

T.C.

KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSAL GÖÇ MEVZUATI BAĞLAMINDA SURİYELİLERE YÖNELİK
EĞİTİM VE İSTİHDAM POLİTİKALARINA İLİŞKİN BİR
DEĞERLENDİRME

Hazırlayan

Deniz ÖCAL

Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Prof. Dr. Ercan OKTAY

KARAMAN – 2021

	ENSTİTÜ TEZ ONAY FORMU	Doküman No	FR-285
		İlk Yayın Tarihi	05.02.2018
		Revizyon Tarihi	27.10.2020
		Revizyon No	01
		Sayfa No	1/1

ULUSAL GÖÇ MEVZUATI BAĞLAMINDA SURİYELİLERE YÖNELİK EĞİTİM
VE İSTİHDAM POLİTİKALARINA İLİŞKİN BİR DEĞERLENDİRME

Tezin Kabul Ediliş Tarihi: 20/05/2021

Bu tez, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 29/04/2021 tarih ve 17/350 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Hazırlayan

Kalite Sistem Onayı

ÖN SÖZ

Günümüzde gelişen teknoloji, ulaşım imkânlarının kolaylaşması, artan iç savaşlar ve ülkeler arası çatışmalar sebebiyle göç olgusu ayrı bir önem taşımaya başlamıştır. Uluslararası göçe daha farklı anlamların yüklendiği çağımızda, göç eden bireylerin uluslararası statülerinin tespitinde önemli bir yere sahip Uluslararası Göç Hukuku kavramının kapsamı genişlemiş; geçmiş dönemlerde birbirini açıklamak için kullanılan ifadeler çağımızda yaşanan kitlesel göçler sonucu bireylerin hukuksal statülerinin tespitinde yetersiz kalmıştır.

Çalışmanın hazırlanma sürecinde beni destekleyen ve dersini almaktan onur duyduğum danışmanım Prof. Dr. Ercan OKTAY'a, çalışmanın incelenmesi sürecindeki yönlendirmelerinden dolayı Doç. Dr. Şerife PEKKÜÇÜKŞEN'e, manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen kıymetli büyüğüm Prof. Dr. Ahmet DİKEN'e, her daim sorularına sıklıktan ve yorulmadan cevap veren Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. İdris Nebi UYSAL'a, fikirleriyle beni aydınlatan kıymetli hocalarım Arş. Gör. Selime YILDIRIM'a ve Erdal BİLGİÇ'e, fikirleriyle bana ilham veren Hanımefendi Zehra MERAL'e, her koşulda ve her durumda beni asla yalnız bırakmayan canım arkadaşım, canım dostum Meryem KULU'ya teşekkürü borç bilirim.

Çalışmamın tamamlanmasında emeği geçen kardeşim Nur GÜNAY'a, süreç boyunca benimle yorulan ve her zaman bana destek olan eşim Dağcan ÖCAL'a, annem Leyla SÜMER'e, çalışmanın bir an önce tamamlanmasını sabırsızlıkla bekleyen kızım Derin Su ÖCAL'a sevgilerimi sunarım.

Deniz ÖCAL

ÖZET

Bu çalışmada göç kavramı, göç türleri, göç teorileri, Uluslararası Göç Hukuku, Uluslararası Göç Hukukunun Sujeleri ile 2011 yılında başlayan ve hala devam eden Suriye krizi nedeniyle Türkiye'ye göç eden Suriyeli vatandaşlara yönelik uygulanan istihdam ve eğitim politikaları ile ilgili açıklayıcı ve yorumlayıcı yöntem kullanılarak, Türkiye'de benimsenen göç politikalarını kapsayan yayınlar, istatistiksel veriler incelenmiştir.

2011'de Suriye'yi etkisi altına alan iç savaş günümüze kadar etkisini devam ettirmiş, iç savaş özelliğini yitirerek küresel bir sorun olarak başta komşu ülkeler olmak üzere dünya genelinde varlığını hissettirmiştir. Uluslararası Göç ve Uluslararası Göç Hukuku kavramlarının yeni anlamlar kazandığı Suriye Krizi sonrasında Türkiye, sayıları milyonları bulan Suriyeliye ev sahipliği yapan ülkelerin başında gelmektedir.

Çalışmada diğer çalışmalardan farklı olarak Suriyelilere yönelik istihdam ve eğitim politikalarının birbirini destekler nitelikte yürütülmesinin başta Türkiye ekonomisi olmak üzere yabancı uyruklu vatandaşların entegrasyon sorunlarının çözümü hususunda önemli olduğu vurgulanmıştır. Alanyazın incelendiğinde, göç olgusunun göç edilen ülkelerin ekonomileri üzerine yaptığı etkiler daha çok kişilerin isteğine bağlı olan göçlerle sınırlı tutulmuşken; bu çalışmada zorunluluktan kaynaklanan göçlerin ülkelerin ekonomilerine ne gibi etkiler yapacağı konusu açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Göç, Hukuk, Uluslararası Göç, Uluslararası Hukuk, Suriye Krizi, Geçici Koruma.

ABSTRACT

In this thesis; the publications and statistical data covering the migration policies adopted in our country were analysed by using explanatory and interpretative method regarding the concept of migration, types of migration, migration theories, International Migration Law, employment and education policies adopted for Syrian citizens who migrated to Turkey due to the Syrian crisis, which started in 2011 and still continues, with the subjects of International Migration Law.

The civil war, which affected Syria in 2011, has continued its effect until today and the civil war has lost its character and made its impact felt throughout the world, especially in neighbouring countries, as a global problem. After the Syrian Crisis, when the concepts of International Migration and International Migration Law gained new meaning, Turkey has become the leading country among the countries hosting millions of Syrian refugees.

Unlike other studies in this thesis, it has been emphasized that it is important to carry out employment and education policies for Syrian refugees in a manner that supports each other in solving the integration problems of refugees, particularly Turkish economy. When the literature is examined, while the effects of the phenomenon of immigration on the economies of the countries of immigration are mostly limited to migration depending on the will of the people; in this study, it is tried to explain the effects of immigration due to obligation on the economies of countries.

Keywords: Migration, Law, International Migration, International Law, Syrian Crisis, Temporary Protection.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iii
TABLolar LİSTESİ.....	vii
KISALTMALAR LİSTESİ	viii
GİRİŞ	1
1.BÖLÜM.....	4
GÖÇ VE ULUSLARARASI GÖÇ HUKUKU	4
1.1.Temel Kavramlar	4
1.2. Göç Türleri	5
1.3. Göç Sebepleri	10
1.4. Göçün Neden Olduğu Sorunlar.....	13
1.5.Göç Teorileri.....	16
1.5.1. Ravenstein’ın Göç Teorisi.....	17
1.5.2. İtme Çekme Göç Teorisi	18
1.5.3. Wiliam Petersan’ın Göç Teorisi.....	19
1.5.4. Kesişen Fırsatlar Göç Teorisi	20
1.5.5. Merkez-Çevre Göç Teorisi.....	21
1.5.6. Göç Sistemleri Göç Teorisi.....	22
1.5.7. İlişkiler Ağı Göç Teorisi	25

1.5.8. İnsan Sermaye Modeli Göç Teorisi.....	27
1.5.9. Michael P. Todaro'nun Göç Teorisi	28
1.5.10. George J. Borjas'ın Göç Teorisi	29
1.5.11. Yeni Ekonomi Göç Teorisi	29
1.5.12. İkili Emek Piyasası Göç Teorisi	31
1.5.13. Saskia Sassen'in Göç Teorisi.....	34
1.6. Uluslararası Göç Hukuku Kavramı.....	34
1.7. Uluslararası Göç Hukukunun Sujeleri	36
1.7.1.Mültecilik.....	36
1.7.2. Sığınmacı	38
1.7.3. Şartlı Mülteci.....	38
1.7.4. Göçmen	39
1.7.5. İkincil Koruma Statüsü.....	40
1.7.6. Geçici Koruma Statüsü	40
1.7.7. Vatansızlık Koruma Statüsü.....	41
2. BÖLÜM.....	43
TÜRKİYE'NİN GÖÇ MEVZUATI VE TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİLERE	
YÖNELİK İSTİHDAM İLE EĞİTİM POLİTİKALARI	43
2.1. Türkiye'nin Göç Mevzuatı	43
2.2. Türkiye'ye Yönelik Göç Hareketlilikleri ve Suriye Krizi	48
2.2.1. Türkiye'deki Suriyelilerin Genel Durumu	53
2.2.2. Türkiye'deki Suriyelilerin İstihdam Bakımından Yasal Statüleri	56

2.2.3. Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik	60
.....	
2.2.3.1. Başvuru Usulü	61
2.2.3.2. Ön İzin Koşulu	61
2.2.3.3. Başvuru Şartları	62
2.2.3.4. Başvurunun Değerlendirilmesi	62
2.2.3.5. Yabancılar İçin Yasaklı Meslekler	63
2.2.3.6. İstihdam Kotası	63
2.2.3.7. Çalışma İzninin Onaylanması	64
2.2.3.8. Çalışma İzni Muafiyeti	64
2.2.3.9. Çalışma İzninin Sona Ermesi	65
2.2.3.10. Ücret	66
2.2.4. Suriyelilerin Türkiye’deki İstihdam Durumları ve Çalıştıkları Sektörler ..	66
2.2.5. Türkiye’nin Suriyelilere Yönelik Eğitim Politikaları	69
2.2.6. Türkiye’deki Suriyelilerin Eğitim Durumları	73
2.2.7. Türkiye’nin Suriyelilere Sunduğu Eğitim Hizmetleri	74
2.2.8. Suriyelilerin Eğitimi Sürecinde Yaşanan Temel Sorunlar	78
3. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	87
KAYNAKÇA	97

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Türkiye’de Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeli Nüfusunun Yoğun Olduğu İllerdeki Sayılar ve İllerin Nüfusu ile Karşılaştırılması	53
Tablo 2. Türkiye’deki Mültecilerin Yaş ve Cinsiyet Dağılımı	55

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	:Avrupa Birliği
GEM	:Geçici Eğitim Merkezi
ILO	:Uluslararası Çalışma Örgütü
MSYD	:Mülteciler ve Sığınmacılarla Yardımlaşma Dayanışma ve Destekleme Derneği
PIKTES	: Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi
TÜİK	:Türkiye İstatistik Kurumu
UNHCR	:Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü
YÖBİS	:Yabancı Öğrenci Bilgi İşletim Sistemi
YUKK	:Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

GİRİŞ

İnsanlık tarihi kadar eski olan göç olgusu evrensel nitelikte olup, bireylerin yaşamlarını sürdürdükleri yerlerden sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal sebeplere bağlı olarak ayrılmaları sonrasında hayatlarını devam ettirmek için başka mekânlara gitmeleri olarak tanımlanabilir. Göç olgusunu açıklayabilmek için 19. ve 20. yüzyıllarda birçok göç teorisi geliştirilmiştir. Bu göç teorileri kendi döneminde yaşanan göç hareketliliklerini açıklamakta yeterli iken, kendinden sonraki dönemde meydana gelen göç eylemini tanımlamakta zayıf kalmıştır. Günümüzde göç olgusunun kapsamı ve etki boyutunun değişmesine bağlı olarak mevcut göç teorilerinin göç kavramını açıklamada yetersiz kaldığı gerçeği tekrar gündeme gelmiştir. Suriyelilere yönelik yapılan çalışmalarda Suriyelilerin hukuki statüleriyle ilgili olarak “göçmen”, “sığınmacı” ve “mülteci” kavramlarının birbirinin yerine kullanıldığı görülmüştür. Fakat bu kullanımların Suriyelilerin hukuki statüleri ile ilgili büyük bir hukuk sorununun ortaya çıkmasına neden olduğu sonucuna varılmıştır. Zorunlu göç ile Türkiye’ye yerleşen Suriyelilerin büyük çoğunluğunun genç nüfus olduğu vurgusu yapılan çalışmalarda, bu genç nüfusun uygun eğitim ve istihdam politikaları sonucunda ülke ekonomisine katkılarının çok yönlü olacağına değinilmiştir.

Çalışmada değişen göç olgusundan yola çıkılarak, uluslararası göç kavramının değişen boyutu hakkında açıklayıcı ve yorumlayıcı bir yöntem kullanılmış, konuyla ilgili daha sonra yapılacak çalışmalara yol gösterici olmak hedeflenmiştir.

Çalışmada özellikle Suriye’de yaşanan kriz ve iç savaş, Arap Baharı süreci dikkate alınarak değerlendirilmiştir. 17 Aralık 2010 tarihli Arap Baharı sürecinin

yansımaları olarak ortaya çıkan Suriye Krizi bütün dünyanın üzülmeye şahitlik ettiği olayların yaşanmasına neden olmuştur. 2011’de Suriye’de başlayan iç savaş sonrası 250 kişilik Suriyeli ilk grup 29 Nisan 2011 tarihinde ülkeye giriş yapmıştır. Çalışmada 2011 yılından günümüze kadar Türkiye’deki Suriyeli vatandaşların yasal statülerinden, eğitim ve istihdam süreçleri ile ilgili sahip oldukları imkânlar ve bu şartların iyileştirilmesi için yapılan çalışmalar ile uygulanabilecek politikalara değinilmiştir.

Çalışmada Türkiye’nin Suriye krizi sonrasında kitlesel göçlerle ilgili benimsediği göç politikalarının değişiminin, ülke ekonomisine etkilerinin açıklanması amaçlanmıştır. Türkiye ekonomisinde değişikliklere neden olan göç hareketliliğinin, ülke ekonomisinde bölgesel anlamda yarattığı farklılıklar olumlu ve olumsuz yönleriyle gösterilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın amacına uygun olarak literatür taraması yapılmış ve hukuksal mevzuat incelenmiştir. Geçici koruma kapsamında Türkiye’deki Suriyelilerin karşı karşıya kaldıkları sorunlar, bu sorunlar çerçevesinde geliştirilen istihdam, eğitim ve iskân politikaları, uyum süreçleri, uyum sürecinin önündeki engellerin araştırılması çalışmanın amacıdır.

Çalışmanın birinci bölümünde göç olgusu ve uluslararası göç hukukuyla ilgili kavramsal bir çerçeve çizilmiş, göçü tanımlamaya yardımcı olan göç teorileri hakkında bilgi verilmiştir. Göç olgusunun dönemlere göre değişimine neden olan etmenlere değinilerek, göç teorilerinin bu olguyu açıklamada yeterliliklerine vurgu yapılmıştır. Teknolojik gelişmelerin göç sürecine yansımaları açıklığa kavuşturulmaya çalışılmıştır.

Uluslararası Göç Hukuku çerçevesinde göçün yönetilebilir bir süreç olup olmadığına değinilerek, iyi yönetilmiş bir göç sürecinin ülkelere etkisine vurgu yapılmıştır. Ülkede Uluslararası Göç Hukuku Sujelerine yüklenen anlamlardan yola çıkılarak 2011

Suriye Krizi sonrası bu sujelere yüklenen anlamlardaki değişimlerin temel nedenleri üzerinde durulmuştur.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise; yönetilebilir bir süreç olan göç olgusu ile ilgili göç krizleri olarak adlandırılan kitlesel göç süreçlerinde, Türkiye'nin kalkınmasına fayda sağlayabilecek bir politik yaklaşım ve idari yapının nasıl oluşturulabileceği değerlendirilmiştir. Ülkede geçmişten günümüze göç konusunda uygulanan mevzuatlar ile ilgili değerlendirmelerde bulunulmuştur. Aynı zamanda 2011 yılında 250 kişilik bir grupla göç hikâyeleri başlayan günümüze geldiğinde ise sayıları 4 milyona yakın olan Suriyelilerle ilgili Türkiye'nin izlemiş olduğu istihdam ve eğitim politikalarına değinilmiştir. Geçici koruma kapsamındaki Suriyeli vatandaşların sahip oldukları haklar ve bu konuda onları bilinçlendirmek adına yapılan çalışmaların öneminden bahsedilmiştir.

Sonuç bölümünde ise Uluslararası Göç Hukuku'nun günümüzde kazandığı önem çerçevesinde Türkiye'de hayatlarına devam eden geçici koruma kapsamındaki Suriyeli vatandaşların hem eğitim hem de istihdam anlamında yaşadıkları temel sorunların giderilmesi için önerilerde bulunularak, topluma kazandırılmış göç mağduru insanların ülke için bir riskten çok kazanç olabilecekleri vurgulanmıştır. Suriyelilere yönelik geliştirilen eğitim, iskân, istihdam politikalarının sonuçlarının istenilen düzeyde olmadığı ve ülke ekonomisine etkilerinin tahmin edilenin altında kaldığı çalışmanın sonucunda belirtilmiştir.

1.BÖLÜM

GÖÇ VE ULUSLARARASI GÖÇ HUKUKU

Bu bölümde; göç kavramı, göçün sebepleri, göçün neden olduğu sorunlar, göç türleri ve göç teorileri, göç olgusunun tarih içindeki değişimi ve teknoloji bağlantısı ile göç teorilerinin yıllar içinde uğradığı farklılaşmanın temel nedenine, ülkelerin göç hareketliliklerinden etkilenme boyutlarının belirledikleri göç politikalarına yansımalarına değinilmiştir. Hukukun bir bölümü olan Uluslararası Hukuk terimi açıklanmaya çalışılarak, Uluslararası Göç Hukuku ve Uluslararası Göç Hukuku'nun sujelerinin son dönemlerde yaşanan göç krizleri nedeniyle farklılaşan anlam ve önemine yönelik değerlendirmeler yapılmıştır.

1.1.Temel Kavramlar

Tarihte çeşitli nedenlerden dolayı insanoğlu yaşadığı yerlerden ayrılmak zorunda kalmıştır. Göç olgusunun, hem birey hem de mekân üzerinde birçok etkisi bulunmaktadır. Özellikle bir geçiş noktası olan Anadolu için “göç” büyük önem taşımaktadır. Toplumlar için ekonomik, sosyal, siyasal ve fikri anlamda pek çok etki yaratan göç; insanlık tarihi kadar eski bir tarihe sahiptir (Ekici ve Tuncel, 2015: 8-9).

Göç kavramı insanoğlu ile yaşadığı yer arasında kurulan bağı olumsuz etkileyen faktörlerin başında gelmektedir. Göç, sadece mekânsal bir değişiklik gibi algılansa da bireyin ruhsal dünyası dâhil kültürel kimliğine kadar pek çok yönünü etkileyen ve değiştiren bir olgudur (Ekici ve Tuncel, 2015: 9).

Mekân değiştirmek ile başlayan bir süreç olan gç; toplumlari ekonomik, sosyal ve siyasal açıdan etkilemektedir (zer, 2004: 11). İnsanlar değişik nedenlerden dolayı yaşadıkları yerlerden göç etmek durumunda kalmaktadır. Gç hali kalıcı olabileceği gibi belirli bir süre içinde yapılabilir. Eğitimsel amaçlarla veya daha iyi bir iş imkânı sebebiyle yapılan yer değiştirme eylemleri de güç olarak nitelendirilmektedir (Sağlam, 2006: 34).

Hareket noktası insan olmakla birlikte toplumun genelini etkileyen sonuçlar ortaya çıkardığından dolayı güç kavramı, fiziksel bir eylem olmasıyla birlikte toplumsal bir olgudur. İnsanları ya da toplulukları göçe iten nedenler olduğu gibi, bütün göçlerin de kendine has sonuçları mevcuttur. Gç kavramının ekonomik, toplumsal, psikolojik ve politik sebepleri ve sonuçları olması nedeniyle çeşitli disiplinlerin ilgi alanına girmesinden dolayı ortak bir tanımının yapılması neredeyse imkânsızdır (zcan, 2017: 187). Farklı disiplinlerle uğraşan bilim insanlarının, çeşitli yaklaşımları nedeniyle gn çok farklı tanımları yapılabilmektedir. Coğrafya alanında uğraş gösteren bilim insanları gç kavramının zamansal ve mekânsal yönden önemini vurgularlarken, toplumbilimciler gç kavramının yarattığı etkilere vurgu yapmakta, ekonomi bilimcileri ise gç olgusunun ekonomi üzerindeki yansımalarına değinmektedir (Sinha ve Ataullah, 1987: 5).

1.2. Gç Türleri

Gç olgusunun gruplandırılmasında, gç eyleminin yapıldığı alanlar arasındaki uzaklık temel alınmaktadır. Bu ayrıma göre i gç kavramı ülkenin ulusal sınırları içindeki gç hareketliliğini ifade etmektedir. Ülkenin siyasi sınırlarının dışında başka bir ülkeye doğru gerçekleştirilen gç eylemi ise dış güç olarak tanımlanmaktadır (Lewis, 1982: 15).

Göç olgusu bireylerin ya da grupların kendi hür iradeleriyle gerçekleştirdikleri bir seçim olabileceği gibi iradelerinin dışında gerçekleşen zorlama bir süreç şeklinde de meydana gelebilir. Göç eylemi, bireysel olabileceği gibi grup olarak da gerçekleştirilebilen bir süreçtir. Göç olgusunun gerçekleşme şeklinin bilinmesi, göçün etki boyutunun anlaşılmasına yardımcı olacaktır (Ekici ve Tuncel, 2015: 10).

Koçak ve Terzi (2012: 165) çalışmalarında göç türlerini iç ve dış göç olarak iki ana gruba ayırmıştır. Bu göç türlerinin de kendi içerisinde gruplara ayrıldığını belirterek iç göçleri “mevsimlik, sürekli göçler, emek göçleri, zorunlu ve gönüllü göçler” olarak alt başlıklarda incelemiştir. Diğer göç türü olan dış göçleri ise “beyin göçü, işçi ve mübadele göçleri” olarak sınıflandırmaktadırlar.

İç göç, bir ülkenin kendi vatandaşlarının yer değiştirme olayıdır. Coğrafi bir bölgeden başka bir coğrafi bölgeye, bir kentten başka bir kente kalıcı veya geçici olarak vatandaşların yer değiştirmeleridir. Ülke nüfusunda iç göç sırasında herhangi bir değişiklik meydana gelmez. Bu durumda sadece bölgelerde ya da illerde nüfus oranı değişikliği gözlemlenmektedir. Birçok nedeni olan iç göçler ülkenin daha az gelişmiş veya gelişim gösterememiş bölgeleri ile kentlerinden, ülkenin daha çok gelişmiş bölgelerine veya kentlerine doğru yapılan yer değiştirme faaliyetidir. İç göçlerin başlıca sebebi olarak, 1950’li yıllardan itibaren sanayileşme, tarımdaki makineleşme, kentsel alan dışındaki bölgelerde nüfus ve toprak dengesinde meydana gelen sorunlar gibi sebeplerle; üretime katılmayan iş gücünün yeni iş imkânları için şehirlere taşınmaları gösterilebilir (Özer, 2004: 24).

Kişilerin yılın sadece belli dönemlerinde yaşadıkları yerlerden başka şehirlere çalışmak için veya tatil amacıyla geçici süreliğine ayrılma durumları mevsimlik göç olarak

adlandırılmaktadır. Bu göç türünde insanlar senenin belli dönemlerinde iki veya daha fazla şehirde değişiklik yapabilmektedirler. Mevsimlik göç sonucunda birbirinden farklı toplumsal ve kültürel yapının kaynaşması durumu ile karşı karşıya kalınmaktadır. Bu göç türü haricinde göç hareketliliğinin zamanı, göç olgusunun özelliğini ortaya koyan bir durumdur (Sağlam, 2006: 34).

Sürekli göç, kişilerin buldukları bir yerden farklı bir kente uzun süre yaşamak amacıyla taşınmaları eylemidir. Bu göç türü, insanların kendi istekleriyle olabileceği gibi herhangi bir zorunluluktan da kaynaklanabilir. Kişiler daha iyi eğitim imkânları ile daha iyi hayat standartları ve ekonomik açıdan istedikleri seviyeye ulaşabilmek için kendi istekleri doğrultusunda göç eylemine başvurur. Bireylerin savaş, yaşanan afetler veya son zamanlarda artan terör olayları gibi sebeplerle devlet kanalıyla istekleri dışında göç eylemini gerçekleştirmek durumunda kalmaları ise zorunlu göç olarak ifade edilmektedir. Mevsimlik göç kavramının sürekli göç kavramından en temel farkı, göç edilen yerde geçirilecek olan süredir. Sürekli göç olgusunda, göç edilen yerde geçirilecek olan zaman uzundur ve gelinen yere tekrar dönme durumu söz konusu değildir. Mevsimlik göçlerdeyse gidilen yerde geçirilecek süre kısadır ve gelinen yere tekrar geri dönülecek şekilde bir göç planlaması yapılmıştır (Koçak ve Terzi, 2012: 170).

Bir çalışanın herhangi bir nedenle, başka şehre daha iyi bir konumda ya da aynı konumunda kalarak taşınması yani tayin olması durumu ile işçi statüsündeki kişilerin daha iyi olanaklarda iş bulmak için gerçekleştirdikleri göç türü emek göçü olarak adlandırılmaktadır. Bir memurun evlenip eş durumu tayini ile konumu değişmeden farklı bir ile göç etmesi veya tarımsal faaliyetler nedeniyle farklı illerden işçilerin gelmesi emek göçüne örnek olarak gösterilebilir (Koçak ve Terzi, 2012: 170).

Zorunlu göçler bireylerin keyfiyetine bağlı olmayan, devletin var olan bazı sebeplerden dolayı vatandaşlarını göçe mecbur bırakması durumudur. Bu göçler sonrasında iller ve bölgeler arasında nüfus oranlarında dengeler bozulmaktadır. Göç alan illerin ve bölgelerin nüfuslarında artışlar gözlemlenirken, göç veren bölgelerde ve illerde ise nüfus gerilemesi yaşanmaktadır. Gönüllü göç kavramında ise zorunlu göçün aksine herhangi bir devlet zorlaması yaşamadan, kişiler kendi istekleri ile yer değiştirmektedirler. Daha iyi bir hayat, daha güzel eğitim imkânları, daha çok kazanç ve sağlık hizmetlerinin gelişmişliği gibi nedenlerle insanların buldukları yerlerden başka yerlere taşınmaları gönüllü göç olarak adlandırılmaktadır (Koçak ve Terzi, 2012: 171).

Dış göç, ülkeler arası yapılan göçe verilen addır. Dış göçler kişilerin isteğiyle gerçekleştirilebileceği gibi istekleri dışında zorunlu hallerden de kaynaklanabilir. Son yıllarda teknoloji ve ulaşım ağının daha da gelişmesi dış göçlerin sayısını da artırmıştır. Dış göçlerin başlıca nedenleri şu şekilde sıralanabilir: iç savaşlar, yoksulluk, açlık, afetler, terör gibi zorunluluk halleri ile insanların hayat standartlarını yükseltmek gibi kişilerin isteğine bağlı sebepler (Şahin, 2010: 57). Dış göçler; işçi göçleri, beyin göçleri ve mübadele göçleri olarak üçe ayrılır.

Beyin göçü, iyi eğitilmiş ve donanımlı kişilerin gelişim gösterememiş veya az gelişmiş bir ülkeden daha çok gelişmiş bir ülkeye göç etmesidir. Bu durumdan dolayı eğitilmiş, iyi yetişmiş vatandaşlarını daha gelişmiş ülkelere kaptıran az gelişmiş ülkelerin, gelişmiş ülkelerin seviyesine yetişmesi gecikirken; gelişmiş ülkeler daha da ilerlemektedir. Beyin göçü kavramı 1960'lı yıllarda başlamıştır. Bu tarihten itibaren özellikle belirli meslek dalları (doktorlar, mühendisler ve bilim adamları) arasında yaygınlaşan bir göç hareketidir. Beyin göçü de kendi içerisinde iç ve dış beyin göçü olarak ikiye ayrılabilir. Ülkelerin kendi sınırları içerisinde gerçekleşen beyin göçü "iç beyin göçü" olarak

isimlendirilirken; vatandaşların başka ülkelere doğru yaptığı göç eylemi ise “dış beyin göçü” olarak adlandırılmaktadır. Beyin göçü çeşitlerinden iç göçün ülkelere herhangi bir zararı yokken dış beyin göçünün ise göç veren ülkeye zararı büyüktür (Kaya, 2008: 146).

İş imkânlarının yetersizliği, kişilerin gelişmiş ülkelerdeki yaşam tarzına özenmesi, bireylerin mevcut kapasitelerine uygun iş imkânına ulaşamaması, yürütülmesi düşünülen mesleğin yaşanılan ülkede değersiz olarak nitelendirilmesi, daha iyi bir maaşla çalışma arzusu, eğitim olanakları ve siyasi faktörler bireyleri beyin göçüne iten nedenler arasındadır (Gürak, 2006: 121).

İşçi göçleri, ülke sınırları dâhilinde olabileceği gibi ülke sınırları dışında da yapılmaktadır. Dış göçün bir türü olan işçi göçleri, meslek edinmek için kişilerin ülke sınırlarının dışına çıkarak hareket etmeleridir. İşçi göçlerinin temel nedeni yaşanılan ülkede iş bulamama durumudur (Abadan Unat, 2006: 24).

Değiş tokuş anlamına gelen mübadele, ülkeler arasında yapılan antlaşmalara bağlı olarak vatandaşların karşılıklı yer değiştirmesidir. Antlaşma çerçevesinde yürütülen bu yer değiştirmeye mübadele göçü denilmektedir (Koçak ve Terzi, 2012: 175). Ülkeler vatandaşlarının huzurunu mübadele göçü ile sağlamayı planlarken iki yeni vatandaş kavramının ortaya çıkmasına neden olmuşlardır. Bunlar, azınlıklar ve göçmenlerdir. Bu gruplarda yer alan kişiler ortak sorunlarla mücadele etmeye mahkûm bırakılmışlar, her iki grupta yanlış yerleştirme işlemlerinden dolayı buldukları yerlere uyum sağlamada büyük sorunlarla karşı karşıya kalmışlardır. Köylüleşmeye çalışan şehirliler ile şehirli olmaya çalışan köylü halk bu süreçte ülkeleri çok zor durumda bırakmıştır (Kara, 2005: 196-197).

1.3. Göç Sebepleri

İnsanoğlu eski çağlardan günümüze hayatını sürdürebilmek için yaşadığı yerden farklı sebeplerle göç etmek durumunda kalmıştır. Doğal afetler eski çağlarda insanoğlunun göç etmesinin en önemli nedenidir. Teknolojinin ilerlemesi ve sanayi devriminin de etkisiyle göç olgusunun sebepleri değişime uğramıştır. Toplumsal, ekonomik ve siyasi sebepler göçün öncelikli nedenleri arasına girmiştir. Ulaşım imkânlarının kolaylaşması insanları zorunlu göçlerden uzaklaştırmış, kendi isteklerine bağlı gerçekleştirdikleri göçe yönlendirmiştir (Sencer, 1979: 28).

Farklı göç sebepleri göç eyleminin başlangıcını, devamını ve sonucunu da önemli ölçüde etkilemektedir. Maddi olanaksızlıklara bağlı gerçekleştirilen göçlerin sonuçları ile siyasi kaygılarla gerçekleştirilen göçlerin sonuçlarının aynı olması beklenemez (Ekici ve Tuncel, 2015: 13).

İnsanların bireysel ya da gruplar halinde yapmış oldukları göç eyleminin sebepleri çok çeşitlidir ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Göç eylemi nedeniyle ortaya çıkacak giderler, gidilecek yer ile yaşanan bölge arasındaki mesafe, göç süresi, tercih edilecek ulaşım türü gibi etmenler kişileri göç eylemine yönlendiren ya da göçten vazgeçmelerine sebep olan durumlardır. Göç eylemi iç göç ya da dış göç olmasına bakılmaksızın göçe karar veren bireyin hayatını sürdürdüğü yerin toplumsal, siyasi ya da ekonomik şartlarından uzaklaşarak daha iyi imkânlarda bir bölgeye gitme isteğinden kaynaklanmaktadır. Ana hatlarıyla bakıldığında ise insanları göçe iten temel neden ekonomik şartlardır (Oral ve Çetinkaya, 2017: 3-4).

Oral ve Çetinkaya (2017: 5) çalışmalarında göç nedenlerini; ekonomik nedenler, sosyal ve kültürel nedenler ile siyasal(savaşlar-terör) nedenler olarak kategorize

etmiştir. Maddi imkânların yetersizliği, asgari geçim şartlarının altında ücretlerle çalışmak durumunda kalmak kişileri göç etmeye yönlendiren ekonomik nedenlerdir.

Göç nedenlerini itici göç nedenleri ve çekici göç nedenleri olarak da sınıflandırmak mümkündür. İtici göç nedenleri; yoksulluk, inançsal baskılar, siyasi düşünce farklılıkları, savaşlar, kötü çalışma koşullarıdır. Çekici göç nedenleri arasında ise; yüksek gelir, istihdam olanaklarının fazlalığı, iyi eğitim imkânları, inançsal hürriyet, kan bağı olan kişilerin göç edilecek yerde yaşıyor olması gibi durumlar sayılabilir (Kızılcıkelik, 1996: 658).

İç göçlerin nedenleri arasında; sağlık ve eğitim olanaklarının şehirlerde köylere göre daha iyi olması, köylerdeki doğurganlık oranının yüksek olması ile buna bağlı olarak artan nüfus için yeterli tarım alanlarının kalmaması, tarımda insan gücüne duyulan ihtiyacın azalması, özellikle doğu illerinde artış gösteren terör olayları ve terörün olumsuz sonuçları yer almaktadır. Dış göçlerde ise; ülkelerin siyasi yönetim yapısında meydana gelen değişiklikler, devletlerin karşılıklı uzlaşması sonucunda karara vardıkları nüfus mübadeleleri, istihdam alanlarındaki daralmaya bağlı olarak oluşan ekonomik sıkıntılar, doğal olaylar ve savaşlar insanların göç kararı almasına neden olan etmenlerdir (Akan ve Arslan, 2008: 21-25).

Türkiye'deki göçlerin nedenleri incelendiğinde, temel neden iş olanaklarının sınırlılıkları ve bunun sonucunda meydana gelen yoksulluktur. Bu nedenle insanlar iş imkânlarının daha sınırlı olduğu kırsal bölgelerden kentlere doğru göç etme eğilimi göstermektedir (Şen, 2014: 239).

1960'lı yıllarda Türkiye'de nüfus yoğunluğunun artması ve miras nedeniyle tarım faaliyeti yürütülen alanların bölünmesi ile bu toprakların yetersiz hale gelmesi sonucunda köylerden şehirlere doğru yoğun göç hareketlilikleri başlamıştır. Aynı zamanda

iyileşen sağlık imkânları sonrası ölüm oranlarındaki düşüş, genç nüfusta meydana gelen artış, tarım alanlarında insan gücüne duyulan ihtiyacın teknolojinin gelişimine bağlı olarak azalması kente göçün artmasının önemli nedenleridir. Şehirlerde sanayileşme sürecinin hızlanması, eğitim olanaklarının kıra göre çok daha iyi olması, istihdam imkânlarının zenginliği gibi nedenler kırdan kente olan göçü hızlandırmıştır. Başka ülkelere yapılan göçlerin nedenleri arasında da ekonomik kaygılar ön plana çıkmaktadır. Ülke içindeki bazı istihdam alanlarında yerli işçilerin çalışmayı tercih etmemeleri gibi sebepler, yabancı uyruklu işçi göçlerini artırmıştır (Oral ve Çetinkaya, 2017: 4).

Tarihsel süreçte sık karşılaşılan bir diğer göç nedeni ise siyasal sebeplerdir. Yaşanan savaşlar, insanların bu süreçte maruz kalmış oldukları kötü muameleler onları kitlesel göçe sevk etmiştir. 2011 yılında başlayan ve hala etkileri devam eden Suriye iç savaşı sonrasında sayıları milyonları bulan Suriyelinin Türkiye'ye göç etmeleri, savaşların büyük kitlesel göçlere sebep olduğunun en yakın örneğidir (Karanfiloğlu, 2019: 100). Bir diğer siyasal göç nedeni ise terördür. Türkiye'de 1980'li yıllardan itibaren artış gösteren terör, bireylerin can ve mal kayıpları yaşamalarına sebep olmasının yanında güvenlik anlamında endişe duyar hale gelmelerine neden olmuştur. Özellikle bu yıllardan itibaren terörizm, Türkiye'nin doğu illerinde başlıca iç göç nedenidir (Aksoy, 2004: 1-2).

Toplumsal ve kültürel nedenler de kişileri göçe yönlendirebilmektedir. Ekonomik yapıdaki toplumsal değişim ve dönüşüm, sosyal yapının evrilmesi ile nüfusun artış hızı kişileri göçe sevk edebilmektedir (Şen, 2014: 240). Türkiye'de kentlerin kırsal bölgelere göre daha gelişmiş bir sosyo-kültürel yapıya sahip olması göç eyleminin kırsal bölgelerden kentlere doğru yapılmasına neden olmuştur. Kişileri göçe çeken bir diğer sebep ise göç etmeyi düşündükleri yerde daha önceden tanıdığı bireylerin varlığıdır. Kan bağı olunan kişilerin varlığı ve hemşeri ilişkileri insanların göç edeceği yeri belirlerken

dikkate alacakları faktörlerdir (Oral ve Çetinkaya, 2017: 5). Özellikle doğu illerinde yaygın olan bazı geleneksel anlayışlar (başlık parası gibi) insanları göçe sevk eden sosyal nedenler arasında gösterilebilir. Yine bu illerde, aileler arası husumetli konular da kişileri göçe iten sosyal nedenlerdir (Akgür, 1997: 45).

1.4. Göçün Neden Olduğu Sorunlar

İnsanların doğup büyüdüğü yerlerden ayrılmak zorunda kalmaları, başta psikolojik problemler olmak üzere birçok soruna neden olmaktadır. Bazı insanlar yeni geldikleri bir yere çok kısa sürede uyum sağlayabilirken, bazıları için uyum süreci daha zorlu bir dönem haline gelebilir. İnsanlar sahip oldukları çoğu özelliklerini yaşadıkları çevreden kazanır. Bu nedendir ki kişiler buldukları çevre ile duygusal bağ kurmaktadır. Uzun süredir yaşanılan bir yerden ayrılırken hissedilen üzüntü, stres gibi duygular kurulan bu bağdan kaynaklanmaktadır (Ekici ve Tuncel, 2015: 19).

Göç ile birlikte insanlar, hayatta mücadele etmek zorunda oldukları birçok sorunla karşı karşıya kalmaktadır. Bu sorunların başında farklı bir ortama ve değişik kültürel dokusu olan insanlara uyum sağlayabilmek gelmektedir. Bir yerden başka bir yere göç eden kişilerin bu süreci sağlıklı bir şekilde atlatabilmeleri için göç ile ilgili yapılacak incelemeler ve çalışmalar artırılmalıdır (Bademli ve Tuzcu, 2014: 61-62).

Göç eden insanlar kendi kültürel dokularını gittikleri yere taşıdıkları gibi yeni yerleştikleri çevrenin kültürel dokusundan da etkilenmektedir. Kültürel dokunun bir yerden başka bir yere en kolay nakli göç eylemi ile yapılmaktadır. Böylece farklı inanışlarda ve yapılarda olan kişiler birlikte yaşamaya başlamakta, dolayısıyla birbirlerini etkilemektedir (Karpat, 2013: 9).

Suriye’de yaşanan iç savaş sebebiyle göç kavramı ve özellikle uluslararası göç farklı bir boyut kazanmıştır. Yaşanılan bu süreç, göçün etkilerinin baştan sona tekrar ele alınmasını zorunluluk haline getirmiştir. Öncelikli olarak Suriyeli göçünün yoğun olduğu illerde, onların uyum süreçlerini kolaylaştıracak merkezlerin sayılarının artırılması gerekmektedir. Bu vatandaşların psikolojik durumlarının iyileştirilmesinden sonra meslek edinebilmeleri için gerekli imkânların da sağlanması yerinde bir uygulama olacaktır (Bimay ve Kaypak, 2016: 12).

Tarih sahnesinde Türkiye her dönem de farklı sebeplerle göç hareketliliğinin en yoğun yaşandığı ülkelerin başında gelmektedir. Özellikle göç alma konusunda Türkiye son yıllarda daha da üst sıralarda yer alan bir ülke konumundadır. Hal böyleyken toplumsal yapıyı en fazla etkileyen faktör göç olgusudur. Osmanlı’dan kalma bu miras ile modern çağda çözümler üretmeye çalışırken, gerek gelen vatandaşların gerekse ülkeden giden vatandaşların uyum sürecini en hızlı şekilde atlatabilmeleri için önemli projeler yürütülmelidir (Bayraklı, 2007: 46).

Suriye’den Türkiye’ye yapılan göçler sonrasında toplumsal yapının temelini oluşturan aile ve aile kurma düzeninde değişiklikler yaşanılmaya başlanmıştır. Birbirinden ayrılan evli çiftlerin sayısında artışlar gözlemlenirken, birden fazla eş sahibi olma durumları ortaya çıkmakta, Türk aile yapısında ciddi anlamda bozulmalar meydana gelmektedir (Arslan vd., 2017: 137).

Göç olgusunun yaş gruplarına göre de farklı etkiler yarattığı tespit edilmiştir. Özellikle çocukluk döneminde olan grup üzerinde göçün en büyük etkisi psikolojik boyutta kendisini göstermektedir. Çocukların bu süreçten daha fazla olumsuz etkilenmelerinin başlıca nedeni olarak; anne ve babalarına bağımlı olmaları, kendilerini koruyabilecek

yeterliliğe ulaşamamış olmaları gösterilebilir. Büyüklere göre daha güçsüz ve korumasız olan çocuklar göç olgusundan değişik boyutlarda ve yönlerde etkilenmektedir. Bu süreçten en fazla etkilenen grup olmaları nedeniyle onlarla ilgili sorunların üzerine daha çok gidilmeli ve bu süreci daha kolay atlatalmaları için daha fazla çaba sarf edilmelidir (Aydın vd., 2017: 10).

Göç veren yerlerde (özellikle iç göçlerde göç köyden kente doğru olduğundan) köy nüfus artış oranının ve köy nüfusunun azalmasına bağlı olarak bölgelerde devam eden üretim faaliyetlerinin de azalması hatta ilerleyen dönemlerde tamamen sona ermesi, köylerin iyice ıssızlaşan, terkedilmiş yerlere dönüşmesine neden olmaktadır. Kentlerde konut problemlerinin gündeme gelmesi, gecekondulaşmanın artması, kırsal bölgelerden kentlere göç edenlerin kimlik arayışına girmesi sonucunda bir gruba dâhil olma çabalarının çeşitli çatışmaları doğurması köyden kente doğru yapılan göç hareketliliklerinin olumsuz sonuçları arasında yer almaktadır (Çakır, 2011: 139).

Göç eyleminin bazı olumsuz sonuçlarının yanında olumlu olarak değerlendirebileceğimiz etkileri de bulunmaktadır. Bu sonuçlar şu şekilde sıralanabilir:

- Köyden kente göç edenlerin toplumsal konumları ve görev tanımları değişmektedir.
- Hane içinde çalışanların iş hayatlarının değişmesiyle birlikte geleneksel aile yapısından daha az kişiden oluşan aile yapısına dönüşmektedir. Bu da bazı kararlar alırken ailelerin daha özgür olmalarını sağlamaktadır.
- Köyden kente göç ile iş gücü anlamında kent ekonomisinde artış gözlemlenmektedir.

- Eğitim ve sağlık sektörlerinden fırsat eşitliğine dayalı faydalanma olanağı yakalanmaktadır (Çakır, 2011: 140).

Teknolojinin ve ulaşım araçlarının gelişmesi ile ülkeler arasında mesafeler azalmış kültürel etkileşimin temeli olan göç olgusu daha da artan bir eylem haline dönüşmüştür. Göçe maruz kalan kişilerin bu süreçleri sağlıklı bir şekilde atlatabilmeleri için; ülkelerin sağlık ve eğitim başta olmak üzere kültürel, sosyal alanlarda da kalıcı politikalar üretmeleri gerekmektedir (Aksoy, 2012: 293).

1.5.Göç Teorileri

Göç, yüzlerce yıldır çoğu zaman insanoğlunun zorluklarla mücadelesinin bir yansımasıdır. Küreselleşme ile bütün imkânların gelişmesi sonucu bireylerin göç hareketliliğine dâhil olma oranları artmıştır (Özcan, 2017: 186). Göç teorileri bir yerden başka bir yere gitmeyi isteyen insanların tercihleri bakımından da sınıflandırılmaktadır. Bu açıdan bakılınca teoriler, insanların göç eylemine karar vermelerine sebep olan etmenler çerçevesinde şekillenmektedir. Göç olgusunu ve göçe karar veren bireyin karar sürecini etkileyen birçok etmenin varlığından dolayı evrensel bir göç teorisinden bahsetmek çok mümkün gözükmemektedir (Gezgin, 1991: 31; Tekeli ve Erder, 1978: 22). Göç teorileri diğer disiplinlerdeki gibi genel geçer değildir (Sinha ve Ataullah, 1987: 23).

Maddi yetersizlikler, siyasi etmenler gibi çeşitli nedenlerden dolayı kişiler yaşamlarını devam ettirdikleri yerlerden ayrılarak daha iyi bir hayat arzusu veya kişisel beklentileri sebebiyle göç eylemini gerçekleştirirler. Göç olgusunu aydınlığa kavuşturmak için 19. ve 20. yüzyıllarda çeşitli göç teorileri ortaya atılmıştır. Göç bilimciler tarafından geliştirilen bu teorilerde, göç olgusunun merkezi belirlenmeye çalışılmış, her biri tarafından göçe neden olan etmenler farklı farklı açıklanmıştır. Teoriler, dönemlerinde

meydana gelen göçlerin nedenlerini aydınlığa kavuşturmaya çalışmış ve çoğu zaman da bu anlamda başarılı olmuşlardır. Fakat yıllar geçtikçe mevcut göç teorileri günümüzdeki göç olgusunu açıklamakta yetersiz kalmıştır. Küreselleşmeyle birlikte göçler de tür değiştirmiş, çeşitliliği artmıştır. 21. yüzyılda artan uluslararası göçler nedeniyle yeni teorilere ihtiyaç duyulmuştur (Develili, 2017: 1344-1345).

1.5.1. Ravenstein'in Göç Teorisi

Ravenstein bu teoride göç olgusunun tek ve evrensel bir kanuna dayandığını tespit etmeye çalışmıştır. İngilizlerin nüfus sayım verilerinden yararlanarak yedi tane kanun belirlemiştir. Ravenstein'in belirlediği yedi kanun şunlardır:

- İnsanlar daha çok, uzaklık olarak daha önce yaşadıkları yerlere yakın yerlerde hayatlarına devam etmek isterler. Bu göç olayının sınırlılıklarını, gidilecek yerdeki iş olanaklarının çokluğuna paralel olarak şehirde hayatını devam ettiren insanların sayısının fazlalığı belirlemektedir.

- Şehirdeki ekonomik yapının değişmesi insanları doğrudan kendine çekmektedir. Böylece köylerde nüfus azalırken kentlerde nüfus artmaktadır. Köylerde azalan bu nüfus uzak bölgelerden gelen göçmenler aracılığıyla doldurulmakta, onların geldikleri bölgelerde seyreden nüfus ise yine göç aracılığıyla artmaktadır (Çağlayan, 2006: 69-70).

- Göçlerin genişleme durumu, kişileri göçe teşvik eden etkinin zıttı olmasına rağmen ortak pek çok noktaları bulunmaktadır.

- Göçler, kendilerinin karşıtı yeni bir göç dalgasını doğurmaktadır.

- İnsanlar uzak yerlere göç etmeyi göze almışlarsa gidecekleri yerler ekonomik anlamda gelişmiş ülkeler ya da şehirler olacaktır.

- İş imkânlarının sınırlı olduğu köylerde yaşayanların, şehirde yaşayanlara göre daha fazla göç ettikleri tespit edilmiştir.

- Göç olgusunda cinsiyete göre de farklılıklar görülmektedir. Kadınlar yaşadıkları yerlerden daha yakın şehirlere daha çok göç ederlerken, erkekler uluslararası göçe daha meyillidir. (Özcan, 2017: 189).

Ravenstein yapmış olduğu bu çalışma ile günümüzde yürütülecek pek çok araştırmaya ışık tutmuştur (Grigg, 1977: 41).

1.5.2. İtme Çekme Göç Teorisi

Eserinde Ravenstein'dan esinlendiğini belirten Lee, öncelikle göç olgusunun anlamı üzerinde durmuştur. "A Theory of Migration" adlı eserinin ikinci başlığı göçe sebep olan etmenlerdir. Üçüncü başlıkta belirli bölgelere neden göç yapıldığına değinilirken, dördüncü başlıkta göç akımına ve bunun aksi yönde geliştirdiği akıma yer verilmiştir. Son başlıkta ise göç eylemine katılan bireylerin kişisel özellikleri üzerinde durulmuştur (Lee, 1969: 47-48).

Everett S. Lee göç teorisinde, göç eylemine katılan kişilerden daha çok göç olgusunun kendisine yoğunlaşmıştır. Ancak göç eylemine katılan kişinin de yok sayılmasına karşı çıkmaktadır. Teoriye göre göç, insanların hayatlarını devam ettirdikleri yer ile ilgili etmenler, göç edilecek yer ile ilgili etmenler, göç engelleri ve kişisel sebepler olmak üzere dört nedene dayanmaktadır (Yalçın, 2004: 30).

Lee'ye göre kişileri göçe iten veya çeken nedenler bulunmaktadır. Kişilerin ayrılacakları ya da gidecekleri yerlerdeki pozitif veya negatif durumlar kişileri göçe sevk etmektedir (Lee, 1969: 285).

Lee İtme-Çekme Teorisi'nde, insanların göçe yönelmesine neden olan etmenleri, negatif etmenler, tarafsız etmenler ve pozitif etmenler olarak üçe ayırmaktadır. Hem gidilecek yer hem de ayrılmak durumunda kaldıkları yer ile ilgili bu etmenlerin etkili olma oranları aynıdır. İnsanları göçe sevk eden etmenler “negatif”, ayrılmak istedikleri yerlerde kalmaları gerektiği fikrini uyandıran etmenler “pozitif”, göçe yönlendirme ya da yönlendirmeme gibi bir durumu olmayan etmenler ise “tarafsız” etmenler olarak adlandırılmaktadır. Şartların iyi olduğu bir göç hareketliliği bütün insanlar için çekici, şartların kötü olduğu bir göç ortamı ise bütün insanlar için iticidir. Fakat göç edilecek yerin şartlarının iyiliği ya da kötülüğü kişilerin yaşayış biçimleri, aile düzenleri ya da hayata bakış açılarına göre de farklılıklar gösterebilir. Bu durumda, bireyleri göçe iten ya da çeken etmenler kişiden kişiye değişim gösteren göreceli kavramlardır (Lee, 1969: 286).

Son zamanlarda yaşanan iç göçler ile uluslararası göçlere göre, İtme Çekme Teorisi'nde mevcut olan hipotezlerin geçerliliklerini koruduğu tespit edilmiştir. Geçmişte yaşanan göçlerden bu dönemde yaşanan göçlerin tek farkı ise daha kapsamlı bir yapıya bürünmüş olmalarıdır. Teknolojinin ve ulaşım imkânlarının gelişmesi gibi belli başlı faktörler, göç olgusunun daha karmaşık bir yapıya bürünmesine neden olmuştur. Bütün bu değişiklikler, özellikle uluslararası göç kavramının açıklanmasında, sabit bir itme-çekme nedeninden bahsetmeyi imkânsız hale getirmiştir (Çağlayan, 2006: 75).

1.5.3. Wiliam Petersan'ın Göç Teorisi

W. Petersan “İnsanoğlunun tamamı göç eylemine yatkın ve istekliyse neden belli bir kesim hayatı boyunca hiç göç etmez.” fikrinden yola çıkarak göç teorisini geliştirmiştir (Özyakarış, 2013: 62).

Petersan dört farklı göç türü belirlemiştir. Bunlar:

- İlkel Göç Türleri: Çevrenin etkisi sonucu gerçekleştirilen göçlerdir. Doğal afetler gibi sebeplerle meydana gelen göçler buna örnek verilebilir.
- Zoraki ve Yönlendirilen Göç Türleri: Toplumsal etkilerin önemi üzerinde durulan göç türüdür. Toplumsal etkinin varlığına rağmen göç eylemi kişilerin isteğine bağlıdır. Bu göç türüne yönlendirilen göç denilmektedir. Göç edeceklerin karar verme yetkilerinin olmadığı göç türü ise zoraki göç olarak adlandırılmaktadır.
- Serbest Göç Türleri: Göç etmek isteyen bireyin kişisel tercihi sebebiyle bireysel olarak gerçekleştirdiği göç hareketidir. Bu göç türünde herhangi bir zorlama durum söz konusu değildir.
- Kitlesele Göç Türleri: Teknolojinin ve ulaşım imkânlarının gelişmesine paralel olarak artan göç türüdür. Bireysel olarak yapılan göçün olumlu etkilerinin diğer kişilere aktarılması sonucu onların da bu göç hareketliliğine dâhil olması sürecidir (Çağlayan, 2006: 76). Kitlesele göçler, bir şehirden bir başka şehre hatta bir ülkeden başka bir ülkeye gidişin süresini kısaltan ulaşım imkânlarının artması sonucunda, eskiden insanlar için daha zor ve imkânsız olan göç eyleminin kolaylaşması ile daha yaygın hale gelmiştir. (Ündüncü vd., 2009: 163).

1.5.4. Kesişen Fırsatlar Göç Teorisi

Birçok yönden Everett S. Lee'nin İtme-Çekme Teorisi'ne benzemektedir. Kesişen Fırsatlar Teorisi'ne göre göçü etkileyen başlıca etmenler, gidilecek yer ile yaşanılan yer arasındaki uzaklık, göç edilecek yerdeki fırsatlar ve bu fırsatların boyutudur. Bu etmenler ne kadar çoksa göç eylemi o kadar fazla birey tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu teoriye göre, göç etmeye karar veren kişi göç eyleminin eksilerini, artılarını değerlendirdikten sonra harekete geçecektir (Kapu, 2012: 15).

1940 yılında Samuel Stouffer'ın geliştirdiği teori ile göç kavramı uzaklık temelli değerlendirilmiştir. İnsanların taşınmak istediği yerlerdeki imkânların fazlalığı diğer insanların da oraya taşınmasına neden olacak ve böylece o bölgede bir göç yoğunluğu oluşacaktır (Jansen ve Richmond, 1970: 11). Stouffer'ın mesafe odaklı teorisinde bir yere göç etmekteki eğilim yoğunluğu o bölgedeki maddi, toplumsal, siyasal, beşeri ve kültürel etmenlere bağlıdır (Özyakışır, 2013: 43).

Kesişen Fırsatlar Teorisi, insanların neden göç ettiğini açıklayan ve toplumsal başkahraman olarak göç etme eğilimindeki bireyi önceliğe alan bir teoridir. Göç olayında göçe karar veren kişileri bu karara yönlendiren sebepleri ön plana çıkaran teori, özellikle ülkeler arası göçleri açıklarken araştırmacılara yol göstermektedir. Ülkeler arası uzaklık durumlarının göç sırasında oluşturacağı olumsuz yansımalar teori tarafından aydınlığa kavuşturulmuştur. Ülkedeki maddi imkânların çokluğu ve bu imkânların kişileri göçe yönlendirmesi teorisinin temelini oluşturmaktadır. Maddi imkânların yeterliliği buraya göç edenlerin sayısı ile doğru orantılıdır (Çağlayan, 2006: 77-78).

Teorinin bazı göçleri açıklamakta yetersiz kalmasının nedeni, göç olgusunu bir sebebe bağlı açıklamaya çalışması ve göçe neden olabilecek diğer faktörleri görmezden gelmesidir. Bu sebeple, daha çok ekonomik temelli göçleri açıklamak için kullanılmaktadır. Özellikle ülkeler arası çatışmalar ve politik nedenlere bağlı olarak gerçekleştirilen göçleri açıklamada da yeterli değildir (Aydemir ve Şahin, 2017: 364).

1.5.5. Merkez-Çevre Göç Teorisi

Wallerstein, Amin, Galtung, Castle, Kosack tarafından 1970'de hazırlanmış 1980'lerde de geliştirilerek sunulmuş olan Merkez-Çevre Teorisi en çok kullanılan teorilerin başında gelmektedir. Bu teoriye göre göç eylemine katılan iş gücü, gittiği gelişmiş ülkelerin maddi anlamda kalkınmasına olumlu etki ederken, göç ile ayrıldığı

gelişmekte olan ülkeleri ise ekonomik anlamda kayba uğratmaktadır (Güllüpnar, 2012: 67-68). Göç ile başka ülkelerde iş gücü olarak yer alan kişiler, gittikleri ülkelerin toplumsal gelişim kanallarından, sosyal ve kültürel faaliyetlerinden yararlanamadıkları için, kendi ülkelerine geri döndüklerinde ülkenin gelişmişlik düzeyini yükseltmede herhangi bir etki oluşturmayacaktır (Tatlıdil, 1993: 61). İş gücü transferi yapan ülkelere göç eden göçmenler aldıkları ücretlere tepki gösterecek özgürlüğe sahip değillerdir. Ücret yetersizliği bu ülkelere olan göç yoğunluğunu azaltmamaktadır (Massey vd., 2014: 32).

Merkez çevre teorisinde yer alan çevre ülkeler, merkez ülkeler için önemli ve asla vazgeçilemeyecek konumdadır. Özellikle merkez ülkeler üretim için gerekli olan iş gücünü ve hammadde gereksinimlerini çevre ülkelerden karşılar. Çevre ülkeler ise pazaryeri anlamında merkez ülkelere gereksinim duymaktadır. Sonuç olarak hem merkez ülkeler hem de çevre ülkeler çeşitli nedenlerle birbirlerine bağlıdır (Çağlayan, 2006: 80).

1.5.6. Göç Sistemleri Göç Teorisi

Göç kavramını açıklamaya çalışan Göç Sistemleri Teorisi, birden fazla ülkenin karşılıklı göç alışverişine bağlı olarak oluşturdukları göçü, maddi ve siyasi boyutu olan bir olgu olarak ele almaktadır. Göç Sistemleri Teorisine göre, ülkeler karşılıklı olarak göç dalgasına maruz kalmaktadır. Böylece bir göç sistemi meydana gelmektedir. Süreçte ülkelerin birbirlerine olan uzaklıkları, kültürel, siyasal ve maddi ilişkileri göçe yön vermektedir (Çağlayan, 2006: 82).

Göç Sistemleri Teorisi, Mabogunje tarafından geliştirilmiştir. Teoriye göre göç eylemine katılan kişinin ayrıldığı yer ile gittiği yer ekonomik, kültürel, toplumsal anlamda birçok değişime maruz kalmaktadır. Özellikle ulusal göçlerin açıklanmasında büyük önem taşıyan teori, göç hareketliliğinin sömürgeye maruz kalmış ülkeler ile onları sömürgeye maruz bırakan ülkeler arasında yoğun olarak görüldüğünü tespit etmiştir (Toksöz, 2006:

20). Birden fazla ülkeyi kapsayan uluslararası göç sisteminde göç alan ülkeler ve bu ülkelerin çevresinde göç veren ülkeler yer almaktadır (Fawcett, 1989: 675).

Teori, göç eyleminin oluşmasında asıl belirleyici unsurun ülkeler arasındaki uzaklık olmadığını, maddi ve siyasi faktörlerin daha belirleyici olduğunu vurgulamaktadır. Ülkeler arasındaki mesafenin yakınlığı veya uzaklığı, göç kararı almış bireylerin fikirlerinin değişmesinde çok etkili değildir. Yine bu teoriye göre göç almaya eğilimli olan ülkeler, birden fazla göç sisteminin içinde yer alabilir (Massey vd., 1993: 450).

Teoriye göre göç, maddi, kültürel, tarihi, siyasi ve askeri sebeplere dayanmaktadır. Meksika ile ABD arasındaki göç hareketliliklerinde göçün temel nedeni maddi ve sosyal sebeplerdir. Oysaki Vietnam, Kore örneğinde göç ilişkisi ABD ile askeri müdahalelere dayanmaktadır (Castles ve Miller, 2009: 23-24). Türkiye’den özellikle Almanya’ya yapılan göçlerin nedenleri de Göç Sistemleri Teorisi ile açıklanabilir (Çağlayan, 2006: 82).

Mabogunje’un özellikle köyden kente göçü ele alan, ulusal gelişmişlik üzerinde durduğu teorisi, Zlotnik ile Kritz tarafından 1922’de kapsamı genişletilerek göç bilimciler için aydınlatıcı bir teori haline dönüştürülmüştür (Dewaard vd., 2012: 1327). Göç Sistemleri Teorisi göç konusunda oluşturulmuş teorilerin en kapsamlısı olarak nitelendirilebilir (Arango, 2000: 292).

Faist (2003: 123) çalışmasında, göç olgusunun oluşmasında kişilerin değil devletlerin arasındaki mevcut iletişimin ve uyumun daha önemli olduğunu belirtmiştir. Devletlerarasındaki bu uyum, kişileri göçe sevk etmektedir. Göç, bir anda olup biten bir eylem değildir. Bir süreçtir ve süreklilik arz etmektedir. Göç Sistemleri Teorisine göre iki devlet arasındaki göç olgusunun oluşabilme sebebi, ülkeler arasındaki makro ile mikro

boyuttaki bağlantıya bağlıdır (Aktaş, 2015: 206-207). Ülkelerin makro düzeyindeki irtibatları siyasi, maddi, hukuksal çerçevede devletlerarası düzeydeyken; mikro düzeydeki bağlantılar ise bireyler düzeyinde kurulmaktadır. Göç Sistemleri Teorisi bu iki ilişkinin birlikteliğinin önemi üzerinde durarak göç olgusunu açıklamaya çalışmaktadır. Mikro düzeydeki ilişkiler göç eylemine katılan kişilerin gittikleri yerlerde barınma, iş imkânı, eğitim gibi konularda yaşayabilecekleri sorunları en aza indirebilmek açısından önem taşımaktadır. Kaynaklarda bu kavram göç zinciri olarak da ifade edilmektedir (Çağlayan, 2006: 82-83).

Sistemlerle ilgili yapılan birçok araştırmada Göç Sistemleri Teorisi'nin ele aldığı konuların içeriği ile ilgili fikir birliğine ulaşılamamıştır (Fawcett, 1989: 672). Diğer teorilerle ilişkili olarak Göç Sistemleri Teorisi de göç ile ilgili konuları farklı şekilde ele almıştır.

Teoriye göre göç edilecek yer ile yaşanılacak yer arasındaki mesafe göç kararının alınmasında çok etkili bir unsur değildir. Ülkeler arasındaki maddi ve politik diyaloglar daha belirleyici konumdadır. Ülkelerin politik ve maddi şartlarının farklılaşması onların içinde bulunduğu göç sistemlerinin de farklılaşmasına neden olabilmektedir. Bu açıdan bakıldığında herhangi bir göç sistemine dâhil olan bir ülkenin her zaman bu sistemin içinde kalacağı kesin değildir. Devletlerin yaşadıkları politik, maddi ve toplumsal değişmelere bağlı olarak içinde buldukları göç sisteminden farklı bir sisteme geçmeleri mümkündür. (Massey vd., 1993: 454)

Teori, iki veya daha fazla ülke arasındaki göç olgusunun nedenlerini açıklığa kavuşturmaya çalışmıştır. Özellikle modern çağda yaşanan göçleri tek bir sebebe bağlayabilmek mümkün gözükmemektedir. Mevcut durumda göç olgusu ve göç eden kişiler birbirinden bağımsız düşünülemez. Teori, hem geçmiş zamanda yaşanan göçleri

hem de göç eden kişilerle göç kavramının bağımlılığını açıklığa kavuşturma anlamında önem taşımaktadır (Çağlayan, 2006: 84).

1.5.7. İlişkiler Ağı Göç Teorisi

Teori, iş gücü açısından önemli olan kişilerin göç etmesi sonucu meydana gelen ilişki yoğunluğunu açıklamak adına oluşturulmuştur. İlişkiler Ağı Teorisi, göçün başlangıç nedenlerinden ziyade göçün devamını etkileyen faktörlerin önemini vurgulamaktadır (Massey vd., 1993: 454). Bir yere yeni göç eden insanlarla, oraya daha önce göç edenler ve o yerde doğup büyümüş olan kişiler arasında kurulan diyaloglar sonucu ilişkiler ağı oluşmaktadır. Oluşan bu sosyal ağ diğer insanları da göçe teşvik eder. İlişki ağı, insanlara yeni gittikleri yerlerde gerek iş bulma gerekse kalacak yer temini konusunda kolaylık sağlamaktadır. İlişki ağı ilerleyen süreçlerde göç olgusundan sıyrılarak ülkenin diğer sistemlerine de ulaşmaktadır (Abadan Unat, 2006: 34). Bu teori, ülkeler arasında birçok farklılığa rağmen göç eyleminin durağan değil sürekli devam eden bir eylem olmasının nedenlerini incelemektedir.

İlişkiler Ağı Göç Teorisi dışındaki diğer teoriler göç olgusunun sebepleri üzerinde durmakta, göçün çeşitli boyutlarını incelemektedir. Bununla birlikte diğer teoriler göç kavramının maddi boyutunu irdeleyerek tarih içerisindeki gelişimini ve değişimini geriplanda bırakmaktadır. Günümüzde meydana gelen göçleri tek bir açıdan değerlendirmek mümkün olmadığı gibi geçmişten kopuk bir tanımlama yapmak da uygun düşmeyecektir (Çağlayan, 2006: 87-88).

Her göçün kendine özgü bir özelliği bulunmaktadır. Göçlerin kendilerine özgü nitelikler taşıması birbirinden bağımsız değerlendirilecekleri anlamına gelmemektedir. Bu nedenle çağımızda yaşanan göç olgusunu açıklarken birçok disiplinden faydalanmaktayız. İlişkiler Ağı Teorisi göç olgusunun yanında göç eylemine katılan bireyi de birçok açıdan

değerlendirip, irdelemektedir. Teori, göç eylemine katılan kişilerin gittikleri yerlerde ve göç ettikleri ülkeler ile onları kabul eden yeni ülkelerin kurdukları bağlar sonucu oluşacak yeni göç süreçleri üzerine oluşturulmuştur. Oluşan bu bağ birçok etmene dayanmaktadır (Çağlayan, 2006: 88).

Wilpert tarafından geliştirilen teoriye göre, göçe öncülük eden kişilerin göç ettikleri yerler ile ayrıldıkları ülkeler arasında bir köprü kurma vazifeleri vardır ve bu köprü göç veren ülkelerde yaşayan diğer bireyler için göçe teşvik eden bir unsur haline gelmiştir. Böylece göç durağanlıktan çıkıp, sürekli devam eden bir boyut kazanır (Yalçın, 2004: 50).

Göç eylemine karar veren bireylerin göç edecekleri yerlerdeki kişiler ile kurmuş oldukları sosyal ağlar yapacakları göç sırasında yaşayacakları sorunları en aza indirmektedir. Böylece ülkeler arası göç hareketliliğinde gözle görülür bir artış yaşanır. Gidecekleri yer ile daha önceden herhangi bir iletişim kurmamış kişilerin göç sürecinde sosyal iletişim geliştirmiş kişilere göre daha çok sorunla karşılaştıkları bilinmektedir (Massey vd., 1993: 448-449). Göç eylemine dâhil olmaya karar veren kişinin göç edeceği yerdeki bireylerle kurmuş olduğu sosyal ağ göçün başlangıcından gittiği yerde meslek edinme sürecine kadar devam eden faaliyetlerinde pek çok yarar sağlayacaktır (Abadan Unat, 2006: 18). Bu faydaların başında; göç edilecek yere ulaşım imkânları, gidilecek ülkedeki yasal hakların öğrenilmesi, ülkenin iş imkânlarından haberdar olma, ülkeye uyum süreçlerini kolaylaştırmak gelmektedir (Crisp, 1999: 2).

Göç sürecinde kişilerin kurmuş olduğu bireysel ve toplumsal bağlar, ülkeler arasında devam eden göçler için büyük bir destek sağlar. Göç eylemine ilk dâhil olanların karşılaştıkları sorunlar daha sonradan göç edenlere göre daha fazladır. Bütün bu

nedenlerden dolayı oluşturulan toplumsal ve bireysel bağlar göç eylemini cazip hale getirmekte, göç süresince yaşayacakları sorunları azaltmaktadır (Çağlayan, 2006: 86).

Suriye’de yaşanan iç savaş sebebiyle farklı bir boyut kazanan uluslararası göç kavramını açıklamak için İlişkiler Ağı Teorisi büyük önem taşımaktadır. Yaşanan bu krizden kaçarak farklı ülkelere yerleşen Suriyeliler, onların ardından o ülkelere yerleşen diğer Suriye vatandaşlarına göç süreci başta olmak üzere göçün diğer aşamalarında yardımcı olmuşlardır (Çağlayan, 2015: 203). Göç kararı veren kişilerin gidecekleri ülkeye karar vermelerinde daha önce aynı milletten kişilerin o ülkede yaşadıkları şartlar, karşılaştıkları muameleler, sahip oldukları haklar ve imkânlar etkili olmaktadır. Görüldüğü gibi kurulmuş olan sosyal ağlar göçe yön vermektedir (Baklacioğlu, 2010: 17).

1.5.8. İnsan Sermaye Modeli Göç Teorisi

Larry A. Sjastaad tarafından geliştirilen teoriye göre göç, göç eylemine karar veren kişinin ve ailesinin ekonomik gücünü artırmak için gerçekleştiren bir eylemdir. Göç olgusunun temelinde birey ve onun sağlayacağı ekonomik faydalar bulunmaktadır. Kişiler göçü ancak ve ancak elde edecekleri ekonomik yarar, göç eylemi süresince yapacakları harcamalardan fazlaysa gerçekleştirirler (Sjaastad, 1962: 84).

Göç eylemine karar veren kişi gideceği yer ile ilgili faydasını ve zararını göz önünde bulundurmalıdır. Sonuçta da en fazla faydayı hangi ülkeden elde edecekse göç eylemini o ülkeye doğru gerçekleştirir. Teoriyi eleştirenler, özellikle ilerleyen zamanlardaki fayda ve zarar hesaplamasının önceden yapılmasının mümkün olmadığını belirterek, gidilecek ülkenin gerçekten karlı bir seçim olduğu kanısına varmanın yanlışlığını vurgulamaktadır.

Neoklasik teori olarak kabul edilen İnsan Sermaye Teorisi, göç eylemine katılacak bireyleri saf çıkarıcı olarak görmekte, göçün bu çıkar eğilimi üzerine

şekillendiğini belirterek diğer faktörlerin etkisini göz ardı etmektedir (De Haas, 2010: 231).

Teori, göç olgusunun oluşmasında kişisel önceliklerin etkili olduğunu ve ülkeler arası göçün gelişmiş bölgelere doğru yapıldığını belirtmektedir. Göç kararını ancak ve ancak göçün getirdiği olumsuzlukları en aza indiren bireylerin alabileceğine vurgu yapan teori, insanların gerçekçi değerlendirmeler yapabileceğini ifade etmiştir. Kişiler kendilerine ekonomik anlamda en fazla gelir getirecek ülkeleri tercih ederler. Gidecekleri ülkelerdeki karlılık durumları ile kalmaları halinde kendi ülkelerinde elde edecekleri gelirleri karşılaştıran birey fayda oranı yüksekse göç kararına olumlu bakacaktır (Bozdağ ve Atan, 2009: 165; Robinson, 2005: 5-6).

1.5.9. Michael P. Todaro'nun Göç Teorisi

Teoriye göre, gelişen milletlerde göç olgusu köyden kente doğru bir eğilim göstermektedir. Göçün oluşum sebepleri olarak da kent ve kırdaki çalışma olanaklarının birbirinden farklı olması, kentlerdeki iş imkânlarının artan nüfusa bağlı olarak yetersiz kalması gösterilebilir.

Kentlerde istihdam edilebilirlik devam ettiği ve maddi olanaklar kıra göre daha iyi olduğu sürece göç olgusu her zaman kırdan kente doğru yapılacaktır. Maddi imkânsızlıklar göç kavramının ortaya çıkmasının temel nedenidir (Harris ve Todaro, 1970: 132). Türkiye'de 1950'lerden itibaren görülmeye başlayan kırdan kente göç sürecinin altında yatan nedenleri açıklığa kavuşturma konusunda teoriden faydalanılmıştır (Aktaş ve Şahin, 2019: 231).

1.5.10. George J. Borjas'ın Göç Teorisi

Teoriye göre, göçe karar veren kişiler, bireysel çıkarlarını en üst seviyede tutarak göç eylemini gerçekleştirecekleri yeri belirler. Kişinin göç süresince ihtiyaç duyduğu maddi imkânları ile göç edilmeye karar verilen ülkenin göçmenlere sağladığı olanaklar, kişinin tercihlerini sınırlandırmaktadır. Göç sürecine başlamadan önce, gideceği yer ile ilgili ön araştırma yapan kişilerin çoğunluğu göçten vazgeçerken; bir diğer grup ise göç etmenin daha kârlı olacağını düşünür (Borjas, 1989: 461).

Borjas (1989: 463) çalışmasında, göçü açıklamaya çalışan teorilerin göç eyleminin nerelere doğru yapıldığını, göç olgusunun kapasitesini ve göçün çeşitliliğine neden olan etmenlerin belirlenmesini, göç edenlerin yeni yerleştikleri bölgelere nasıl entegre olduklarını, göç faaliyetinin merkezindeki ülkelerin bu eylemden etkilenme boyutlarını cevaplamak için oluşturulduklarını belirtmiştir. Fakat tek bir teorinin bütün bu soruları cevaplayabilmesinin de mümkün olmadığını vurgulamıştır.

1.5.11. Yeni Ekonomi Göç Teorisi

Teorinin temsilcileri Oded Stark, Eliakim Katz ve David Levhari'dir (Abadan Unat, 2006: 24). Teoriye göre ekonomik şartları daha kötü olan bireylerin göç eğilimleri, maddi olanakları daha iyi olanlara göre daha yüksektir. Maddi kaynakları sınırlı olan grup daha yoğun göç eder (Bloom ve Stark, 1985: 176).

Neoklasik yaklaşımı devam ettiren teori, bazı açıklamalarla bu yaklaşıma birçok yenilik de katmıştır. Ülkelerin değişen ekonomik yapıları sonucunda göç olgusu, artık kişilerin bireysel alabilecekleri bir karardan ziyade, birlikte yaşadığı insanların da kararlarıyla şekillenen bir süreç haline dönüşmüştür. Teoriye göre, ülkeler arası göçe neden olan faktörlerin değerlendirilebilmesi mümkündür (Aktaş, 2015: 29).

Yeni Ekonomik Teori bir yönüyle Neoklasik kuramı eleştirmektedir. Teorinin Neoklasik yaklaşımı eleştirmesinin temel sebebi, Neoklasik yaklaşımın göç olgusunun temeline bireyi yerleştirmesidir. Buna karşın Yeni Ekonomik Teori göç sürecinin başlangıcından itibaren bireyin kendisi dâhil birlikte yaşadığı bütün kişilerin göç sürecinde etkili olduğunu belirtmektedir. Göç, göçe karar veren kişi ile birlikte onun bu kararından dolaylı veya doğrudan etkilenecek bireylerin tamamını etkileyen bir süreçtir. Teoriye göre, hane halkının toplamının ekonomik çıkarları, bireyin kişisel çıkarlarından daha önemlidir. Ülke ekonomisinde büyük problemlerin yaşandığı dönemlerde, hane halkı özellikle maddi olanaklarını koruyabilmek için bazı planlamalar yapar. Bu planlamalar dâhilinde ülke içerisinde ya da ülkeler arası göç kararı alınabilir. Alınan kararlar ailenin ortak kararı olarak değerlendirilir (Abadan Unat, 2006: 8; Stark ve Bloom, 1985: 174).

Ülkeler arası göçün temelini yalnızca ekonomik farklılıklara dayandırmak yanlıştır. Yapılan araştırmalar ülkelerin bireylere sağladığı maddi olanakların birbirine benzemesine rağmen yine de hane halkının olanaklarını artırmak için göçe karar verdiğini ortaya çıkarmıştır. Yaşanılan yerdeki istihdam olanaklarının fazlalığı, göçe engel bir durum değildir. Aileler kendi ülkelerindeki kazandıklarını daha farklı yatırımlara dönüştürmek için ülkeler arası göçe olumlu bakabilir. Ülkeler arası göçü azaltmak için farklı bölgelerdeki ekonomik imkânları eşitlemek tek başına yeterli olmayacaktır. Devletlerin ülke içindeki ekonomik faaliyetleri denetim altında tutmaları göç olgusunu kontrol edebilecekleri anlamına gelmez. İş bulamayanlara sağlanan olanaklar, kişileri göçe teşvik edecektir. Devletlerin uyguladığı ekonomik politikalar, göç eğiliminde olan kişileri değişik boyutlarda etkilemektedir. Ekonomik iyileştirme metotları, ailelerin maddi kaynaklarına olumlu etki ediyorsa, göçten vazgeçebilecekleri gibi bunun tam tersi bir durumla karşılaşıldığında ise hane halkı göç kararı alabilecektir (Massey vd., 1993: 439).

Özellikle son yıllarda artan büyük çaplı uluslararası göçlerin daha iyi anlaşılmasında Yeni Ekonomik Teori aydınlatıcı olmuştur. Suriye’de on yıl önce başlayan iç savaş nedeniyle yaşanan göçleri açıklamak için teoriden faydalanılabilir. Ülkedeki çatışma ortamı, ailede çalışmak ve para kazanmak zorundaki bireylerin iş olanaklarını sınırlamış; hatta işsiz kalmalarına sebep olmuştur. Hane halkının ortak kararı ile iş bulma ihtimali yüksek olan bireyler istihdam olanaklarının fazla olduğu ülkelere doğru göç etmiştir. Farklı ülkelerde iş bulan aile bireyleri, kazançlarının bir kısmını geride bıraktıkları aile fertlerine göndermekte hatta şartlarını oluşturanlar diğer hane halkını da yanına almaktadır (İnce, 2019: 2593).

1.5.12. İkili Emek Piyasası Göç Teorisi

1979’da Piore tarafından, insanoğlunu göçe iten sebepleri ortaya çıkarmak için geliştirilmiş teoridir (Arango, 2000: 288). Teori kişilerin göç kararı alırken ne kadar gerçekçi davrandığını araştırır, ülkeler arası göçün temel sebebi olarak da gelişmiş ulusların iş gücü arayışını gösterir (Olejarova, 2007: 240). Sonuç olarak bireyleri göçe iten temel sebep, ekonomisi gelişmiş ülkelerdeki istihdam olanakları ve onların iş gücüne duydukları ihtiyaçtır.

Emek piyasasının kolay anlaşılır bir yapısı yoktur. Kişilerin ekonomik tavırları ve toplumdaki ekonomik farklılaşmalar bu piyasayı oluşturmaktadır (Malinvaud, 1990: 116). Ülkeler genelinde eşit olmayan gelişmişlik düzeyi ve istihdam yapısı toplumu oluşturan bireyleri (kadın, erkek, çocuk) göçe sevk etmekte, iş gücünün uluslararası çapta dolaşımına neden olmaktadır (Ercan ve Özar, 2000: 38).

Teoride içsel ve dışsal iş gücü piyasası ile iyi iş, kötü iş kavramlarına değinilmektedir (Doeringer ve Piore, 1970: 329). İçsel emek gücü piyasası düzeni, dışsal

emek gücü ise düzensizliği yansıtmaktadır. Bir işin iyi ya da kötü olarak nitelendirilebilmesi istihdam edilebilirlikle paralellik göstermektedir (Çağlar ve Kumaş, 2017: 78).

Emek Piyasası Teorisi piyasayı, içsel ve dışsal piyasa, birincil ve ikincil sektör, iyi iş ve kötü iş olarak ikili bir ayırmda değerlendirmektedir. Teori, ülkelerin ekonomik durumlarını, fazla gelirlili olarak nitelendirilen birincil sektör ve az gelirlili olarak nitelendirilen ikincil sektör diye ikiye ayırmaktadır. Piyasa, iş gücünün kişisel özelliklerine göre değil de işin özünün iyiliği veya kötülüğü olarak sınıflandırılmıştır. İş gücünün durumu ve temel özellikleri teorisinin ele aldığı konulardır (Whatcher vd., 1974: 638).

İçsel emek gücü piyasaları, yetenek ve teknolojik gelişmişlik, iş ile ilgili eğitimler, iş ahlakı ve geleneklerinden şekillenmektedir. Bu piyasalarda iş gücünün emeğinin karşılığı, ülkelerin piyasalarından ayrı bir şekilde kurumların ve kuruluşların kendi kararları ile tespit edilir (Doeringer ve Piore, 1970: 324). İkincil sektör olarak da nitelendirilen dışsal emek gücü ise iş gücünün ücretinin finansal değişkenlerce şekillendiğini vurgulamaktadır (Doeringer ve Piore, 1970: 325). Bu piyasa kapsamı dar olan, niteliksiz olarak adlandırılabilir işleri kapsamaktadır. Maddi olanakların adaletsiz dağılımı, istihdamdaki sınırlılıklar, iş gücünü ötekileştirme ikincil sektördeki alanın genişlemesine sebep olacaktır (Reich vd, 1973: 359; Doeringer ve Piore, 1970: 325).

Teoride iyi iş olarak nitelendirilen iş alanları, ikili emek piyasasının birincil sektörüne karşılık gelirken; kötü iş olarak nitelendirilen iş alanları ise emek piyasasının ikincil sektörünü karşılamaktadır (Anderson vd., 1987: 573; Watcher, 1974: 639). İyi olarak nitelendirilen iş alanları donanımlı kişilerin istihdam imkânı yakalayabildiği, fazla gelirlili ve iş güvencesi tam olarak sağlanan meslek alanlarıdır. Birincil sektörü oluşturan iyi işler iki basamağa ayrılır. Üst ve alt basamak olarak belirlenen bu alanlarda çalışan grubun

nitelikleri de birbirinden farklılık göstermektedir. Üst basamakta bireyler yöneticilik gibi üst düzey mevkilerde daha iyi ücretlere çalışırken; alt basamak denilen işlerde ise eğitim düzeyi şartı aranmadan daha az ücretlerle çalışmak durumunda kalırlar (Anderson, vd., 1987: 573; Piore, 1972: 35). İkincil sektörde istihdam olanağı fazladır. Fakat bu sektör elde edilecek kazancın az, çalışma şartları iyi olmayan, iş güvencesi sınırlı iş alanlarından oluşmaktadır. Bu sektörde birincil sektöre göre ötekileştirme daha fazladır (Anderson vd., 1987: 573; Doeringer ve Piore, 1970:335; Wachter, 1974: 639).

Birincil sektörü, her ay düzenli şekilde emeğinin karşılığını alan, iş güvencesi tam olarak sağlanmış alanlarda çalışan (kamu sektörü kadrolu personel gibi) bireyler oluşturur. İkincil sektörü ise iş güvencesi tam sağlanamayan, geçici olarak nitelendirilen (kamu sektöründe geçici çalışan işçiler gibi) pozisyonlarda çalışan iş gücü meydana getirmektedir (Çağlar ve Kumaş, 2017: 78). Reich (1973: 360) çalışmasında ikincil sektörde çalışanların iş güvencelerinin azlığı ve çalışma şartlarının kötülüğü nedeniyle göçe daha elverişli bireyler olduğunu ifade etmiştir.

Piore (1980: 65) çalışmasında, göçün nedenleri ya da sosyolojik boyutu yerine göçü önlemenin yöntemine vurgu yapmıştır. Göçü önleyebilmek için göç eden kişilerin istihdam içindeki konumları büyük önem taşımaktadır. Göç eden kişilerin ülkeye girişini engellemek kısa vadede çözüm sağlasa da bu sınırlamalar ilerleyen dönemlerde ülkeleri ciddi tehditlerle karşı karşıya bırakabilir. Karşılaşılabilecek problemlerin başında göçmenlerin insan onuruna yakışmayacak şartlarda kaçak olarak çalıştırılması gelmektedir. Daha az ücretlerle çalışmak zorunda kalan göç ile gelen kişilerin göç ettikleri ülkelerde kalma süreleri de bu sebeplerden dolayı uzayacaktır. Bütün bu nedenlerden dolayı iş için göç ile gelen kişileri denetim altında tutmaktansa istihdam olanaklarını kontrol altına almak göç ile mücadelede daha etkili bir yöntem olacaktır.

1.5.13. Saskia Sassen'in Göç Teorisi

1970'li yıllarda göç eden kişiler göç ettikleri yerlerde doğup büyüyen bireyler için tehlike unsuru olarak görülmeye başlanmış, bu tarihten itibaren göç olgusuna farklı anlamlar yüklenmiştir. Dünya genelinde istihdam alanlarında yaşanan daralmalar nedeniyle yerli halk, göç ile gelen niteliksel olarak kendinden daha iyi ve daha az ücretlerle çalışmayı kabul eden göçmenlere karşı tepki göstermeye başlamıştır (Egbert ve Esser, 2007: 67).

Sassen başta olmak üzere, Morowska gibi toplum bilimciler göç olgusunu ulusal düzeydeki ekonomik faaliyetlere değil, dünya çapındaki ekonomik piyasaya dayandırmaktadır. Sassen göçü açıklamak için oluşturduğu eserinde dünya çapında ekonominin kalbinin attığı üç şehre değinmiştir. Bu şehirler, Londra, New York ve Tokyo'dur. Ekonomik faaliyetlerin artık küresel boyuta ulaştığını ifade eden Sassen, sermaye piyasasının günümüzde farklılaştığına vurgu yapmıştır. Teoride, ülkelere yönelik gerçekleştirilen göç eğilimlerinin anlık gelişmediği, bunun uzun soluklu bir ilişkinin varlığından kaynaklandığına değinilir. Ülkeler ile göç aldıkları ülkeler arasında ya kültürel yönden ya da tarihsel açıdan bir bağ mutlaka vardır (Sassen, 1995: 63).

1.6. Uluslararası Göç Hukuku Kavramı

Uluslararası Göç Hukuku, savaşların ve çatışmaların artış gösterdiği çağımızda, geçiş bölgesi olması nedeniyle başta Türkiye olmak üzere birçok ülke için önemli bir yere sahiptir. Ülkeler çeşitli nedenlerle yer değiştirmek durumunda kalan bireyleri tamamen insanı duygularla kendi ülkelerine kabul edebildikleri gibi, bazı durumlarda da karşılıklı siyasi ilişkilerin zedelenmemesi adına da bu bireylere sahip çıkmaktadır. Öte yandan uluslararası hukuktan kaynaklanan sorumluluklarını yerine getirmeyen ülkelerin sayısı da

azımsanamayacak kadar çoktur. Savaş, çatışma, kötü muamele gibi sebeplerle ülkelerinden göç etmek zorunda olan bireylerin, uluslararası çapta güvenliklerinin sağlanması hem hukuki hem de insani bir sorumluluktur (Ergüven ve Özturanlı, 2013: 1009-1010).

Uluslararası Göç Hukuku'nun gelişim tarihine bakıldığında, bu kavrama ilk olarak Milletler Cemiyeti'nin 1920'de birden fazla devletin taraf olduğu uluslararası çapta gerçekleştirilen göç eylemine dâhil olan bireylerin haklarının korunmasına dair imzalanan sözleşmelerde değinildiği görülmüştür. 1938 yılına gelindiğinde Milletler Cemiyeti üyesi ülkeler Almanya'da zorunlu göçe maruz kalmış kişilerin haklarını korumak için Mülteciler Kurulunu oluşturmak istemişler fakat oluşturulan bu kuruldaki devletlerin ortak bir paydada birleşmesi mümkün olamamıştır. Bu kurul istenilen amaca ulaşmasa da Uluslararası Göç Hukuku kapsamında önem arz eden girişimlerin başlamasına ortam yaratmıştır (Goodwin Gill, 1996: 5-6). Milletler Cemiyeti, zorunlu göçe maruz kalmış olan mültecilerin sorunlarını çözüme kavuşturmak için bazı kararlar alınmasının gerekliliğini vurgulamıştır. Alınan bu kararlara göre kişinin mülteci olarak kabul edilebilmesi için, vatandaşlık sıfatına sahip olduğu ülkenin sınırları içinde olmaması, bir ülke ya da devlet tarafından koruma altına alınmamış olması, Almanya'nın vatandaşlık korumasından faydalanıyor olmaması ve Alman vatandaşlığıyla birlikte bir devletin vatandaşı olmaması gerekmektedir (Özcan, 2005: 6).

Göç hukuku ile ilgili kapsamlı çalışmaların 1. Dünya Savaşı sonrasında başladığı bilinmektedir. Savaş sonrası ülkelerini terk etmek zorunda kalan kişilerin mağduriyetlerini hafifletmek adına atılan adımlar 2. Dünya Savaşı'nın ortaya çıkmasıyla daha da önem kazanmıştır.

Uluslararası boyutta meydana gelen göç hareketlerinden kaynaklanabilecek hak ihlallerinin önlenmesi amacıyla ortaya çıkan Uluslararası Göç Hukuku kavramı,

devletler hukuku kapsamında göç ile ilgili tüm kavramları içinde barındıran hukuk dalı olarak nitelendirilmektedir (Öktem, 2013: 15).

Ülkemizin de kabul etmiş olduğu Uluslararası Göç Hukuku'nun kapsamına göre, Avrupa ülkeleri haricinde başka ülkelere Türkiye'ye göç eden kişiler mülteci statüsüne sahip olamamaktadır. Bu açıdan bakıldığında ülkede sayıları 4 milyona ulaşmış olan Suriyeli vatandaşların hukuki durumları ile ilgili büyük bir karışıklık yaşanmıştır. (Çiçeksoğüt, 2017: 3-4).

1.7. Uluslararası Göç Hukukunun Sujeleri

Savaş ve zulüm sebebiyle insanların yaşadıkları ülkeleri terk etmek zorunda kalmaları tarihin her döneminde defalarca yaşanmış bir durumdur. Göç etmek zorunda kalmış bu kişilerin, göç ettikleri ülkelerdeki hukuki statülerinin belirlenmesi için Uluslararası Göç Hukuku kapsamında düzenlemeler yapılmış ve bu kişilerin hukuki statüleri yasal bir zemine oturtulmuştur. Mülteci, sığınmacı, şartlı mülteci, göçmen, ikincil koruma, geçici koruma ve vatansızlık koruma statüleri bu kapsamda belirlenen yasal statülerdir (Odman, 2004: 28).

1.7.1.Mültecilik

M. Ö. 2000'lere kadar dayanan mültecilik statüsü günümüzde de önemini koruyan uluslararası nitelikte bir konudur (Odman, 1995: 6). 30 Yıl Savaşları ile gündeme gelen mültecilik kavramı, Balkan Savaşları ve 1. Dünya Savaşı sonrasında milyonlarca insanın Avrupa'nın çeşitli bölgelerine zorunlu göç etmeleri sonucunda daha da önem kazanmıştır (Peker ve Sancar, 2001: 4-5). Mültecilik statüsü ile ilgili ilk düzenlemeler Milletler Cemiyeti tarafından uluslararası çapta yapılmıştır. Birleşmiş Milletler bu düzenlemelere yenilerini eklenmiş ve mültecilik statüsü farklı bir boyut kazanmıştır. 1951

Cenevre Sözleşmesi mültecilik statüsüyle alakalı ilk ve önemli karar olarak bilinmektedir. Fakat bu sözleşme özellikle mültecilerin hukuki durumu ile ilgili uluslararası çapta bir çözüm üretmediğinden eksik bulunmuş ve bunun neticesinde 1967 yılında Mültecilerin Hukuki Statülerine İlişkin Protokol oluşturulmuştur (Benhabib, 2006: 64). 1951 Sözleşmesi oluşturulurken göç eylemini düzenli bir kurallar bütününe bağlamak amaçlanmamıştır. Gönüllü göç kavramında kişiler, daha iyi şartlarda hayatlarını devam ettirmek adına, buldukları yerleri kendi istekleri doğrultusunda terk ederler ve istedikleri zaman ayrıldıkları ülkelere tekrar dönerek o ülkenin koruma imkânlarından yine faydalanabilirler. Mülteci statüsüne sahip olabilecek diğer bir grubun göç eylemi ise daha çok zorunlu nedenlerden kaynaklanmaktadır. 1951 Sözleşmesi'nde belirtilen nedenlere bağlı olarak bireylerin gerçekleştirdikleri göçlerden sonra bir barış antlaşması ya da mevcut savaş yanlısı hükümetin değişmesi halinde göç etmek durumunda kalan vatandaşlar, kendi ülkelerine tekrar dönebilecektir (Ergüven ve Özturanlı, 2013: 1021).

Mültecilik statüsü, Uluslararası Göç Hukukunun ilk ve en önemli sujesidir. (Öztürk, 2012: 919). Zorunluluk gerektiren durumlardan dolayı, vatandaşı bulunduğu devlette can ve mal güvenliğinin olmaması nedeniyle Avrupa'dan göç eden bireyler mülteci olarak statülendirilir. Korktuğu nedenlerden dolayı ülkesine dönemeyen kişiler, ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa bulunduğu ülkede mülteci kabul edilmektedir. (Buz, 2008: 3-4).

Bireylerin mülteci statüsüne sahip olmaları için ülkelerinin dışında başka ülke topraklarında bulunmaları ve zulme uğramaktan haklı nedenlere bağlı olarak korkmaları gerekmektedir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ile 1951 Sözleşmesi'ne göre de mültecilik sıfatını kazanacak kişi, kendi ülkesinin sınırlarının dışında bulunmalıdır. Mültecilik statüsü kazanmış olan kişi, bu statüsü ile kendi ülkesinin vatandaşlık

haklarından yararlanıncaya kadar devreye giren uluslararası korumadan faydalanacaktır (Odman, 1995: 36). Mültecilik statüsünü kazanabilmek için zulüm türleri 1951 Sözleşmesi'nde açık bir şekilde belirtilmiş, daha sonradan oluşabilecek bir karmaşanın önüne geçmek adına sözleşme ile bu durum koruma altına alınmıştır (Çiçekli, 2009: 53-54). Bir eylemin zulüm niteliği taşıyabilmesi için yapılan eylem kasten yapılmalıdır. Bireye karşı haksızlık, kötü muamele, acı verme ve eziyet gibi unsurları içinde barındıran bir eylemin yapılmış olması gerekmektedir. (Altınışık ve Yıldırım, 2002: 10).

1.7.2. Sığınmacı

Mülteci statüsünün gereklerine sahip olan fakat bu anlamdaki başvurusuna henüz cevap almayan kişiler literatürde sığınmacı olarak nitelendirilmektedir. Sığınmacı statüsündeki bireyler sığındıkları ülkede, geri gönderilmeme, temel insani haklardan yararlanma, insana yakışır bir hayat sürebilmek için gerekli olan asgari hizmetlerden faydalanmak şeklinde açıklığa kavuşturulan haklara sahiptir. Sığınmacı olarak kabul edilen kişinin bu statüsü geçici bir statüdür. Mülteci olmasına engel herhangi bir sebep bulunmayan sığınmacı, uluslararası boyutta sığınmacı statüsünde olsa da mülteci konumunda kabul edilir (Kartal ve Başcı, 2014: 280).

1.7.3. Şartlı Mülteci

Avrupa ülkeleri dışından göç etmek durumunda kalan kişilerin kendi vatandaşı oldukları ülkelerin dışında başka bir ülkede bulunmaları ve kendi ülkelerinin hukuksal korumasında faydalanamamaları durumunda buldukları ülkedeki hukuki statüleri “şartlı mültecilik” olarak adlandırılmaktadır (Çiçekli, 2009: 250).

Şartlı mültecilik statüsü ile mültecilik statüsü birbirine benzese de bazı yönlerden farklılık göstermektedir. Örneğin şartlı mültecilerin güvenli bir üçüncü bölgeye yerleştirilmesi gerekmektedir. (Çelikel ve Öztekin, 2017: 24).

1.7.4. Göçmen

Uluslararası Hukuk çerçevesinde değerlendirildiğinde göçmen kavramı ile ilgili ortak bir tanımına ulaşmak çok da mümkün değildir. Literatürde, göçmen ve mülteci kavramının aynı anlama geldiği ve birbirinin yerine kullanıldığı bilinmektedir. Oysa bu iki kavramın birbiri yerine kullanılması uluslararası çapta sorunlara neden olmakta, zorunlu göçe maruz kalmış bireylerin uluslararası hukuktan kaynaklanan haklarının göz ardı edilmesine neden olabilmektedir. Göçmen olan kişi genellikle daha iyi ekonomik şartlar ve daha iyi bir yaşam tarzı sürebilmek ümidiyle bir yerden başka yere göç ederken; mültecilik statüsü taşımaya aday olan bireyler ise zorunlu birtakım sebeplerden dolayı göç etmek durumunda kalmaktadır (UNHCR, 2016: 1-2).

Göçmen statüsündeki kişiler ayrıldıkları ülkelerinin korumasından faydalanmaya devam ederken, göç ettikleri yeni ülkenin iyi olan imkânlarından da faydalanmak gayesindedir. Uluslararası göç mevzuatına göre, göçmen birey kendi isteği ile yaşamını devam ettirdiği ülkesinden ayrılmaktadır. Göçmen, az gelişmiş ülkesinden ayrılarak daha çok gelişmiş ülkelere doğru göç etme eğilimindedir. Görüldüğü gibi sadece ekonomik nedenler ve daha iyi bir yaşam isteğiyle göç eden göçmen statüsü ile can güvenliği gibi insani bir sebeple ülkesini terk etmek durumunda kalan mülteci statüsündeki bireyleri aynı değerlendirmek çok doğru değildir (Canatan, 2013: 318).

1.7.5. İkincil Koruma Statüsü

Tamamlayıcı koruma olarak da bilinen ikincil koruma statüsüne Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda da tamamlayıcı koruma olarak değinilmiştir. Avrupa Birliği tarafından kabul edilen uluslararası koruma türlerinden biri de ikincil koruma statüsüdür. Bu koruma statüsü Cenevre Sözleşmesi'nde mülteci olarak kabul edilmeyen fakat uluslararası korumadan faydalanması gerekli olan kişiler için yürürlüğe girmiştir (Özcan, 2005: 214-218).

İkincil koruma statüsünden yararlanacak olanların sahip olması gereken özellikler şunlardır:

- Mülteci olarak nitelendirilmemek,
- Menşe ülkesine veya vatansız ise ikamet yeri olan ülkeye geri gönderildiği takdirde önemli bir mağduriyete maruz kalma olasılığının gerekçeli şekilde ispatlanması,
- Göç etmek zorunda kalan kişinin, ayrılmak zorunda olduğu ülke korumasına gerekçeli sebepleriyle bırakmayan ya da bu engel nedeniyle bırakmak istemeyen kişiler,
- Tamamlayıcı koruma statüsünden yararlanmasında sakınca olmayan üçüncü ülke vatandaşı ya da vatansız olmak (Çelik, 2015: 78).

1.7.6. Geçici Koruma Statüsü

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 91. maddesinde yer alan geçici koruma statüsü, özellikle Suriye'de yaşanan iç savaş sonrası ülkeye kitleler halinde göç eden Suriyeli vatandaşların hukuksal durumlarının kısa sürede çözüme kavuşturulabilmesi için önemli bir yere sahiptir. Bu statü, özellikle uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirilmeye alınmayan yabancı uyruklu vatandaşların

durumlarının aydınlığa kavuşturulması için gerekli bir düzenleme olarak kabul edilmektedir (Çiçekli, 2014: 313).

Geçici Koruma Statüsünden yararlanacak vatandaşlar, göç ettiği topraklara serbest kabul imkânlarından faydalanır. Göç eden kişi ile ilgili geri gönderilmeme ilkesi devreye girer. Göç eden ve Geçici Koruma Statüsünden faydalanacak olan vatandaşın temel gereksinimleri göç ettiği ülke tarafından karşılanacaktır. Vatandaşın göç ettiği ülkedeki statüsünün bireysel olarak belirlenmesinin imkânsız olduğu yoğun nüfus hareketliliklerinin yaşandığı göçlerde, geçici koruma statüsü uygulanır ve buna bağlı olarak da kısa süreli bir çözüm imkânı sağlanmış olur (Çiçekli, 2014: 311-312).

1.7.7. Vatansızlık Koruma Statüsü

Bireyin herhangi bir devletin vatandaşı olmaması ve hiçbir devletin vatandaşı sayılamaması durumunda “vatansızlık” kavramı ortaya çıkar. Vatansız kişinin statüsü, hem vatandaşlık açısından hem de Yabancılar Hukuku açısından önem taşıyan bir durumdur. “Her kişinin mutlaka ve mutlaka bir vatani olmalıdır.” düşüncesi ile çelişen vatansızlık olgusuna karşın “vatansızlık koruma statüsü” benimsenmiştir (Altuğ, 1963: 201).

Almanca karşılığı “heimatlos” olan vatansızlık kavramı ilerleyen yıllarda birçok ülke tarafından benimsenmiş, Fransa’da “apatride” olarak literatüre girmiştir. Günümüze geldiğinde ise uluslararası boyutta önem kazanan vatansızlık kavramı yerine “stateles” ifadesi kullanılmaya başlanmıştır (Odman, 2011: 132).

Bir kişinin vatansızlık statüsünden faydalanabilmesi için herhangi bir devletin vatandaşlığına kabul edilmemesi, bir ülkenin vatandaşlığına sahip olmakla birlikte bu vatandaşlığı çeşitli nedenlere bağlı olarak kaybetmiş olması, halen herhangi bir ülkeyle vatandaşlık bağı olmaması gerekmektedir (Odman, 2004: 21).

YUKK'da vatansızların hukuki durumları ile hak ve sorumlulukları belirtilmiştir. Vatansız kişiler herhangi bir devletin vatandaşı olan kişilerle kıyasladığında vatansızlar, herhangi bir devletin vatandaşlarının sahip oldukları haklara sahip değildir ve uluslararası düzeyde hiçbir ülkenin korumasından faydalanamamaktadır (Odman, 2011: 83).

Her insanın bir ülkenin vatandaşı olma hakkı, İnsan Hakları Evrensel Bildirisi 15. maddesinde vurgulanmıştır. İnsan kendi isteğiyle vatandaşlığını değiştirebilme hakkına sahiptir ve bu haktan kimse mahrum edilemez. Artan savaşlar ve iç karışıklıklar nedeniyle günümüzde herhangi bir devletin hukuksal korumasından ve vatandaşlık haklarından yararlanamayan sayıları yüz binleri aşan vatansız bulunmaktadır (Altuğ, 1963: 202).

2. BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN GÖÇ MEVZUATI VE TÜRKİYE’DEKİ SURIYELİLERE YÖNELİK İSTİHDAM İLE EĞİTİM POLİTİKALARI

Bu bölümde, Türkiye’nin coğrafi konumundan dolayı çok eski zamanlardan beri göç akımına uğradığı gerçeği üzerinde durularak, 2. Dünya Savaşı’ndan itibaren ülke topraklarına yönelik göç hareketlilikleri açıklanmıştır. Özellikle 1989 yılında Bulgaristan, 1991 yılında Irak ve 2011 sonrası Suriye kaynaklı kitlesel göçlerin ülke geneline etkilerine değinilmiştir. Yoğun göç akımına maruz kalan Türkiye’de, göç eden kişilerin temel haklarını düzenlemek için hazırlanan kanun ve yönetmelikler de çalışmada bahsi geçen diğer bir konudur.

Geçmişten günümüze Türkiye’de uygulanan göç mevzuatları, 2011 yılından beri süregelen Suriye Krizi, Türkiye’deki Suriyelilerin genel durumu, ülkedeki Suriyelilerin istihdam bakımından yasal statüleri, Geçici Koruma Kapsamındaki Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, Suriyelilerin Türkiye’deki istihdam durumları ve çalıştıkları sektörler, Türkiye’nin Suriyelilere yönelik eğitim politikaları ile sunulan eğitim hizmetleri, Türkiye’deki Suriyelilerin eğitim durumları bu bölümde üzerinde durulan konu başlıklarıdır.

2.1. Türkiye’nin Göç Mevzuatı

Cumhuriyetin ilanından sonra ulus devletleşme süreci Türkiye’de hissedilmiş, bu dönemde önem kazanmaya başlayan uluslararası göçler neticesinde ülke politikasında göç mevzuatları daha sık gündeme gelmiştir (Abacı Yıldız, 2019: 238). Türkiye ile

Yunanistan arasındaki nüfus mübadelesi sonucunda Türk Göç Mevzuatının ilk örneği olan 1926 yılında 885 sayılı İskân Kanunu çıkarılmıştır (İçduygu, 2010: 63).

Türkiye ve Yunanistan arasındaki antlaşma sonrasında henüz yeni kurulmaya başlanan Türkiye Cumhuriyeti, yoğun bir göç hareketliliğine maruz kalmıştır. Yoğun göç dalgası nedeniyle, göç eden kişilerin ülke geneline düzenli bir iskân politikasıyla yerleştirilebilmeleri için İskân Kanunu hazırlanması bir zorunluk haline gelmiştir. İskân Kanunu'na göre mübadele antlaşması hükümlerinden kimlerin yararlanamayacağı açık bir şekilde ifade edilmiştir. Türk soyundan olmayanlar, o dönemde yaygın olan hastalıkları taşıyanlar (cüzzam ve firengi), cinayetten hüküm giyenler, casuslukla alakalı suçlara karışmış olanlar ile memleket dışına çıkarılan kişilerle çingeneler mübadeleye dâhil olamayacak olan kişilerdir. Homojen bir Türk devleti oluşturmak, bu iskân kanunun öncelikli amaçları arasında yer almıştır (Bozdağlıoğlu, 2014: 13).

Kalabalık ilk göçmen topluluğu için oluşturulan 885 sayılı İskân Kanunu'nda göçmenlerin sahip oldukları haklardan, ikamet izinlerinden ve geri göndermeme ilkesinden bahsedilmemektedir. 885 sayılı İskân Kanunu'nun eksiklikleri giderilerek yerini 1934 yılında çıkarılan 2510 sayılı İskân Kanunu'na bırakmıştır. Bu kanunda göçmenlerin ekonomik koşullarına yönelik düzenlemelere öncelik verilmiştir (Abacı Yıldız, 2019: 243). Kanunda Balkanlar'dan devam eden göç dalgası sonucunda gelen kişilerin iskânı için meskenler belirlenmiş ve üç gruba ayrılmıştır. İlk grupta Türk soyundan kişilerin yoğunlaştırılacağı bölgeler, ikinci grupta Türk kültürünün de temsilinin ön plana çıkarılacağı yerler, üçüncü grupta ise askeri, iktisadi ve siyasi nedenlerle iskân için yasal alanlar düzenlenmiştir (2510 Sayılı İskân Kanunu, madde 12). 2510 Sayılı Kanun'da göçmenlerin haklarının korunup gözetilmesinden ziyade ulus devlet ideolojisi

penceresinden devletin çıkarları ile güvenliğini ön plana çıkaran bir göç politikası vurgusu yapılmıştır (Abacı Yıldız, 2019: 245).

Türkiye, 1961 yılında taraf olduğu Cenevre Sözleşmesi'ne kadar göçmen vatandaşların hakları ve uluslararası statüleri konusunda bir göç politikası belirlememiştir. 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korkan kişilerin vatandaşı olduğu ülkenin korumasından yararlanmaması ve o ülkenin dışında bulunması durumunda mülteci statüsüne sahip olacağı ifade edilmiştir. Sözleşmede coğrafi sınırlama getirilmiş ve sadece Avrupa ülkelerinden gelen kişilerin mülteci kabul edileceği vurgulanmıştır. (Parlak ve Şahin, 2015: 68; Nurdoğan ve Öztürk, 2018: 1165).

Türkiye'de uluslararası koruma ile ilgili en kapsamlı düzenleme 1994 yılında yapılmıştır. Yönetmeliğin hazırlanmasının temel nedeni, doğudaki illerde artan terör olayları, sınırlarda yaşanan güvenlik sorunları ile sığınmacı sayısındaki artışlar sonucunda göç hukukunun birbiriyle bağlantısı olmayan hükümlerden oluşmasıdır. (Ergüven ve Özturanlı, 2013: 1025-1026) 1994 yılında çıkarılan ve 1994 Yönetmeliği olarak da bilinen “ Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” kapsamında Türkiye'ye iltica eden ya da başka bir ülkeye iltica için Türkiye'de ikamet izni talebinde bulunan kişilerin, buldukları ilin valiliklerine başvurmaları gerekmektedir. Yasa dışı yollarla giriş yapan kişiler ise giriş yaptıkları tarihten itibaren beş gün içinde giriş yapılan il valiliğine müracaat etmelidir. Müracaat sonrasında göç eden kişi ile yapılan ilk görüşme bu kişinin geçici korumadan yararlanıp yararlanamayacağı konusunda önem teşkil etmektedir. Göç eden kişi başvurusunun nedenlerini, ülkesine dönemeyecek olmasının gerekçelerini detaylarıyla anlatmak

durumundadır. Çevirmen eşliğinde gerçekleştirilen bu görüşme bir polis memuru tarafından yapılmaktadır (Peker ve Sancar, 2001: 47).

1994 Yönetmeliği'ne göre sığınmacı ve mülteci statüsündekilerin serbest ikamet ve seyahat hakkı kısıtlandırılmıştır. İçişler Bakanlığı'nın vereceği izin kapsamında ilgili bakanlık ve kuruluşların görüşleri alınarak ikamet ve seyahat hakkı konusunda düzenlemeler yapılabilmektedir. Yönetmelikte sığınmacı ve mültecilere yönelik düzenleme yapılırken farklı kanunların dağınık bir şekilde düzenlenmiş göç ile ilgili hükümlerine yer verdiği için yönetmeliğin uygulaması sırasında birtakım sorunlar yaşanmıştır (Reçber, 2014: 255). 1994 Yönetmeliği'ndeki bu dağınıklık nedeniyle 2006 yılında Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik kabul edilmiştir. 2006 Yönetmeliği olarak da bilinen bu yönetmelikte 1994 Yönetmeliği'nde yer alan yasadışı yollarla ülkeye giriş yapanların buldukları il valiliklerine ikamet izni için beş gün içinde başvuru yapma zorunlulukları “gecikmeden” başvuru yapılması şeklinde güncellenmiştir (Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, 2006, madde 1). Bu yönetmelik ile ikamet izni başvurusu olumlu sonuçlanmayan kişilere taleplerinin reddedilmesi durumunda on beş gün içinde başvuru yaptıkları valiliklere itiraz edebilme hakkı tanınmıştır (Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve

Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, 2006, madde 3). 2006 yılında yürürlüğe giren yönetmelik 1994 Yönetmeliği'nin uygulanması sırasında ortaya çıkan bazı sorunları azaltmıştır. Göçmenlerin hakları bağlamında bir iyileşmenin görüldüğü yönetmelikte geçici koruma statüsüne başvuru şartları kolaylaştırılmış, bildirim yükümlülükleri konusunda süre sınırlaması daha makul hale getirilmiştir. Bütün bu iyileştirme çalışmalarına rağmen 2006 Yönetmeliği, küresel göç hareketlilikleri kapsamında uluslararası çapta bir korumanın tam anlamıyla sağlanabildiği bir yönetmelik olarak kabul edilmemektedir (Abacı Yıldız, 2019: 251).

Suriye Krizi, dağınık olan Türkiye göç mevzuatının uluslararası göç hareketliliklerine uygun, insan haklarına yakışır kapsayıcı bir bakış açısıyla ele alınması gerekliliğini gündeme getirmiştir. AB'ye katılım sürecinin de etkisiyle, başlanan göç hukuku mevzuatı çalışmaları sonrasında 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) yayımlanmıştır. Kanunla birlikte göç konusunda politika ve strateji geliştirmek, yabancı kişilerin ülkeye girişleri ve ülkede kalışlarının kontrol edilmesi, kurumlarla işbirliğinin sağlanması, uluslararası göçe maruz kalmış bireylerin korunmasıyla ilgili işlemler için İçişleri Bakanlığı bünyesinde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü oluşturulmuştur. Yabancı uyruklu kişilerle ilgili yapılacak çalışmaların tek bir kanaldan yürütülmesi açısından Göç İdaresinin kurulması önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir (Kutlu, 2017: 103).

Suriye kaynaklı devam eden göç hareketliliklerinin yönetimi ve bazı tedbirlerin uygulanabilmesi için 2012 yılında Türkiye'ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge yürürlüğe konulmuş, kabuller bu

yönetmelik hükümlerine göre uygulanmıştır. Bu çalışmaları 2013 yılında hazırlanan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile bu kanunun 91. maddesi gereğince hazırlanan Geçici Koruma Yönetmeliği takip etmiştir. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun getirdiği en önemli değişiklik sığınmacı statüsüyle birlikte ikincil koruma, şartlı mültecilik, geçici koruma statülerine de yer verilmiş olmasıdır. Yapılan bu değişiklikler Geçici Koruma Yönetmeliği'nin yapı taşlarını oluşturmaktadır. Geçici Koruma Yönetmeliği, Suriyeli vatandaşların yasal statülerinin belirlenmesi için hazırlanmış bir yönetmeliktir. Cenevre Sözleşmesi gereği sadece Avrupa ülkelerinden göç edenlere verilen hukuki statüden kaynaklı yasal boşluk, yönetmelikle giderilmeye çalışılmış, Suriyelileri tanımlarken kullanılan misafir algısı değişime uğramıştır (Kutlu, 2017: 104).

2.2. Türkiye'ye Yönelik Göç Hareketlilikleri ve Suriye Krizi

2. Dünya Savaşı sonrasında sınırların yeniden belirlenmesinin ardından insanların zorunlu göç hareketlilikleri artmıştır. Bu süreçte doğup büyüdüğü toprakları terk etmek zorunda kalan insanların sayısındaki artış, farklı nedenlere bağlı göç olgusunun uluslararası boyutta sorun olarak gündeme gelmesine neden olmuştur. Kitlesele göçler, Dünya Savaşları ve Soğuk Savaş döneminde daha yoğun yaşanan bir olgudur (Castles ve Miller, 2009: 147-148). Uluslararası göç hareketlilikleri 2. Dünya Savaşı sonrası hazırlanan Cenevre Sözleşmesi neticesinde kapsamlı bir şekilde değerlendirilmiştir. 1989 Bulgaristan, 1991 Irak, 2011 ve sonrası Suriye kökenli göç hareketlilikleri tahmin edilenden daha yoğun olduğu için Türkiye açısından ekonomik, sosyal ve kültürel birçok sorunu da beraberinde getirmiştir (Ceylan ve Uslu, 2019: 200).

Türkiye tarihine bakıldığında, imparatorluk döneminden günümüze kadar farklı dönemlerde farklı sebeplere bağlı olarak kitlesele göçler yaşanmıştır. Osmanlı'nın

sınırlarına dâhil olan fakat Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte sınır dışı kalan Türk ve Müslüman vatandaşların kitlesel olarak ülkeye göç etmeleri en önemli göç hareketi olarak değerlendirilmektedir (Kirişçi, 2000: 2).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş aşamasında uygulanan göç politikalarının amacı homojen bir toplum oluşturmak ve nüfusun artmasını sağlamaktır. Bu kapsamda Türk uyruklu kişilerin ülke topraklarına göç etmeleri amacıyla çalışmalar yürütülmüştür (Sarı, 2011: 88-89). 1926 yılında kabul edilen İskân Muhtırası ile iç iskân çalışmaları hızlandırılmıştır. Bu muhtıra ile devlet sınırlar içinde oluşan bazı etnik kökenli grupların göç hareketliliklerinin kontrol altına alınması amaçlanmıştır (Babuş, 2006: 133).

Türkiye'nin hem uluslararası hem de iç göç politikaları açısından yönlendirici olan 1934 tarihinde hazırlanmış 2510 sayılı İskân Kanunu, etkisini 1990'ların sonuna kadar yürürlükte kalmıştır. Homojen bir devlet oluşturma gayesi taşıyan kanun, Türk soyundan olan göçmenlerin ülke topraklarına girişini kolaylaştıracak bir dizi önlem içinde barındırır. Kanun Osmanlı İmparatorluğu'nun iskân politikalarına eleştiri niteliği taşımaktadır. Özellikle 1923-1997 yılları arasında kanunun olumlu yansımaları sonucu Romanya, Yunanistan, Yugoslavya ve Bulgaristan'dan 2 milyona yakın insan Türkiye'ye göç etmiştir (İçduygu ve Bielh, 2012: 11-12).

Türkiye'ye yönelik en büyük kitlesel göç hareketi Bulgaristan'dan yapılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu ile Rusya arasında 1877-1878 yıllarındaki savaş sonrası halk kitleleri halinde göç etmek durumunda kalmıştır. Bu göç hareketliliğini, Balkan Savaşları sonrası yapılan göçler, Türkler ve Bulgarlar arasında 1925 yılında yapılan İkamet Sözleşmesi sonrası gerçekleştirilen göçler, 1950 ve 1951'deki göç hareketlilikleri ile 1989 tarihli kitlesel göç hareketi takip etmiştir (Yıldız, 2018: 29-30).

Bulgaristan ile Osmanlı İmparatorluğu arasında 1913 yılında yapılan nüfus mübadele antlaşması sonucunda 90 bin Müslüman ve Bulgar, zorunluluk olmadan istekleri doğrultusunda yer değiştirmiştir. Bu göç hareketliliği sonucunda yer değiştiren vatandaşların hakları antlaşma ile güvence altına alınmıştır (Önder, 2000: 342).

1950 yılında Türkiye'nin Kore Savaşı'na katılması ve NATO'ya üye olmasının ardından Bulgaristan ile siyasi bir kriz yaşanmıştır. Buna bağlı olarak Bulgaristan hükümeti sayıları 200 bini bulan Türk vatandaşını sınır dışı etmiştir. Bulgaristan ile 1968 yılında Yakın Akraba Göçü antlaşması hayata geçirilmiştir (Macar, 2015: 175). Bu antlaşmayı izleyen senelerde Bulgaristan'dan ülkeye 110 bin Türk göç etmiştir (Kirişçi ve Karaca, 2015: 301).

1984 yılında başlayan ve 1985'e kadar devam eden Bulgaristan hükümetinin Türk vatandaşlara yönelik psikolojik ve ekonomik baskıları Türklerin kitleler halinde göçünü hızlandırmıştır (Yıldız, 2018: 36). Bulgaristan hükümetinin Türk vatandaşlarının ad ve soyadlarını zor kullanarak değiştirmesi, Bulgaristan topraklarından Türklerin izlerini silmeye yönelik bir uygulama olarak değerlendirilmiştir. Bu dönemde Türkiye'ye göç eden Türk halkının temel göç nedeni dil ve din özgürlüğüdür (Atasoy ve Atalay, 2011: 85-86).

Türkiye, 1989 yılında Bulgaristan'dan ülkemize göç etmek isteyen vatandaşlara yönelik "açık kapı" politikası uygulamıştır. Bulgaristan'dan ülkeye göç eden vatandaşların sayısının beklenenden çok olması (360 binden fazla) sonucunda açık kapı politikasına son verilmiştir. Bu göç hareketi, 2. Dünya Savaşı sonrasındaki en yoğun göç eylemi olarak tarihe geçmiştir (Şimşir, 2012: 443-444).

Türkiye'ye yönelik bir diğer kitlesel göç hareketliliğinin merkezi ise Irak'tır. Özellikle 1988-1991 yıllarında Irak'tan ülkeye üç büyük göç hareketi gerçekleşmiştir. İran-

Irak Savaşı ve Körfez Savaşı'ndan sonra Irak'tan Türkiye'ye göç hareketliliği artmıştır. 1991 yılında Kürtlerin çoğunlukta olduğu birçok etnik kimliği bünyesinde barındıran sayıları 500 bini bulan Irak vatandaşı, Türkiye'ye göç etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk kez Müslüman ve Türklerden oluşmayan büyük bir kitle ülkeye yerleşmiştir (Yıldız, 2018: 55-59).

Günümüze kadar birçok nedenle yasa dışı yollarla ya da yasal olarak farklı ülkelerden Türkiye'ye göç hareketlilikleri devam etmişti. 2011 yılına gelindiğinde Suriye'de başlayan iç savaştan en çok etkilenen ülkelerin başında Türkiye yer aldı. Bu savaş sonrası Suriye'den Türkiye'ye yönelik ilk kitlesel göç hareketliliği, 29 Nisan 2011 tarihinde yapılmıştır. 250 kişiden oluşan Suriyeli grup, Hatay iline yerleştirilmiştir. Aynı yılın haziran ayına gelindiğinde Suriyeliler için Boynuyoğun ve Altınözü kamp alanı oluşturulmuştur. Ülkelerini terk etmek durumunda kalan Suriyelilerin barınak, temel ihtiyaç sorunlarının en kolay yoldan kısa sürede çözüme kavuşturulabilmesi için Kızılay ve AFAD uluslararası göç anlamında yetkilendirilmiştir (Erdoğan, 2016: 7).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan 2005 yılına kadar geçen sürede ülkeye yerleşen göçmen sayısı 2 milyona yaklaşmıştır. Suriye'deki krizin başlangıcından günümüze geldiğimizde 10 yıllık süre içerisinde ülkeye gelen Suriyeli sayısı ise 4 milyonu bulmuştur. Görüldüğü gibi bu sayı hiç de azımsanacak boyutta değildir. Göçün her iki toplum için de yarattığı etki, sayıların çokluğuyla paralellik göstermektedir (Yıldız, 2018: 64-65).

On yıla yakın süredir devam eden Suriye'deki iç savaşın bütün dünyayı ayağa kaldırmasının temel nedeni, büyük bir insani dramın yaşanıyor olmasıdır. Bu süreçte, BM'nin belirttiğine göre, 100 binleri aşan Suriyeli sivil vatandaş hayatını kaybetmiştir.

Hayatını kaybeden sivillerle beraber sayıları 5,5 milyonu bulan Suriye vatandaşı da zorunlu göçle başka ülkelere yerleşmiş bulunmaktadır (Orhan, 2014: 10).

Savaşın sona ermemesi, gittikçe şiddetini artırması sonucu geri dönmeyi düşünen geçici koruma statüsüne sahip Suriyelilerin ülkede kalma sürelerinin uzamasıyla birlikte Türkiye, başta ekonomik olmak üzere toplumsal, kültürel ve halkın güvenliğini ilgilendiren önemli yapıtaşlarını etkileyen göç sorunlarıyla ülke olarak yüzleşmek durumunda kalmıştır (Özdemir, 2017: 120).

Özdemir (2017: 121) çalışmasında ülkeye sığınan Suriyelilerin, ülkeden ayrılma yönündeki düşüncelerinin zaman içerisinde azaldığını belirtmiştir. Bunun temel nedeni olarak da hala süren iç savaş sebebiyle, ülkelerine dönmeleri durumunda karşılaştıkları güvenlik başta olmak üzere, ekonomik, toplumsal birçok etmen gösterilebilir. Türkiye'ye uyum sağlama noktasında yaşadıkları sorunları çözebilen Suriyeli vatandaşların, tekrar ülkelerine dönmelerinin düşük bir ihtimal olduğu vurgulanmıştır. Fakat bu süreçte, Türk halkı ile Suriye halkının birçok yönden farklı olmaları sebebiyle, geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin entegrasyonunda büyük sorunlar yaşanmaktadır. Suriyeli vatandaşların Türkiye'ye uyum sağlayabilmeleri için yapılan çalışmalar, beraberinde birçok köklü düzenlemelerin de yapılmasını zorunlu hale getirmiştir. Başta yargı alanı olmak üzere toplumsal ve kültürel anlamda da birçok düzenleme yapılmalıdır.

2011 yılının Mart ayında başlayan iç savaş nedeniyle, Suriyelilerin kanunlara uygun ya da kanun dışı yollarla ülkeye sığınmaları devam etmektedir. Türkiye, Suriyeliler için hem bir sığınacak liman hem de AB ülkelerine geçiş için güzergâh olarak tercih edilmektedir (Göker ve Keskin, 2015: 230-231).

2.2.1. Türkiye’deki Suriyelilerin Genel Durumu

Son verilere göre Türkiye’de Nisan 2021 itibariyle 3.670.069 Suriyeli hayatını devam ettirmektedir. Sayıları her geçen gün artan Suriyeli vatandaşların ülkelerine geri dönme eğilimleri de gün geçtikçe ve ülkelerindeki huzur ortamı sağlanamadıkça azalmaktadır. Türkiye’deki Suriyelilerin büyük bir çoğunluğu, 2013 yılı itibariyle kendileri için hazırlanmış olan kamp alanları yerine büyük şehirlere göç etmeyi tercih etmiş ve buralarda yaşamaya başlamıştır. Bu tarihten itibaren kamp alanlarının kapasitesinin dolması sonucu Suriyelilere ülke içinde göç etme imkânının tanınmış olması, onları iş bulabileceklerini düşündükleri büyük kentlere doğru göç etme eğilimine yönlendirmiştir. Özellikle tanıdık çevrelerinin daha önce göç ettikleri şehirleri tercih eden Suriyeliler, belirli illerde yoğunlaşmıştır (Erdoğan, 2016: 131-132). 2010 yılındaki Suriye nüfusu 22 milyona yakınken 2014 yılına gelindiğinde bu sayı 12 milyon olarak açıklanmıştır. Görüldüğü gibi savaş sonrası Suriye nüfusunun yarısına yakını yerlerinden edilmiş, doğdukları ülkelerini arkalarında bırakarak can güvenlikleri nedeniyle Suriye’yi terk etmiştir (Yonca, 2014: 26).

Tablo 1. *Türkiye’de Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeli Nüfusunun Yoğun Olduğu İllerdeki Sayılar ve İllerin Nüfusu ile Karşılaştırılması*

SIRA	ŞEHİR	SURİYELİ NÜFUSU	İL NÜFUSU İLE KARŞILAŞTIRMA
1	İstanbul	525 bin 184	% 3,5
2	Gaziantep	449 bin 231	% 21,54
3	Hatay	435 bin 876	% 26,34
4	Şanlıurfa	423 bin 625	% 20,10
5	Adana	253 bin 965	% 11,31
6	Mersin	228 bin 218	% 12,40

7	Bursa	179 bin 581	% 5,87
8	İzmir	148 bin 154	% 3,39
9	Konya	119 bin 359	% 5,37
10	Kilis	105 bin 710	% 74,73
11	Ankara	101 bin 125	% 1,84
12	Kahramanmaraş	93 bin 818	% 8,06
13	Mardin	89 bin 317	% 10,48
14	Kayseri	79 bin 912	% 5,70
15	Kocaeli	55 bin 456	% 2,80
16	Osmaniye	46 bin 652	% 8,51
17	Malatya	30 bin 686	% 3,83
18	Diyarbakır	23 bin 751	% 1,33
19	Adıyaman	22 bin 346	% 3,54
20	Batman	15 bin 563	% 2,51
21	Sakarya	15 bin 547	% 1,53
22	Şırnak	15 bin 001	% 2,79
23	Manisa	13 bin 783	% 0,96
24	Denizli	13 bin 177	% 1,28
25	Elazığ	12 bin 512	% 2,14
26	Tekirdağ	12 bin 510	% 1,16
27	Muğla	11 bin 274	% 1,1
28	Nevşehir	11 bin 805	% 3,99
29	Afyonkarahisar	11 bin 607	% 1,60
30	Burdur	8 bin 245	% 3,14

(Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2021).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün Mayıs 2021 verilerine göre Suriyeli sayısının en yoğun olduğu il İstanbul'dur. En az Suriyeli ise Bayburt ilinde bulunmaktadır.

Tablo 2. *Türkiye'deki Mültecilerin Yaş ve Cinsiyet Dağılımı*

Yaş Aralığı	Erkek	Kadın	Toplam
0-4	259 bin 350	242 bin 106	501 bin 546
5-9	289 bin 016	271 bin 443	560 bin 459
10-14	217 bin 223	204 bin 613	421 bin 836
15-18	137 bin 996	117 bin 489	254 bin 671
19-24	282 bin 741	213 bin 260	496 bin 001
25-29	219 bin 666	159 bin 421	379 bin 087
30-34	166 bin 648	121 bin 221	287 bin 869
35-39	124 bin 292	97 bin 337	221 bin 629
40-44	84 bin 933	74 bin 050	158 bin 983
45-49	57 bin 570	56 bin 282	113 bin 852
50-54	45 bin 670	44 bin 546	90 bin 216
55-59	34 bin 750	34 bin 801	69 bin 551
60-64	28 bin 303	29 bin 172	57 bin 475
65-69	14 bin 921	15 bin 753	30 bin 674
70-74	8 bin 817	9 bin 713	18 bin 530
75+	8 bin 615	11 bin 286	19 bin 901

(Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2021).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün Mayıs 2021 verilerine göre Türkiye’de kayıtlı erkek Suriyeli nüfusu, kadın Suriyeli nüfusundan fazladır.

2.2.2. Türkiye’deki Suriyelilerin İstihdam Bakımından Yasal Statüleri

Türkiye’de Suriyeli vatandaşlarla ilgili en büyük sorun, bu vatandaşların hukuki statülerinin ne olacağıdır. Ülkeye sığınan Suriyelilerin mültecilik statüsüne sahip olmaları, hukuksal açıdan mümkün değildir. Çünkü Türkiye’de yabancılarla ilgili coğrafi sınırlama uygulanmaktadır. Buna göre sadece Avrupa ülkelerinden göç edenler mülteci statüsündedir. Suriye’den göç eden vatandaşlar, bireysel başvuruda bulunmaları durumunda şartlı mültecilik statüsüne kabul edilebilmektedir. 2011 yılından beri ülkelerindeki iç savaş nedeniyle can güvenliklerinin tehlikede olması sebebiyle yaşadıkları toprakları terk eden Suriyelilerin kitlesel olarak ülkeye göç etmeye başlamaları sonucunda, bireysel başvuru ile zaman kaybı yaşamak istemeyen Türkiye, bu tarihten itibaren Suriyeliler ile ilgili açık kapı politikası izlemiş ve bu vatandaşların geçici koruma kapsamında değerlendirileceğini bütün dünyaya duyurmuştur (Ihlamur, 2014: 43). Geçici korumadan faydalanan bireylerin aynı zamanda uluslararası koruma statülerinden faydalanma ihtimalleri yoktur. Bu durumun dışında tutulan tek bir grup vardır. Suriye iç savaşında silahla çatışma eyleminde bulunup daha sonra bu eylemine tamamen son veren kişiler hem geçici korumadan hem de uluslararası korumadan faydalanabilmektedir (Elçin, 2016: 31).

Geçici Koruma kapsamındaki Suriyeliler, temel ihtiyaçlarının karşılanmasının yanında sağlık hizmetlerinden, iş olanaklarına ulaşımdan, dil desteğinden, eğitim imkânlarından, sosyal hizmetlerden ve yardımlardan yararlanabilmektedir (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2016: m. 26). Bu kapsamda her Suriyeli bir kimlik sahibi olur, kimlikleri ile her türlü hukuki işlemi ve sosyal faaliyeti yürütebilir. Sahip oldukları kimlik

onlara ülkede yasal yollarla kalma hakkı tanımaktadır. Türkiye'ye sığınmak durumunda kalan Suriyeliler, bu statüleri ile geri göndermeme ilkesinden de faydalanmaktadır (Ergüven ve Özturanlı, 2013: 1024). Geçici koruma kapsamında ülkede bulunan kişiler, aile birleşimi isteğinde bulunarak, farklı ülkede ikamet eden eş ve çocuklarını Türkiye'ye getirebilmektedir (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2016: m. 49). Ülkede ikincil korumadan ve mültecilik statüsünden faydalanan yabancıların çalışma izni almaları gerekmezken (6458 sayılı Yabancı ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013: m. 89), geçici koruma statüsündeki yabancılardan kimlik belgesi olanların çalışma izni başvurusu yapmaları istenmektedir. Çalışma izni başvurusunun yapılmasından itibaren en az altı aylık bir süre için geçici koruma statüsünde bulunan yabancılar, ikamet etmek için izin aldıkları şehirlerde bakanlıkça belirlenmiş olan sektörlerde çalışmak için çalışma izni talebinde bulunabilirler (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2016: m. 29).

Yabancı uyruklu vatandaşların istihdam sorunu başta olmak üzere, göç etmek durumunda kaldıkları ülkelerde yaşayacakları diğer sorunlara da çözüm bulmayı amaçlayan uluslararası boyuttaki düzenlemeler şunlardır:

- 1951 Tarihli Mültecilerin Hukuki Durumu Hakkındaki Sözleşme,
- 1954 Tarihli Vatansızların Hukuki Durumu Hakkında Sözleşme,
- Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Sözleşmeleri.

Ulusal düzeydeki düzenlemeler şunlardır: 1932 Tarihli 2007 Sayılı Türkiye'de Türk Vatandaşlarına Tahsis Edilen Sanat Ve Hizmetler Hakkında Kanun, 1934 Tarihli Ve 2510 Sayılı (Eski) İskân Kanunu, 1950 Tarihli 5683 Sayılı Yabancıların Türkiye'de Seyahat ve İkametleri Hakkında Kanun, 1961 Anayasası Ve Yabancıların Çalışması, 1964 Tarihli 403 Sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu, 1982 Anayasası Ve Yabancıların Çalışması, 1994 Tarihli İltica Ve Sığınma Yönetmeliği, 2003 Tarihli 4817 Sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri

Hakkında Kanun, 2006 Tarihli 5543 Sayılı İskân Kanunu, 2006 Tarihli 5490 Sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu, 2009 Tarihli 5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu, 30 Mart 2012 Tarihli Ve 62 Sayılı ‘Türkiye’ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının Ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne Ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge’, 2013 Tarihli Ve 6458 Sayılı Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK), Geçici Koruma Yönetmeliği (22.10.2014/29153) (Koç vd., 2015: 69-78; Kocadaş, 2018: 4).

Geçici Koruma Yönetmeliği’yle, Suriyelilerin geçimlerini sağlayabilmeleri için gerekli olan iş kollarına ulaşmaları adına ülkede hizmet veren sektörlerle, çalıştırdıkları yerli işçiler baz alınarak belirli oranlarda da Suriyeli işçi çalıştırma mecburiyeti getirilmiştir. Özellikle Suriyelilerin yoğun olarak göç ettikleri illerde bu uygulamalar onların istihdam sorunlarına büyük oranda çözüm sağlamaktadır (Duran, 2014: 54).

Suriyelilerin 2011 yılından itibaren ülkeye kitlesel olarak göç etmelerinden sonra yabancı uyruklu vatandaşların istihdam durumları, başta Türkiye olmak üzere bütün ülkelerin ciddiyle üzerinde durduğu bir konu haline gelmiştir. Sığınmacıların istihdam sorunlarına çözüm ararken Türkiye’nin hareket noktası her zaman insan onuruna yakışır yaşam standartlarına ulaşmış olan vatandaşların sayısını artırmak olmuştur. Bununla birlikte Suriyelilerin istihdam durumlarına dair düzenlemeler, ülkenin yerli iş gücü dengesini koruyarak, halktan gelecek tepkileri dikkate alan bir özellik taşımak zorundadır (Koç vd., 2015: 87).

Uluslararası Çalışma Örgütü, Türkiye’de geçici koruma statüsünden faydalanan Suriyeliler için Suriyeli Akınına Uluslararası Çalışma Örgütü Yanıtı adı altında bir proje hazırlamıştır. Proje ile Suriyelilerin daha iyi şartlarda çalışabilecekleri insana yakışır iş alanlarının artırılması, istihdam olanaklarının zenginleştirilmesi ve toplumda

dezavantajlı grup olarak görülen çocuklar ile kadınların korunmasına yönelik çalışmalar yapılması amaçlanmıştır. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün projesinin etkisiyle Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerinde Dair Yönetmelik ile 6458 sayılı Kanun'un 91. maddesi düzenlenmiş, böylece Suriyelilerin iş gücü piyasasına katılmaları hukuki bir zeminde güvence altına alınmıştır (Kara, 2016: 166).

Yabancı uyruklu vatandaşların istihdam konuları ile ilgili hazırlanmış mevzuat yeterince açık değildir. 6458 sayılı YUKK'da çalışma izni olan yabancı uyruklu kişilerin aynı zamanda ikamet izinlerinin de olacağı vurgulanmıştır. Buna karşın 4817 sayılı Kanun ise çalışma izni verme yetkisi için üç bakanlığı görevlendirmiştir. Görüldüğü gibi 6458 sayılı YUKK, 4817 sayılı Kanunda geçerli olan hükümlerle çelişmekte, uygulama karmaşası yaratmaktadır. Bütün bu sebeplerden dolayıdır ki yabancıların istihdamı konusunda daha sade, anlaşılır, sağlıklı politikalar oluşturulmalı, bunları kapsayacak düzenlemeler yapılmalıdır (Çelik vd., 2014: 48). Suriyelilerin istihdamı konusunda öncelikle kurumsal alt yapıda düzenlemeler yapılması gerekmektedir. STK'lerin resmi kurumlarla daha fazla iş birliği içinde bulunması, devletin yabancı istihdamında yaşadığı problemleri en aza indirecektir. Özellikle hayatlarını devam ettirmek için iş kollarıyla ilgili tercih hakları olmayan Suriyelilerin bu durumlarından faydalanarak, onları kayıt dışı çalıştıran iş yeri sahiplerini en aza indirmek adına denetimler artırılmalıdır. Emek sömürsünün önüne geçebilmek için sığınmacıların haklarını rahatlıkla arayabilecekleri düzenlemelere yer verilmelidir (Koç vd., 2015: 90).

Ülkede sayıları her geçen gün artan Suriyeli vatandaşlardan özellikle yurda kaçak olarak girenlerin kayıt dışı istihdamını önlemek adına çalışma izni vermeye yönelik faaliyetler daha da artmıştır. Son yıllarda sayıları 4 milyona yaklaşan Suriyelilerin başta

hizmet sektörü olmak üzere inşaat ve tekstil gibi iş kollarında istihdamlarının sağlanması planlanmaktadır (Çelik, 2014: 35).

2.2.3. Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik

Türkiye coğrafi konumu sebebiyle, kaçak göç hareketliliklerine çok sık maruz kalmaktadır. Yasal olmayan yollarla yurda girmeye çalışanlar, Türkiye'nin istihdam olanaklarından faydalanmak isteyenler ya da can güvenliği kendi ülkesinde tehlikede olan sığınmacılar olarak ikiye ayrılır (Kuzgun, 2012: 48).

Kayıt dışı istihdamı azaltmak ve geçici koruma kapsamındaki yabancı uyruklu vatandaşların emek gücünün sömürülmesini önlemek için, Bakanlar Kurulu 2016 yılında Geçici Koruma Sağlanan Yabancı Uyrukluların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmeliğin çıkarılmasına karar vermiştir. Yönetmelik öncesinde 4817 sayılı Kanun'a göre şartlı mülteci ve vatansız kabul edilen kişilere çalışma izni verilirken geçici koruma kapsamında olanların çalışma izni verilmemektedir. Bu durumda ülkeye sığınan sayıları 4 milyonu bulan Suriyeliden çalışma çağındaki vatandaşların çok az sayılabilecek bir kısmının çalışma izni alabilecek şartlara sahip olduğu görülmüştür (Erdoğan ve Ünver, 2015: 41). 6458 sayılı Kanun'un 91. maddesi geçici koruma ile ilgili düzenlemeyi içermektedir. Bu maddeye göre, ülkesinden can güvenliği gibi önemli bir sebeple ayrılmış ve kitlesel olarak Türkiye topraklarına giriş yapmış ya da Türkiye sınırına gelmiş olmaları durumunda bu bireyler geçici koruma statüsünde değerlendirilecektir (Kara, 2016: 163).

Geçici koruma kapsamındaki kişilerin çalışmaları ile ilgili düzenlemeleri açıklığa kavuşturan yönetmeliğin 29. maddesine göre, geçici koruma için kişilere verilen kimlik belgesi ile bu kişiler, Bakanlar Kurulu'nun belirleyeceği coğrafi sınırlılıkta, sektörde ve iş kolunda çalışma izni başvurusunda bulunabilecektir. Çalışma izni için

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na başvuru yapan geçici koruma kapsamındaki kişilere verilecek olan çalışma izni süresi, ikamet izni sürelerinden fazla olamayacağı gibi çalışma izinleri aynı zamanda ikamet izni olarak da kullanılamamaktadır (Erdoğan ve Ünver, 2015: 30).

2.2.3.1. Başvuru Usulü

Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik'te, geçici koruma kapsamındaki kişilerin çalışma izni alabilmeleri için izlemeleri gereken başvuru usulleri yer almaktadır. Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmeliğin 5. maddesinde çalışma izni başvurusunu geçici korumadaki vatandaşları çalıştıracak iş sahibinin e-Devlet üzerinden yapması gerektiğini belirtmiştir. Yine aynı yönetmeliğin 6. maddesine göre geçici koruma statüsünden yararlanan vatandaş en çok bir yıl çalışma izni ile çalışabilmektedir. İşveren ile çalışacak geçici koruma kapsamındaki işçi arasındaki iş sözleşmesi de bu sebeple en fazla bir yıllık yapılacaktır (Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, 2016: m.5-m.6).

2.2.3.2. Ön İzin Koşulu

Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik'te, bazı mesleklerle ilgili geçici koruma statüsünde bulunan kişilerin çalışma izni başvurusu yapmadan önce, çalışmayı düşündükleri iş kolunun bağlı olduğu bakanlıktan ön izin almaları şartı getirilmiştir. Sağlık sektöründe istihdam edilmek isteyen kişiler Sağlık Bakanlığına; Eğitim-Öğretim alanında istihdam edilmek isteyen kişiler YÖK ya da Milli Eğitim Bakanlığına ön izin başvurusu yapmaları gerekmektedir (Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, 2016: m.6).

2.2.3.3. Başvuru Şartları

Geçici koruma statüsünden yararlanan yabancı uyruklu kişi, bu statüden faydalanmaya başladığı tarihi izleyen altıncı ayda Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na çalışma izni başvurusunda bulunabilmektedir. Yönetmeliğe göre, çalışma izni başvurusunda bulunacak geçici koruma kapsamındaki kişinin, en az altı aydır geçici korumadan yararlanıyor olması gerektiği gibi geçici korumadan yararlandığını gösterir bir kimlik belgesine de sahip olması gerekmektedir. Geçici koruma başvurusu yapılan il ile çalışma izni başvurusunun yapıldığı il aynı olmak zorundadır. Ön izin gerektiren mesleklerle ilgili geçici koruma altındaki kişi, ön izin başvurusunu yapmadan çalışma izni başvurusu yapamaz. Geçici koruma kapsamındaki yabancı uyruklu kişi daha önceden çalışma izni başvurusu yapmış ise bu başvuru sonuçlanmadan yeni bir başvuru yapamamaktadır (Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, 2016: m.5).

2.2.3.4. Başvurunun Değerlendirilmesi

Çalışma izninin değerlendirilmesinde Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkındaki Kanunun Uygulama Yönetmeliğinin 13. maddesine göre Bakanlık tarafından belirlenen kriterlere uygun olarak bir değerlendirme yapılır. Sadece Türk vatandaşlarının icra etmesine izin verilen mesleklerle, geçici koruma kapsamındaki yabancı vatandaşların yapmış oldukları çalışma izni başvuruları ile bakanlık tarafından belirlenen ve geçici koruma kapsamındaki yabancılardan ön izin başvurusu talep edilen mesleklerle ilgili ön izin başvurusu yapmayanların çalışma izni başvuruları değerlendirilmeye tabi tutulmamaktadır (Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, 2016: m.6).

2.2.3.5. Yabancılar İçin Yasaklı Meslekler

Türkiye’de yaşamlarını devam ettiren yabancıların çeşitli nedenlerden dolayı her mesleği icra etmeleri uygun görülmemektedir. Ülkeler öncelikle kendi vatandaşının ekonomik çıkarlarını korumak zorundadır. Yabancı uyruklu kişilerin de mağduriyetini önlemek için muaf tutuldukları meslekler sınırlı sayıdadır (Kutlu, 2017: 105).

Yabancılar için hastabakıcılığı, eczacılık, veterinerlik, diş hekimliği, özel hastane müdürlüğü, noterlik ve avukatlık, kamu kurumları ve özel kuruluşlarda güvenlik görevliliği, Kabotaj Kanununa göre kara sularında deniz ürünleri ihracı ile birlikte gemi kaptanlığı, dalgıçlık, arayıcılık, kılavuzluk vb. meslekler ile gümrük müşavirliği yasaklı mesleklerdir (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2016: 6-7).

2.2.3.6. İstihdam Kotası

Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik’te istihdam kotası ile ilgili sınırlama yapılmıştır. İstihdam kotasına göre:

- Çalışma izni verilecek geçici koruma sahibi yabancı sayısı aynı iş yerinde çalışan Türk işçi sayılarına göre Bakanlık tarafından açıklanan oranlar dikkate alınarak belirlenecektir.
- Geçici koruma kapsamında bulunan yabancılardan iş yerinde çalıştırılacak olanlar aynı iş yerindeki Türk işçilerin %10’unu geçemeyecektir.
- Personel sayısı 10’dan az olan iş yerlerinde en fazla 1 geçici koruma statüsündeki yabancı istihdam edilebilir.
- İş yeri sahibi, iş yerinin bağlı bulunduğu İŞKUR İl Müdürlüğünden, geçici koruma kapsamındaki kişinin çalışma izni başvurusundan dört hafta öncesi, yabancı uyruklunun başvurduğu konuma uygun Türk vatandaşının bulunmadığı belgelendirilirse

istihdam kotası uygulanmayacaktır (Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, 2016: m. 8).

- 04.11.2004 tarihinde kabul edilen 5253 sayılı Dernekler Kanunu'na göre kamu yararını ön plana çıkaran derneklerle 4962 sayılı Kanun'la vergi muafiyeti sağlanan vakıflardan, insanlara yardım amacıyla çalıştırılacak geçici koruma kapsamındaki kişilere de istihdam kotası uygulanmamaktadır (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2017: 5).

2.2.3.7. Çalışma İzninin Onaylanması

Geçici koruma altındaki kişinin, bakanlık tarafından yapılan çalışma izni başvurusunun sonucu, bu kişiyi çalıştırmak isteyen iş yeri sahibine ve İçişleri Bakanlığı'na online olarak ulaştırılır. Çalışma izni başvurusu uygun bulunan kişinin durumu başvuru takip bölümünden görülebilecektir. Başvurusu kabul edilen kişinin adına bakanlık tarafından düzenlenmiş çalışma izni belgesi, geçici koruma altındaki kişinin çalışmaya başlayacağı iş yerinin adresine teslim edilmektedir. Geçici koruma kapsamındaki kişi sadece ikamet izni başvurusu yaptığı ilde çalışma izninden yararlanabilmektedir. Bunun dışında çalıştığı iş nedeniyle çalışma izni aldığı il dışında farklı bir ilde gitmesi gerekiyorsa bu durumu bulunduğu ildeki göç idaresine bildirmesi gerekmektedir (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2017: 4-5).

2.2.3.8. Çalışma İzni Muafiyeti

Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik'te bazı iş kolları çalışma izni başvurusundan muaf tutulmuştur. Mevsimlik tarım işçiliği ve hayvancılık çalışma izni başvurusundan muaf tutulan iş kollarıdır.

Yabancı uyruklu kişi, geçici korumadan faydalanmak için başvuru yapmış olduğu ilin valiliğinden çalışma izni muafiyet başvurusunu da yapabilecektir. Başvurusunun

sonucu valilikçe bakanlığa bildirilmektedir (Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, 2016: m.5).

Geçici koruma sağlanan yabancıların, muafiyet başvurusunda bulunabilmesi için geçici korumada olduğunu gösterir kimlik belgesine sahip olması gerekmektedir. Çalışma izni muafiyeti başvurusunun yapıldığı tarih itibariyle geriye dönük en az altı aylık geçici koruma statüsünden faydalanıyor olmalıdır. Geçici korumada bulunan kişi sadece ikamet etme izni aldığı ilde mevsimlik tarım işçiliği ve hayvancılık için başvuru yapabilmektedir. Çalışma izni muafiyet belgesi her seferinde en fazla bir yıllığına alınabilmektedir (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2017: 2-3).

2.2.3.9. Çalışma İzninin Sona Ermesi

Geçici korumadan yararlanan yabancıya ikamet ettiği ilde verilen çalışma izni süresi bir yıldır. Bu kişinin çalışmasından memnun olan iş yeri sahibi çalışma izni süresini uzatmaya karar vermişse çalışma izninin bitmesine 60 gün kala e-Devlet'ten çalışma izninin uzatılması başvurusunu yapabilmektedir. Çalışma izninin uzatılması başvurusu yapılmayacaksa geçici koruma altındaki kişinin çalışma izni, başvurunun yapılmasından itibaren bir yılın dolması ile sona erecektir. Çalışma izni süresi dolmadan işten ayrılan geçici koruma altındaki yabancıların durumunu iş yeri sahibi 15 gün içinde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na bildirmelidir. Böylece bu yabancıların çalışma izni iptal edilmiş olacaktır (Uluslararası İşgücü Kanunu, 2016: m. 15)

Geçici koruması çeşitli nedenlerle iptal edilen veya sonlandırılan kişilerin çalışma izinleri de buna bağlı olarak iptal edilmektedir (Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, 2016: m.13).

2.2.3.10. Ücret

Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmeliğin 10. maddesinde (2016), geçici korumadan yararlanan kişilerin asgari ücretten daha az bir ücret karşılığı çalıştırılmayacakları ifadesine yer verilmiştir.

2.2.4. Suriyelilerin Türkiye’deki İstihdam Durumları ve Çalıştıkları Sektörler

Suriyelilerin Türkiye ekonomisine katkıları olduğu gibi aksi yönlü etkileri de bulunmaktadır (Orhan, 2014: 17). Ülkelerinden göç ederken Suriye’deki maddi birikimlerini yanlarında getiren Suriyelilerin, Türkiye ekonomisini olumlu etkilediği aşikârdır. Bununla birlikte Suriyelilerin yoğun olarak göç ettikleri şehirlerde konuta olan ihtiyacın artması inşaat sektörünün gelişmesine ve bu alanda istihdam olanaklarının çoğalmasını sağlamıştır. Hayatlarını devam ettirebilmek için düşük ücretlerle ve sigortasız çalışmayı kabul eden Suriyeliler, işverenler tarafından olumlu karşılanırken aynı alanda daha iyi ücret ve sigortalı çalışmak isteyen Türk işçiler için olumsuz karşılanmaktadır. Bu durumda ülkede yabancı düşmanlığı artmakta, ırkçı faaliyetler çoğalmaktadır. Nitelik gerektirmeyen alanlarda Suriyelilerin yoğun olarak çalışmaya başlaması bu iş kollarının ülkede gelişmesini sağlamıştır. Aynı zamanda Suriyelilerin yaşamlarını devam ettirdikleri çadır kentlerde gerekli olan malzemelerin yerel işletmelerden karşılanması o şehrin ekonomisini canlandırmıştır. Göç krizine bağlı olarak ekonomide oluşan kayıplar bir nebze de olsa bu şekilde giderilmeye çalışılmıştır (Orhan, 2014: 18).

Suriyelilerin göç ettikleri ülkelerin ekonomik yapısı üzerinde etkilerinin olduğu yapılan çalışmalarla belirlenmiştir. Oluşan bu etkinin işçi ücretlerini önemli bir ölçüde değiştirmedeği tespit edilmiştir. Fakat kanun dışı ve yerel halktan daha düşük ücret karşılığı çalışan Suriyeli sayısının artması bölge halkının sınırlı olan istihdam olanaklarından daha az faydalanmalarına neden olmuştur. İş kollarında toplumda dezavantajlı grup olarak

nitelendirilen niteliksiz personel, kadınlar ve genç yaş grupları bu süreçte iş piyasasında yer alma konusunda daha fazla zorlukla karşı karşıya kalmıştır. Özellikle sigortasız işçi çalıştırmanın yaygın olduğu Türkiye’de, Suriyelilerin göçü ile birlikte kayıt dışı istihdam iş gücü piyasalarında artış göstermiştir (Ceritoğlu vd., 2017: 15). Tarım, hizmet ve sanayi sektörleri incelendiğinde Suriyelilerin özellikle tarım sektöründe yerli işçi sınıfının istihdamını azalttığı belirlenmiş fakat hizmet ve sanayi sektörlerinde çok etkili olmadıkları gözlemlenmiştir (Binatlı ve Esen, 2016: 12). Yapılan çalışmalar ülkeye göç eden Suriyelilerin büyük çoğunluğunun eğitim seviyesi düşük insanlardan oluştuğunu göstermiştir (Sanduvaç, 2013: 17-18). Ülkeye yerleşenlerin yaklaşık %5’i Suriye’de iken bir iş kolunda uzman olarak çalışmıştır. Bu bakımdan ülkede hayatlarını devam ettirebilmeleri için bir işin ücretine, sigortalı olup olmadığına bakmaksızın çalışmak zorunda oldukları unutulmamalıdır (Koyuncu, 2016: 112).

Suriyelilerin yoğun bir şekilde ülkeye göç etmeleriyle beraber Suriye sınırına yakın olan illerde yasa dışı ticaret bütün engellemelere rağmen artmıştır. Yerel halk için önemli ekonomik kayıplara zemin yaratan bu durumla ilgili büyük mücadeleler verilmektedir. Aynı zamanda Suriye’de yaşanan iç karışıklık ülkenin Ortadoğu ülkeleri ile ticari ilişkilerini de büyük oranda sekteye uğratmıştır (Akgül vd., 2015: 15-16).

Suriyelilerin ülke ekonomisine yapmış oldukları etkiyi anlayabilmek için, ülkeye göç etmeye başlamadıkları 2010 yılındaki ekonomik verilere ve yoğun olarak göç etmeye başladıkları, iç savaşın Suriye’de baş gösterdiği 2011 yılındaki ekonomik verilere bakılması gerekmektedir. Suriyeli göçünün başlamasıyla beraber arttığı düşünülen işsizlik oranları, istihdam olanaklarındaki daralmalar, iş piyasasına girişteki değişikliklerin sebebinin sadece bu büyük göç krizi olduğunun düşünülmesi de yanlıştır. Türkiye’nin ve dünyanın içinde bulunduğu ekonomik yapı da bu değişkenleri etkilemektedir. Aynı

zamanda sayıları değişen göçler, gelen Suriyelilerin niteliksel özellikleri ve Suriyeliler ile ilgili ülkede yapılan yardımların süreç içerisinde farklılık göstermesi de ekonomik yapıyı doğrudan etkilemektedir. Değişkenlerin iyi analiz edilmesi Suriyelilerin ülke ekonomisine yönelik olası tehditlerinin fırsata çevrilmesini sağlayacaktır (Duruel, 2017: 209). Lordoğlu ve Aslan (2015: 250) çalışmalarında Suriye’de henüz iç savaşın başlamadığı 2010 yılı Türkiye işsizlik oranını %11,1 olarak belirtmiştir. Suriyelilerin ülkeye sığındıkları 2011 yılı işsizlik oranı ise %8,4’dür. İlerleyen yıllarda giderek yükselen işsizlik oranı 2019 Aralık ayı verilerinde %13,7’dir. Bu rakamlara göre ülkedeki işsizlik oranları ile Suriyeliler arasında sıkı bir bağ yoktur. Suriyelilerin işsizliğe olan etkisi sınırlanmış çok daha altındadır.

Zorunlu göç nedeniyle ülkeye gelen Suriyelilerin nüfus özelliklerine bakıldığında ekonomik yapı üzerinde ilk dönemlerde bir tehlike olarak algılandıkları da günümüze gelindiğinde bu durumun aslında bir avantaj olarak değerlendirilebileceği görülmüştür. Suriyelilerin %46’sının yaş aralığının 0-19 olduğu belirlenmiştir. Başlangıçta bu gruba yapılacak harcamaların fazla olacağı bilinse de ilerleyen dönemlerde potansiyel iş gücü bakımından ülkeye çok önemli katkıları olacağı muhakkaktır. Genç Suriyelilerin iyi bir eğitim almaları sağlanıp, mesleki yönlendirilmeleri doğru yapılırsa başlangıçta tehdit olan göç krizinin fırsata çevrilebileceği bir gerçektir (Binatlı ve Esen, 2016: 4).

Suriyelilerin ülkelerinden ayrılırken beraberlerinde getirdikleri varlıkları ve mevduatları ülke için önemli ekonomik fırsatlardır. İsteğe bağlı göç ile zorunlu sebeplerden dolayı yapılan göç arasındaki en temel fark, göç eden bireylerin bütün birikimlerini gidecekleri ülkelere götürmek isteme biçimleridir. İsteğe bağlı göçte birey göç eylemini başlattığı yere tekrar dönebilirken; zorunlu göçlerde insanlar göç ettikleri yerlere tekrar dönmeme durumu ile karşı karşıyadır. Bu yüzden zorunlu göçte bütün

birikimlerini gittikleri yere taşımak isterler. Yasal ya da yasal olmayan yollarla Suriyelilerin ülkeye 4 milyar dolara yakın sermaye getirdikleri tahmin edilmektedir. Türkiye bankalarında 1,2 milyon Türk Lirası, Suriyeli yatırımının olduğu bilinmektedir (Sağıroğlu, 2016: 136).

Suriye ile iç savaş öncesi hem turizm hem de inşaat sektörlerinde gelişen ilişkiler bu süreçte sekteye uğramıştır. Sınır illeri bu olumsuz durumdan fazlasıyla etkilenmiş ve ekonomik kayıp yaşamıştır. Karşılıklı vizelerin kaldırılması sonrasında canlanan turizm sektörü savaş nedeniyle sona ermiş, bu alanda yatırım yapan firmalar büyük sıkıntılarla karşı karşıya kalmıştır. Bütün bu yaşananlar doğrudan Türkiye ekonomisini olumsuz etkileyen olaylar arasında yer almaktadır (Öztürk ve Çoltu, 2018: 193-194).

2011 yılından bu zamana Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin ülkelerine ne zaman döneceklerinin belli olmaması, Türkiye'nin Suriyelilerle ilgili uzun soluklu ekonomik planlamalar yapmasını zorunluluk haline getirmiştir (Orhan, 2014: 19-20).

2.2.5. Türkiye'nin Suriyelilere Yönelik Eğitim Politikaları

2011 yılında Suriye'den Türkiye'ye doğru başlayan kitlesel göç hareketlilikleri, sürecin başında geçici bir durum gibi algılanmıştır. Bu yanlış algı özellikle başta eğitim olmak üzere birçok alanda Suriyelilerle ilgili karar mekanizmalarının geç kalmasına neden olmuştur. Suriyelilere yönelik eğitim politikalarını yasal bir zemine oturtma çabaları 2012 senesinde başlamıştır. Bu çabaların karşılığı ancak 2014 senesinin son günlerinde alınmaya başlanmıştır; Suriyelilerin kurallara uygun şekilde Türk eğitim yapısına uyum sağlamalarına yönelik çalışmalar yapılmıştır (Çakmak, 2018: 451).

Ülkelerinden ayrılmak durumunda kalan Suriyelilerin Türkiye'ye uyum süreçlerini kolaylaştırabilmenin en önemli ayağı eğitimidir. İnsanın en temel haklarından olan eğitim hakkı, geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin de en temel hakkı olarak görülmelidir. Birçok ülkeden daha fazla Suriyeliyi misafir eden Türkiye'nin bu anlamda çok fazla sorumluluğu ve görevi bulunmaktadır. Geçici koruma kapsamındaki vatandaşların gelecek ile ilgili kaygılarını azaltabilmek ve Türk toplumu ile sağlam bağlar kurabilmeleri adına eğitim önemli bir basamak olarak kabul edilmektedir (Kağnıcı, 2017: 1772).

Ülkede hayata gözlerini açan Suriyeli çocuk sayısının da artması sonrasında önceleri uzmanların çok da dile getirmedikleri geçici koruma kapsamındaki kişilerin eğitim politikaları, önemli bir boyut kazanmıştır. Suriyeli çocukların topluma kazandırılmasının büyük önem taşıdığı fikrinden yola çıkan eğitim politikaları, Suriyeli çocukların uzun süre eğitim sistemi dışında kalmalarının ilerleyen süreçlerde yaratacağı problemleri de ön görmesi gerekmektedir (Seydi, 2014: 268).

Milli Eğitim Bakanlığı, 26 Nisan 2013 tarihi ile aynı yılın Eylül ayında hazırladığı genelgelerle geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler için izlenecek eğitim politikalarını oluşturmaya başlamıştır. “Kamp Dışında Misafir Edilen Suriye Vatandaşlarına Yönelik Tedbirler” adını taşıyan genelge, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanmış ilk resmi belge olma özelliğini taşımaktadır. Hazırlanmış olan bu genelgenin içeriğine bakıldığında, kamp alanında hayatlarını devam ettiren Suriyelilere yönelik olduğu görülmüştür. Bu sebeple kamp alanı dışında hayatlarını devam ettiren geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin eğitim konusu genelge ile tam anlamıyla çözüme kavuşmamıştır (Emin, 2016: 13).

26.09.2013 tarihli ‘‘Ülkemizde Geçici Koruma Altında Bulunan Suriye Vatandaşlarına Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri’’ adı altında başka bir genelge yayımlanmıştır. Bu genelgenin kapsamı bir önceki genelgeye göre daha geniştir. Genelgede alınan kararlar şu şekildedir:

- Zorunlu göç nedeniyle ülkeye gelmiş kamp alanlarında bulunan ve eğitimlerine ara vermiş Suriyelilerin, sene kaybı gibi bir mağduriyet yaşamamaları adına kapsamlı bir eğitimin verilmesi gerekmektedir.

- Eğitim konusunda yapılacak olan çalışmaların koordinasyonunun Milli Eğitim Bakanlığı’nın sorumluluğunda olacağına vurgu yapılmıştır.

- Geçici Koruma kapsamındaki Suriyelilerin öğretmen ihtiyaçları öncelikle o ildeki norm fazlası öğretmenlerden karşılanacaktır. Bu öğretmenlerin sayılarının yetersiz olması durumunda mevcut şartlara uygun, Arapçaya hâkim kişiler ücret karşılığında MEB tarafından görevlendirilecektir.

- Suriyeliler içinden, geçici koruma kapsamındaki çocukların eğitiminde ücret talep etmeden, gönüllülük esasına dayalı olarak görev almak isteyenlerden öğretmen olmak için gerekli şartları taşıyanlar varsa bu kişiler öğretmen olarak görevlendirilebileceklerdir.

- Suriyelilere yönelik hazırlanacak olan eğitim programının içeriği Suriye Ulusal Koalisyonu Yüksek Eğitim Komisyonu tarafından hazırlanacak olup, bunun kontrolü Milli Eğitim Bakanlığı’na bırakılacaktır.

- Türk soyundan olan Suriye vatandaşları istemeleri durumunda, Türk müfredatına bağlı olarak da eğitim alabilecektir.

- Türkçe öğrenmek isteyen Suriyeliler için, başta dil kursları olmak üzere çeşitli mesleki eğitim kursları da açılacaktır.

- Kamp alanı dışında ikamet izni olan geçici koruma kapsamındaki Suriyeli öğrencilerin 2011/48 sayılı Yabancı Uyruklu Öğrenciler konulu genelge doğrultusunda okullara kayıtları yapılabilecektir (Emin, 2016: 13-14).

Geçici Koruma Yönetmeliğiyle birlikte Suriyelilerin sağlık, eğitim ve sosyal hizmetlere ulaşımı daha da kolay hale gelmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 23 Eylül 2014 yılında 2014/21 sayısı ile yayımlanan “Yabancılara Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri” genelgesi kapsamında geçici koruma statüsündeki öğrencilere verilecek hizmetler şunlardır:

- Geçici koruma kapsamındaki öğrenciler, Suriye’deki eğitim düzeylerine göre Türkiye’deki denklik işlemlerinin tamamlanmasının ardından öğrenim görmeleri gereken okullara yönlendirileceklerdir.

- Geçici koruma kapsamında kimlik bilgisi edinenlerin tüm okul kayıt işlemleri e-okul üzerinden gerçekleştirilecektir.

- Türkiye’de henüz ikamet izni olmayanlar, yabancı kimlik numarası almamış olanlar ile ülkesindeki öğrenim düzeyini gösterir belgesi olmayanlar seviyelerini tespit etmek için düzenlenecek sınavlara girerek, öğrenim görmesi gereken eğitim kurumlarına yönlendirileceklerdir.

- Yabancı kimlik numarası olmayan, buna rağmen yabancı tanıtma belgesine sahip eğitimcilerin ve öğrencilerin bilgilerinin girişleri Yabancı Öğrenciler Bilgi İşletim Sistemlerinden gerçekleştirilmektedir.

- Kitlesele göçün yoğun olarak yaşandığı illerde, Suriyeli öğrencilerin eğitimlerinin aksamaması için geçici eğitim merkezlerinin kurulmasına karar verilmiştir.

- Geçici eğitim merkezlerinde eğitim öğretim Türkçe yapılmaktadır.

- Meslek edindirme kursları ile kültürel kursların faaliyetleri, geçici koruma kapsamındaki yabancı uyruklu vatandaşlar için artırılmıştır.
- Suriyeli çocukların okul kültürüne uyumlarını artırmak için normal okul kurslarına ek farklı kültürel kursların da açılması eğitim kurumlarından talep edilmiştir (MEB, 2014: 6).

Milli Eğitim Bakanlığı her yıl sayıları artan Suriyeli çocukların eğitimi için, 2015-2019 Milli Eğitim Bakanlığı Stratejik Planı'nda ayrı bir bölüm ayırmıştır. Buna göre geçici koruma yahut vatansızlık statüsünde olan yabancı uyruklu öğrencilerin ülkede buldukları süre boyunca Türk eğitim sistemine dâhil olacıklarına ve bu sisteme uyum sağlamaları için de gerekli bütün önlemlerin alınacağına değinilmiştir (MEB, 2015: 37).

2.2.6. Türkiye'deki Suriyelilerin Eğitim Durumları

2011 yılında ortaya çıkan savaştan önce, Suriye'de ilkokula devam eden öğrencilerin oranı % 99, ortaokula devam edenlerin oranı ise % 82 olarak belirtilmiştir. Savaşla birlikte sayıları 3 milyonu aşan eğitim çağındaki Suriyelinin eğitim olanaklarından mahrum kaldığı tahmin edilmektedir (UNICEF, 2016:1). Oranlara bakıldığında, iç savaş öncesi Suriye eğitim sisteminin içine, okul çağındaki çocukların büyük çoğunluğunun dâhil edildiği görülmektedir. Ülkede eğitim çağındaki Suriyelilerin eğitim olanaklarından yararlanma durumları incelendiğinde, kitlesel göçün yoğun olduğu illerde, okul çağındaki çocukların okullaşma oranlarının fazla olduğu ve her geçen gün Suriyeli öğrenci sayısının arttığı gözlemlenmektedir (Emin, 2016: 26).

Milli Eğitim Bakanlığının Ocak 2020 verilerine göre, 684 bin 919 geçici koruma kapsamındaki Suriyeli öğrencinin Türk Eğitim sistemine erişimi sağlanmıştır. 348 bin 103 Suriyeli erkek öğrenci ile 336 bin 816 Suriyeli kız öğrenci ülkedeki eğitim

kurumlarından herhangi birine kayıt olmuştur. Yüksek Öğretim Bilgi Yönetim Sistemi verilerine göre 2018-2019 eğitim öğretim yılında 154 bin 446 yabancı uyruklu öğrenci yükseköğretime kayıt yaptırmıştır. Bu yabancı uyruklu öğrencilerden 27 bin 034'ü geçici koruma kapsamındaki Suriyeli öğrencilerdir. Yükseköğretime kayıt olan Suriyeli öğrencilerden 20 bin 315'i üniversitelerin lisans bölümlerine kayıt olurken, 4 bin 537'si ön lisans düzeyindeki bölümlere, 1 bin 769'u yüksek lisansa, 413'ü ise doktora programlarına kayıt yaptırmıştır. MEB örgün eğitim faaliyetlerinin yanında geçici koruma kapsamındaki Suriyelilere başta Türkçe öğretimi olmak üzere Halk Eğitim Merkezleri bünyesinde yaygın eğitim kapsamında kurslar düzenlemektedir. 2014-2019 yılları arasında 599 bin 475 geçici koruma kapsamındaki Suriyeli, Halk Eğitim Merkezlerinde düzenlenen mesleki ve genel kurslara katılmıştır. Katılım gösteren kursiyerlerden 369 bin 094'ü Suriyeli kadın, 230 bin 381'i ise Suriyeli erkek vatandaşdır (MEB, 2019: 7-11).

2.2.7. Türkiye'nin Suriyelilere Sunduğu Eğitim Hizmetleri

2015-2019 Milli Eğitim Bakanlığı Stratejik Planı'nda ülkedeki geçici koruma kapsamındaki vatandaşların eğitim sorunlarına değinilmiş, Türk eğitim sistemine uyumlarını sağlayabilmek için yapılabilecek çalışmalar belirtilmiştir. Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin eğitiminde aktif rol alacak eğitim kurumları şunlardır:

- Devlet okulları ve Suriyeliler tarafından açılmış olan özel eğitim kurumları.
- Yüksek Öğretim Kurumları ve bu kurumların geçici koruma kapsamındaki öğrenciler için belirlemiş olduğu özel kontenjanlar
- Geçici Eğitim Merkezleri (GEM)
- Yetimhaneler

- Halk Eğitim Merkezleri ve bu merkezlerin yürüttüğü meslek edindirme çalışmaları ile kurslar (MEB, 2015: 37).

Geçici koruma kapsamındaki çocuklara ve gençlere yönelik oluşturulmuş olan Geçici Eğitim Merkezleri (GEM), barınma merkezlerinde ve barınma merkezleri dışında ikamet eden diğer Suriyeli öğrencileri de kapsayacak şekilde, Suriye eğitim sistemine bağlı olarak Arapça eğitimlerin verildiği, eğitim sorununa geçici çözüm üretmek amacıyla oluşturulmuş eğitim alanlarıdır. Suriye müfredatına uygun eğitimler verilirken savaş yanlısı yaklaşımları içeren ifadeler ve bilgiler kapsam dışında bırakılmıştır (Emin, 2016: 27). Geçici koruma kapsamındaki öğrencilere verilen eğitimler, bakanlığın 2014/21 sayılı genelgesine bağlı olarak Geçici eğitim merkezleri tarafından yürütülmektedir. GEM'ler ilkökul, ortaokul ve ortaöğretimi kapsayan eğitim merkezleri olarak oluşturulmuştur. Eğitim kapasitesi bakımından yeterli olan Geçici eğitim merkezlerinde, Suriyeli çocuklara yönelik okul öncesi eğitimler de verilmektedir. Bu merkezlerin öncelikli amacı çeşitli nedenlerle ülkelerinden ayrılmak zorunda kalan Suriyeli çocukların ve gençlerin ülkelerinde yarım bırakmış oldukları eğitimlerini tamamlayabilme fırsatı vermek, ülkelerine geri dönmeleri durumunda veya Türkiye'de eğitimlerine devam etmeye karar verdikleri zaman sene kaybı yaşamalarının önüne geçmektir (Erdönmez, 2016: 29). GEM'ler Suriyeli vatandaşların yoğun olarak göç etmiş oldukları 19 ilde kurulmuştur. UNICEF'in desteğiyle Geçici eğitim merkezlerinde eğitimlik yapan, Milli Eğitim Bakanlığının belirlediği 9.504 Suriyeli öğretmene maddi kaynak sağlanmıştır (Emin, 2016: 28).

Suriye vatandaşları, Milli Eğitim Bakanlığı'nın kullanmaları için verdiği ya da kendi maddi olanaklarıyla tahsis edebildikleri eğitim alanlarında, Suriye eğitim sistemine uygun olarak Türkiye'de eğitim öğretim faaliyeti yürütebilme hakkına sahiptirler. Bu

kurumlar özellikle Suriyelilerin yoğun olarak göç ettikleri illerde hizmet vermektedir. İstanbul, Gaziantep, Hatay ve Şanlıurfa'da Suriyeli vatandaşlar tarafından kurulmuş, kendi müfredatlarında eğitim veren kurumlar mevcuttur. Bu okulların ihtiyaçları ekonomik durumu iyi olan Suriye vatandaşları ile yerli ve yabancı STK'lerce karşılanmaktadır. Suriyeliler tarafından açılan okullara kayıt için ikamet izni gerekmemektedir. Milli Eğitim Bakanlığı resmi olarak bu okulları kontrol altında tutamamaktadır. 2014-2015 Eğitim Öğretim yılı itibariyle bu eğitim kurumlarında eğitim gören Suriyeli çocuklara karne verilmeye başlanmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı eğitim kurumu açmayı düşünen Suriyeli vatandaşlara, eğitim öğretim faaliyetlerinin yürütüleceği yerin temin edilmesi ya da yapılması aşamasında yardımcı olmaktadır. Bakanlığın bilgisi ve kontrolü dâhilinde açılan Suriyelilere ait kurumlar olduğu gibi, bilgisi dışında oluşturulmuş olan eğitim kurumları da bulunmaktadır. Sayıları 40 bini geçen Suriyeli öğrencinin, bu eğitim kurumlarına kayıtlı olduğu tahmin edilmektedir (Kaya ve Aydın, 2016: 53-58). Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde Suriye vatandaşları tarafından açılan ve Suriye müfredatına uygun eğitim veren 32 eğitim kurumunun olduğu bilinmektedir (Erdoğan, 2015: 93).

Suriyeli vatandaşların eğitimleri sadece örgün eğitim faaliyetleri ile sınırlı değildir. Örgün eğitim faaliyetlerinin yanı sıra yaygın eğitime yönelik hem yerel hem de uluslararası boyutta projeler yürütülmektedir. Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilere yönelik olan bu uygulamalar özellikle Suriyeli kadınların meslek edinmeleri için gerekli kursları ve eğitimleri sağlamaktadır. Ülkeye göç eden Suriye vatandaşlarının eğitim seviyelerine bakıldığında erkeklerin eğitim durumlarının kadınlardan daha iyi olduğu görülmüştür (AFAD, 2015: 25). Geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler, HEM'ler tarafından verilen özellikle Türkçe yeterliliklerinin artırılmasına yönelik kurslarla birlikte meslek edindirme kurslarına ücretsiz katılabilme hakkına sahiptir. Bu merkezlerdeki

kurslardan yararlanabilmek için kişinin geçici korumadan faydalandığını gösterir belgeye sahip olması gerekmektedir (UNHCR, 2016: 5).

Savaşların en ağır bedelini ödemek zorunda kalan çocukların ruhsal ve fiziksel açıdan sağlıklı kalabilmeleri gibi eğitim anlamındaki eksikliklerinin giderilebilmesi de çok büyük önem taşımaktadır. Ülkeye sığınmak durumunda kalan Suriyeli vatandaşların büyük çoğunluğunu çocuklar oluşturmaktadır (UNICEF, 2016: 1). Suriyeli çocukların barınmanın yanı sıra eğitim ve sağlık gibi ihtiyaçlarının karşılanması açısından yetimhaneler büyük önem taşımaktadır. Savaş nedeniyle anne, babasını kaybetmiş çocukların birçok suç örgütüne karışabilme, kötü koşullarda çalıştırılma vb. ihtimallerini ortadan kaldırmak için önemli bir yere sahip olan yetimhaneler, çocuklar için mevcut olan sosyal risklerin büyük çoğunluğunu bertaraf etmektedir. Büyük çoğunluğu STK'ler tarafından kurulan yetimhaneler kamu denetimine tabidir (Duruel, 2016: 1409).

Yüksek Öğretim Kurulunun 03.09.2012 tarihli genelgesi ile Suriye'ye sınırı olan illerde bulunan üniversitelerden; Kilis 7 Aralık, Mersin, Gaziantep, Mustafa Kemal, Çukurova, Osmaniye Korkut Ata ve Harran Üniversiteleri'nde geçici koruma kapsamındaki Suriyeli öğrencilere özel öğrenci kontenjanı ayrılmıştır (Duruel, 2016: 1410-1411).

Ülkede sayıları binin üzerinde olan ve yükseköğretim kurumlarında görev yapan Suriye vatandaşı akademisyen bulunmaktadır. Bu akademisyenlerin Türkiye'de sadece belirli bölgelerde değil de birçok ili kapsayacak şekilde görev alması Suriyeli gençler ile Türk gençler arasındaki iletişim kopukluğunun ortadan kaldırılmasını sağlayacaktır. Aynı zamanda bu eğitimcilerin iki toplum arasında kültür elçisi vazifesini

üstlenerek, kültürel entegrasyonun önündeki en büyük engel olan eğitim basamağının aşılması sağlanacaktır (Erdoğan ve Ünver, 2015: 86).

2.2.8. Suriyelilerin Eğitimi Sürecinde Yaşanan Temel Sorunlar

Doğup büyüdüleri toprakları terk etmek durumunda kalan eğitim çağındaki bireylerin, göç ettikleri ülkenin toplumsal yapısına ve eğitim uygulamalarına entegre olabilmeleri düşünüldüğü kadar kolay değildir. Her toplumda olduğu gibi özellikle göç eden toplumların da en önemli yapı taşı olan yaş grubu, eğitim çağındaki genç vatandaşlardır. Bu vatandaşların göç sonrası eğitimsel olarak iyi yönlendirilebilmeleri hem göç veren ülke hem de göç alan ülke için büyük önem taşımaktadır. Göç eden genç yaş grubunu göç edilen ülkenin eğitim sistemi içine dâhil edemeyen toplumlar, bu bireylerin suça sürüklenmelerine neden olacaktır (Watkins ve Zyck, 2014: 2-3).

Göç sonrası yeni bir toplum yapısına uyum sağlamaya çalışan bireylerin en çok sorun yaşadıkları toplumsal konu eğitimidir. Göç eden kişilerin gittikleri yerin eğitim sistemine uyum sağlamada sorun yaşamalarının temel nedeni yeni bir dil ile karşı karşıya kalmalarıdır. Ana dil dışında, ikinci bir dil ile küçük yaşta karşılaşan çocuklar akranlarıyla iletişim kurmakta yetersiz kalmaktadır. Bu durum akademik başarılarını olumsuz etkilemektedir (Sayın vd., 2016: 8-9). Dil sorunu, göç eden bireyin göç edilen topluma uyum sürecinin uzamasına ve zorlaşmasına neden olur. Farklı bir topluma uyum sağlamaya çalışan bireyin, en temel iletişim faktörü olan dil olgusuna hâkim olamamasından dolayı yalnızlaşması kaçınılmazdır. Ötekileştirme olgusuyla karşı karşıya kalan göç eden birey, okuldan kaçmayla başlayıp okulu bırakmaya kadar giden bir sürecin içine sürüklenmektedir (Yaşar Ekici, 2015: 179-180).

Tanrıkulu (2017: 138) çalışmasında, Suriyeli öğrencilerin Türk eğitim sistemi içinde yaşadığı sorunları şu şekilde sıralamıştır:

- Dil eğitimi
- Okullardaki kayıt sorunları
- Ara sınıf kaynaklı sorunlar (Bu sınıflara kayıt yaptıran öğrenciler özellikle Türkçeye olan hâkimiyetlerinin yetersiz olmasından dolayı sınıflarında başarısız olmaktadır.)
- Marjinalleşme durumu (Okul çağındaki Suriyeli öğrencilerin eğitim sistemine dâhil edilememeleri onları yalnızlaştırmaktadır.)
- Geçerli diploma ve eğitim belgesinin temin edilmesinde yaşanan sorunlar (Türkiye’de Geçici Eğitim Merkezlerinde alınan belgeler Avrupa’da eğitim almak isteyen Suriyeli öğrenciler için sıkıntı yaratmaktadır. Çünkü geçici eğitim merkezinden alınan diplomaların uluslararası düzeyde denkliği yoktur. Bu nedenle Avrupa’daki herhangi bir üniversitede buradan alınan diploma işe yaramamaktadır.)
- Suriyeli çocuklardan özel eğitime ihtiyaç duyanların rehabilitasyon sürecinde yaşadıkları sorunlar (Ülkede özel eğitim konusunda Türk öğrencilerle ilgili tam anlamıyla başarı elde edilememişken, dil bilmeyen Suriyeli özel eğitime ihtiyaç duyan çocukların eğitim sistemine entegre edilmeleri sürecinde eğitimciler çok zorlanmaktadır. Özellikle Hatay ve Şanlıurfa’da Suriyeli öğrencilerden özel eğitime ihtiyaç duyan öğrenci sayısının çok fazla olduğu bilinmektedir.)
- Türkçe öğretimi ve materyal eksikliğinden kaynaklı sıkıntılar
- Suriyeli öğretmenlerin yeterliliklerinin tam tespit edilememesi
- Suriyeli öğrencilerin okulu terk etme eğilimlerinin fazla olması
- Suriyeli öğrencilere yönelik eğitim verecek kurumların sınırlı olması

- Kurumlar arası koordinasyon problemleri
- Eğitim kurumu yöneticilerine ve eğitimcilere yönelik hizmet içi eğitimlerin

yeterli olmaması

- Mesleki eğitim (Türk sanayisinin her zaman ihtiyacı olan ara elemanın okullaşmayan genç Suriyeliler aracılığıyla giderilmesi mümkündür. Suriye'den göç eden nüfusun büyük çoğunluğu gençtir. Bu genç nüfusun iş gücünden faydalanarak mesleki eğitime yönlendirme çalışması yapılmalıdır. Bunun sonucunda Türk sanayisinin ihtiyaç duyduğu nitelikli ara eleman karşılanmış olurken genç işsiz Suriyelilerin iş sahibi olmaları sağlanacaktır.)

- Kültürel farklardan kaynaklı asimilasyon endişesi
- Maddi yetersizlikler
- Ders içeriklerinden kaynaklanan sorunlar
- Geçici koruma kapsamında sahip oldukları haklarla ilgili bilgi eksikliğinden

kaynaklı sorunlar

- Uyum meselesi
- Eğitim sorununa odaklanmada yaşanan sorunlar
- Kültürel etkileşimin zaman alması
- Rehberlik eğitimlerinin istenilen boyutlara ulaşmaması
- STK'lerin eşgüdümlü çalışmalarının önündeki engeller

2017 senesinde Mülteciler ve Sığınmacılarla Yardımlaşma Dayanışma ve Destekleme Derneği'nin (MSYD) Ankara ilinde ikamet eden geçici koruma kapsamındaki Suriyeli çocuklar ile ilgili hazırlamış olduğu rapora göre; sığınmacılar arasında yaygın olan çocuk işçiliği gibi ekonomik sebeplere bağlı nedenler, Türk eğitim sisteminde mevcut olan karma eğitim modelinin Suriye eğitim sisteminde uygun görülmemesi, güvenlik

kaynaklı sorunların başında gelen akran zorbalığı ve ötekileştirme ile Suriye’den göç eden eğitim seviyesi düşük ailelerin çocuklarının eğitimi konusunda bilinçli olmayışları okullaşma oranlarını düşürmektedir (MSYD, 2017: 12-13). Suriyeli vatandaşların çok sık yer değiştirmesi, iller ve bölgeler arası göç hareketliliklerinin yoğun olması da çocukların eğitim sürecini olumsuz etkileyen diğer bir sebeptir (Coşkun vd., 2017: 89).

Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin Türk eğitim sistemine uyum sağlayamamalarının temel nedeni olarak eğitim politikalarının kısa süreli çözümleri içermesi gösterilmektedir. Suriyeli öğrencilerin Türkiye’de geçici süreli kalacağı, ülkelerindeki savaşın sona ermesinden sonra tekrar Suriye’ye dönecekleri fikri hem halk tarafından hem de eğitim politikaları belirleyicileri nezdinde onların misafir olarak algılanmasına neden olmuştur. Bu sebeple Türk eğitim sistemi içine entegre olmalarını sağlamaktan ziyade, eğitim hizmeti vermenin ön plana çıkarıldığı eğitim politikaları Suriyelilerin nitelikli eğitim olanaklarından faydalanmalarını engellemekte ve okullaşma oranlarını azaltmaktadır. Okullaşma oranının geçici koruma kapsamındaki vatandaşlar arasında az olmasının bir diğer nedeni de okulların bina olarak yetersiz olması, dezavantajlı grup olarak değerlendirilebilecek geçici koruma kapsamındaki öğrencilere yönelik koruyucu önlemlerin az olması ile okula kayıt sırasında öğrenciden talep edilen belgelerin fazlalığı gösterilmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı’nın 2014 yılında yayımladığı genelge sonrasında ikamet izni olmayan yabancı uyruklu öğrencilere yabancı kimlik belgesi ile Türk okullarına kayıt yaptırma imkânı vermiştir. Bu uygulama sonrasında Suriyeli öğrencilerin okullaşma oranlarında artış yaşanmıştır (Beltekin, 2016: 177-178).

Geçici koruma kapsamındaki Suriyeli öğrencilerin okul olanaklarından faydalanabilmelerinin önündeki diğer bir engel ise psikososyal temelli sorunlardır. Bunların başında Suriyelilerin gelecek kaygıları bulunmaktadır. Türkiye’de geçici süreli

buldukları fikrinden hareketle, aidiyet duygularının gelişmemiş olması okulda eğitim almaya da çok sıcak bakmamalarına neden olmaktadır. Okullaşmanın önündeki bir diğer psikososyal temelli sorun ise Türk toplumunda belli bir kesimin, Suriyelilere yönelik sergilediği olumsuz tutum ve tavırların okul kaydı sırasında eğitmeni, idareci ve öğrencilerin de sürdürmesidir (Taştan ve Çelik, 2017: 25-26).

Geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili bir diğer eğitim sorunu, yükseköğrenim çağındaki gençlerle ilgilidir. Yabancı Öğrenci Bilgi Sistemi'nde (YÖBİS) sorunların yaşanması ve bazı öğrencilerin yabancı kimlik belgelerinin olmaması Türkiye'de herhangi bir eğitim kurumuna kayıt olmalarına engel olmaktadır (Levent ve Çaylak, 2017: 23-24). Türk öğrencilerin herhangi bir yükseköğrenim programına yerleşmek için harcadıkları zaman ve emeğin yanında, ailelerin yapmış oldukları maddi harcamaların bir hayli fazla olması, buna karşılık Suriyeli öğrencilerin yükseköğrenime yerleşmelerinin kolaylığının yanı sıra öğrenim süresince çok fazla maddi destek almaları Türk vatandaşlarının tepkisine neden olmuştur. Yabancı uyruklu vatandaşların da yükseköğrenimle ilgili tüm işlemleri Türk öğrenciler gibi YÖK tarafından koordine edilmektedir. Geçici koruma kapsamındaki yabancı uyruklu öğrenciler de Türk öğrencilerin faydalandıkları yatay geçiş ve özel öğrenci kontenjanlarından faydalanabilmektedir. Aynı zamanda Suriyeli öğrenciler için yükseköğrenime kayıt amacıyla talep edilen öğrenim ücretleri de kaldırılmıştır. Ülkede bazı kamu kurum ve kuruluşları da geçici koruma kapsamındaki öğrenciler için burs desteği vermektedir. Ülkelerinden ayrılarak eğitimlerine ara vermek durumunda kalan Suriyeli öğrenciler ülkelerindeki eğitim düzeylerini gösterir belgeleri ispat etmeleri durumunda denklik hizmetinden faydalanarak, Türkiye'de eğitimlerine Suriye'de kalmış oldukları düzeyden devam edebilmektedir. Herhangi bir belgesi olmayan öğrenciler ise beyanları esas alınarak

özel öğrenci kontenjanından faydalanmaktadır. 03.09.2012 tarihli Yüksek Öğrenim Kurulu kararıyla Suriye’de eğitimine devam eden Türk öğrencilere, savaş nedeniyle ülkeye dönmelerinin ardından, eğitimlerine özel öğrenci olarak devam edebilme hakkı tanınmıştır (Erdönmez, 2016: 32).

Suriyeli öğrencilerin eğitimlerinin önündeki en büyük engellerden biri olan dil engelini aşabilmek için yürütülen Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi (PİKTES) kapsamında geçici eğitim merkezlerinde Türkçe kurslarının aktif hale gelmesi, Suriyeli öğrencilerin kolay bir şekilde Türkçe öğrenmelerini sağlayacak kaynak geliştirme çalışmalarının yürütülmesi sağlanmıştır. Yürütülen bu çalışmalar ile Suriyeli öğrencilerin eğitim sistemine entegre olabilmelerinin önündeki en büyük engellerden olan dil sorunu tam anlamıyla çözüme kavuşamamıştır (Taştan ve Çelik, 2017: 28).

Suriyeli öğrencilerin eğitim sorunlarının önündeki engel olan dil problemini çözebilmek adına atılan önemli adımlardan bir diğeri de “Suriyeli Misafir Öğrencilere Türkçe Öğretimi Projesidir”. 2013 yılında başlayıp 2016 yılına kadar devam eden proje ile Suriyeli öğrencilere C1 düzeyinde Türkçe öğretmek amaçlanmıştır. Fakat veriler bu proje kapsamında kurs kaydı yaptıran öğrencilerin sadece 1/3’ünün kursa devam ettiğini göstermektedir. Kızların erken yaşta evlenmeleri, erkek öğrencilerin ise ekonomik kaygılar sebebiyle küçük yaşta çalışmaya zorlanmaları okula ve bu kurslara erişimlerini engelleyen durumlardır (Büyükkiz ve Çangal, 2016: 1418-1419). Suriyeli öğrencilere Türkçe öğretiminde yaşanan sorunların ortadan kaldırılamamasının temel nedenleri şunlardır:

- Suriyeli öğrencilere Türk dili öğretimi kararının geç verilmesi,
- Geçici eğitim merkezlerinde verilen eğitimin Arapça olması,

- Savaşın sona ermesinin ardından ülkelerine dönecekleri düşünülen Suriyelilere Türk müfredatına uygun eğitim verilmesinin gereksiz bulunması,
- Suriyeli çocukların Türk eğitim sistemine entegre olmaları için atılacak olan adımın 2016-2017 eğitim öğretim döneminde gecikmeli bir şekilde atılarak geçici eğitim merkezlerindeki Türkçe dersler 15 saate çıkarılmıştır.
- GEM'lerin kapatılmasının ardından yeterli düzeyde Türkçe bilmeyen çocukların MEB'e bağlı okullarda herhangi bir uyum süreci geçirilmeden doğrudan müfredata bağlı olarak eğitim öğretim faaliyetine geçmeleri (Coşkun vd, 2017: 92).
- Farklı dil yeterliliklerini sahip çocukların sadece yaş kriterine dikkat edilerek aynı sınıflarda eğitim almaları,
- Türkçe öğretiminde kullanılan ders kaynaklarının, ana dil dışında ikinci bir dilin öğretimi bakımından yetersiz kalması (Bulut vd., 2018: 1218).
- Türkçe öğretimi anlamında belli bir programın olmaması,
- Suriyeli öğrencilerin yeterli düzeyde Türkçe bilmemelerine rağmen Türk öğrenciler ile aynı müfredattan eğitime devam etmek durumunda kalmaları,
- Yabancılara Türkçe öğretimi konusunda, donanımlı olan kişilerce hazırlanmış ders programlarının ve kaynaklarının yetersiz olması (Doğan ve Ateş, 2018: 115).
- Suriyelilerin geçici koruma kapsamında olmaları nedeniyle; Türk vatandaşlığı statüsüne sahip olmamalarından dolayı savaş sonrası ülkelere dönecekleri düşüncesi, benliklerini kaybetmekten dolayı duydukları endişeler Türk dilini öğrenme konusunda direnç göstermelerine neden olmaktadır (Moralı, 2018: 1431-1432).

Suriyelilerin eğitimi konusunda hem Türk eğitimciler hem de Suriye vatandaşı olan öğretmenler görev almaktadır. Özellikle geçici eğitim merkezlerinin

oluşturulmasından sonra, öğretmen ihtiyacının giderilmesi için Suriye vatandaşı eğitimci bu merkezlerde görev almaya başlamışlardır. Fakat bu durum bazı endişeleri de beraberinde getirmiştir. Türkiye’de öğretmenlik yapabilmek için gerekli olan eğitim fakültesi mezuniyeti ya da pedagojik formasyon sertifikası sahibi olma şartı bu merkezlerde çalıştırılan Suriyeli öğretmenlerde aranmamaktadır. Uzmanlar bu anlamda Suriye vatandaşı eğitimcilerin yeterlilikleri konusunda endişe duyduklarını belirtmişlerdir. GEM’lerde görev yapan Suriyeli eğitimcilerin diplomalarını savaş nedeniyle kaybetmiş olmaları ve üniversiteyi bitirdiklerini kanıtlamada yaşadıkları zorluklar, üniversitelerin eğitimle ilgili bölümlerinden mezun olmayan Suriye vatandaşlarının bile eğitimcilik yapabilmelerinin önünü açmıştır (Beltekin, 2016: 182). Geçici eğitim merkezlerinde görev yapan Türk öğretmenler ise üniversitelerin Türkçe ve Türk Dili Edebiyatı bölümlerinden mezun olarak Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı okullarda görev yapan öğretmenler arasından seçilmektedir. 40 saatlik hizmet içi eğitime tabi tutulan öğretmenlerin, bu eğitimlerden sonra yabancı öğrencilere ana dil dışında ikinci bir dilin öğretilmesinde yeterli donanıma ve bilgi birikimine sahip olmadan sınıflarda ders vermeye başlamaları bazı eğitimciler tarafından eleştirilmektedir (Doğan ve Ateş, 2018: 119). Suriyeli öğrencilerle birlikte eğitim öğretim faaliyetlerini yürütmeye çalışan sınıf öğretmenleriyle yapılan bir anket çalışmasında, üniversite eğitimi süresince yabancı uyruklu çocuklara Türkçe öğretimi konusunda herhangi bir eğitim almayan öğretmen adaylarının, geçici koruma kapsamındaki çocuklara dil eğitimi verirken çok zorlandıkları sonucuna ulaşılmıştır (Aykırı, 2017: 47). Suriyeli ailelerin yoğun olarak ikamet ettikleri illerde görev yapan sınıf öğretmenleri tarafından yabancı uyruklu öğrencilerin eğitime yönelik Milli Eğitim Bakanlığı’nca verilen hizmet içi eğitimlerin yetersiz olduğunu belirtmiş, verilen eğitimlerin sınıf içinde yaşanan sorunların çözümüne ilişkin herhangi bir çalışmayı

içermediğini vurgulanmıştır (Koçoğlu ve Yanpar Yelken, 2018: 148). Geçici eğitim merkezlerinde ve okullarda görev yapan eğitimcilerin % 69'u yabancı uyruklu öğrencilerin eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitime ihtiyaç duyduklarını belirtmiştir (Eren, 2019: 223).

3. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

İnsanla ilgili olan her olguyu ve olayı etkileyebilme özelliğine sahip göç kavramı ile ilgili bu çalışmada, göçün tarihin her döneminde farklı özelliklerle ele alınması gerektiği fikrinden yola çıkılarak, insana ve topluma olan etkisine değinilmiştir. Göçe neden olan etmenler ve göçün süreçsel olarak izlediği seyir göçün etkilerini doğrudan değiştirmektedir. Göç teorileri çerçevesince açıklanmaya çalışılan göç olgusunun çok yönlü bir yapıya sahip olmasından dolayı farklı yönlerinin de irdelenmesi gerekmektedir. Göçün üzerinde durulmayan bazı yönleri, daha sonra toplum genelinde içinden çıkılmaz bir hal alan pek çok sorunun ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Dünya genelinde yanlış bir kanı olarak göçün yalnızca sosyal politikalarla ilişkilendirilmesi, ülkelerin kitlesel göçlerle karşı karşıya kalmaları durumunda büyük sorunlar yaşamalarına neden olmaktadır.

Göç sürecinin iyi yönetilebilmesi ve güçlü göç politikalarının oluşturulması, toplumsal açıdan dezavantajlı olan bu durumu tersine çevirerek durağan bir ekonomik süreç yaşayan toplumlarda ekonomiyi canlandırıcı bir faktör haline getirilebilir. Sosyolojik açıdan önemli bir yere sahip olan göç olgusu, Türkiye açısından tarih sahnesinde her dönem gündemde olan bir konudur. Göçler tarihi olarak bilinen Anadolu tarihi, kitlesel göç hareketliliklerinin her dönem yaşandığının bir kanıtıdır. Buna rağmen göç yönetimi konusunda geçmişte olduğu gibi günümüzde de güçlü göç politikaları ne yazık ki oluşturulamamıştır (Ekici ve Tuncel, 2015: 20). Çalışmada güçlü göç politikalarının belirlenmesinde karar verici mekanizmaların etkinliğinin artırılması, göç sürecinin negatif etkilerini ülke genelinde toplum yararına dönüştürülebileceğine vurgu yapılmıştır.

Göç hareketlilikleri, Ortadoğu’da yaşanan iç savaşlar sebebiyle başta Türkiye olmak üzere tüm dünyayı etkileyen önemli bir problemdir. 2011 yılında Suriye’de başlayan iç savaş sonrası canını kurtarmak için Türkiye’ye sığınan Suriyeli halk; ülkede sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan birçok değişimin yaşanmasını zorunluluk haline getirmiştir. AB adaylığındaki Türkiye’nin, sayıları 4 milyonu bulan geçici koruma kapsamındaki Suriyelinin ihtiyaçlarını tek bir ülke olarak karşılayabilmesi, sürecin uzaması nedeniyle gittikçe zorlaşmaktadır. Bu nedenle Suriye vatandaşlarının ihtiyaçlarını karşılayabilmek adına Türkiye’nin ekonomik anlamda daha fazla desteklenmesi gerekmektedir. Başta Türkiye olmak üzere kitlesel olarak Suriyeli göçüne maruz kalan ülkelerin, Birleşmiş Milletler’ den ve diğer kuruluşlardan daha kolay ve daha fazla destek almalarını sağlayacak uygulamalarla ilgili çalışmalar hızlandırılmalıdır. Bu imkânlar sağlandığı takdirde Türkiye’nin ekonomik anlamdaki yükü bir nebze hafifletilmiş olacaktır. Ülkede yoğun bir şekilde yaşanan Suriyeli göçü ekonomi üzerinde ciddi maliyetlerin oluşmasına neden olmuştur. Suriyelilerin ülkeye sığınmaya başladığı 2011’den günümüze kadar yapılan harcamalara bakıldığında Türkiye’ye yapılan dış destekler, ülkede Suriyeliler için yapılmış harcamaların çok sınırlı bir miktarını karşılayabilmektedir (Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, 2017). Türkiye’nin bu yardımseverliği ve insanlık dramı karşısında bütün dünya ülkelerine örnek teşkil edecek çabaları karşılıksız kalmamış, Global Humanitarian Assistance Report’e göre 2016 yılında en cömert ülke seçilmesinin yanında ABD’den sonra en çok yardımda bulunan ülke olmuştur (Global Humanitarian Assistance Report, 2016).

Türkiye’de sayıları her geçen gün artan Suriyeli vatandaşlardan kaynaklanan uyum sorunu temelli pek çok problem yaşanmaktadır. Ülkede Suriyelilerin onlar için oluşturulan sığınma kamplarında değil de Türkiye’nin geneline yayılmış olmaları

toplumsal uyum sorununun ülke geneline yayılmasına neden olmuştur. Özellikle sınır illerine ve büyük şehirlere göç eden Suriyeliler (İstanbul, Gaziantep, Mersin, Hatay, Şanlıurfa, Kilis) göç ettikleri şehirlerde belirli yerleşim yerlerine toplu olarak taşınmış bulunmaktadır. Bu durum Türk vatandaşlar ile Suriyeli vatandaşlar arasında ötekileştirme sorununu gündeme getirmekte, uyum sürecini zora sokmaktadır. Uyum sorunlarının artması, toplumsal yapıyı doğrudan olumsuz etkileyen ciddi problemlerin başında gelmektedir. Artan entegrasyon sorunları ekonomik problemlerin ve kültürel meselelerin önüne geçmektedir. Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin, ülke geneline homojen dağılımının sağlanması ile bu sorun büyük oranda çözüme kavuşturulacaktır. Yasal düzenlemelerle desteklenmesi gereken bu yer değişikliği işlemi zaman kaybetmeden hayata geçirilmesi gereken bir uygulamadır.

2011 yılında başlayan ve hala bir çözüme kavuşamayan, Suriye'deki iç savaş nedeniyle sayıları 6 milyonu bulan Suriye vatandaşı doğdukları topraklardan ayrılarak farklı ülkelere göç etmişlerdir. Suriye'deki bu karışıklığın ne zaman çözümleneceğinin de belli olmaması, geçici koruma kapsamındaki vatandaşların ülkelerine geri dönme ihtimallerini zayıflatmaktadır. Türkiye'nin öncülük ettiği Suriye'deki belirli bölgelerin silahsızlandırılması düşüncesini destekleyen ülkelerin çoğalmasıyla birlikte sayıları artan Suriyeliler, bu bölgelere daha güvenli bir şekilde yerleştirilebilecektir.

Çalışmada, başta Türkiye olmak üzere dünya genelindeki göç hareketlilikleri üzerinde durulmuştur. İnsanlık tarihi kadar eski olan göç olgusunun zaman içinde uğradığı değişim ile aynı olduğu düşünülse de birbirinden farklı olan göçmen, sığınmacı, mülteci, geçici koruma statüsü kavramlarının 2011 Suriye krizinden sonra dünya genelinde daha da önem kazandığına vurgu yapılmıştır. Türk halkı için başta ekonomi olmak üzere birçok anlamda ülkeye yük olarak görülen, sosyal ve kültürel yapının bozulmasına neden

oldukları düşünölen Suriye halkı, TÜİK verilerine göre de istenmeyen bir topluluk olarak ölkede hayatlarını devam ettirmeye çalışmaktadır. Türk halkındaki bu algının büyük gerilimlere sebebiyet verdiği de yapılan çalışmalarla ortaya çıkarılmıştır. Toplumsal anlamda huzursuzluk yaratan bu durumun ortadan kaldırılması için Suriyeli vatandaşların ölkelerindeki iç savaşın sona ermesinin ardından Türkiye’den ayrılmalarını sağlayacak bir koruma çerçevesinde ölkede ikamet etmelerine olanak tanınmalıdır.

80 milyon nüfusa sahip Türkiye’de, 4 milyona yakın kayıtlı Suriyeli ikamet etmektedir. Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin ölkö nüfusunun % 5’i olduğu görölmektedir. Sayıları azımsanmayacak kadar çok Suriyeliye ev sahipliği yapan Türkiye’nin, bu durumla tek başına uzun yıllar mücadele edebilme gibi bir şansı yoktur. Bu sebeple Birleşmiş Milletler’e üye olan bütün ölkelerin hem ekonomik anlamda hem de Suriye’den hala devam eden kitlesel göç karşısında, Suriye vatandaşlarının bir kısmına ev sahipliği yaparak Türkiye’ye destek olması gerekmektedir.

Ölkö sınırları içinde, Suriyeli vatandaşların serbest dolaşım hakları mevcuttur. Suriyelilerin yoğun olarak göç ettikleri yerlerde gerek suç oranlarında gerekse kültürel entegrasyon konusunda sorunlar devam etmektedir. Bu nedenle Suriyeliler ile ilgili kalıcı iskân politikaları bir an önce gündeme getirilmelidir. Suriyelilerin az olduğu ve ekonomik anlamda da sorunun fazla olmadığı bölgelere Suriyelilerin yerleştirilme işlemleri yapılmalıdır.

Suriye’de yaşanan iç savaş sadece Suriye halkının sorunu olmaktan çıkmıştır. Bu durum sadece Türkiye ya da sınır ölkelerin sorunu da değildir. Bütün dünyanın bu insanlık krizi için çaba göstermesi, ölkelerin ekonomik gelişmişlik düzeyleriyle orantılı olarak Suriyelilere ev sahipliği yapması gerekmektedir. Uluslararası düzeydeki

antlaşmalarla düzenlenebilecek bu durum ile başta Türkiye olmak üzere sayıca çok fazla Suriyelinin ikamet ettiği ülkelerin yükü bir nebze olsun hafifleyecektir. BMMYK'nin verilerine göre Suriye'de çıkan iç savaş sonrası 500 binden fazla insan hayatını kaybetmiş ve 6 milyondan fazla Suriyeli ise doğup büyüdüğü topraklardan ayrılmak zorunda kalmıştır. Kitlesel göç hareketliliğinden en çok Suriye'ye sınırı olan ülkeler etkilenirken (Türkiye, Ürdün, Mısır, Lübnan, Irak) göçü en yoğun yaşayan ülke konumunda Türkiye bulunmaktadır. Diğer ülkelerdeki Suriyeli sayısı Türkiye'de geçici koruma altına alınmış olan Suriyelilerden daha azdır.

Ülkede her geçen gün sayıları artan Suriyelilerin yasal statülerinin belirlenmesi için hukuksal düzenlemelere ihtiyaç duyulmuştur. Mevcut yasal düzenlemelerin yetersiz kalması nedeniyle, ilk olarak 11 Nisan 2013 yılında 6458 sayılı YUKK yayımlanmıştır. Bu kanunun da yine bir önceki kanun gibi mülteci statüsü için bölge sınırlaması getirmiş olması, Suriyelilerin yasal statülerinin belirlenmesini imkânsız hale getirmiştir. 2014 senesinde çıkarılan 6203 sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği ile Suriyelilere yasal bir statü sağlanmaya çalışılmıştır. Devlet bu yönetmelik ile geçici koruma altındaki Suriyeli vatandaşların eğitim, sağlık, istihdam sorunlarını çözüme kavuşturmak istemiştir. Eğitim ve sağlık anlamında bir nebze şartları iyileşen Suriyeli vatandaşların, istihdam konusunda kayıt dışı çalışmalarının önüne çok fazla geçilememiştir. Bu nedenle özellikle Suriyelilerin yoğun olarak ikamet ettikleri illerde yerli işçilerin de haklarını korumak ve Suriyelilerin kayıt dışı çalışmalarının önüne geçmek amacıyla 11 Ocak 2016 tarihinde "Geçici Koruma Kapsamındaki Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik" yayımlanmıştır. Bu yönetmelik ile kayıt dışı istihdamın azaltılması, haksız rekabetin önlenmesi ve Suriyeli vatandaşların diğer yabancı uyruklu vatandaşlara göre daha kolay çalışma izni alabilmeleri

ile Türk işçilerin çalışma hayatından dışlandıkları fikrini ortadan kaldırmak amaçlanmaktadır.

STK'lerin ve iş dünyasının önde gelenlerinin etkisiyle hazırlanan Geçici Koruma Kapsamındaki Yabancılara Yönelik Çalışma İzni Yönetmeliği sayesinde, Suriyeli vatandaşların çalışma izni alması çok kolaylaşmıştır. Yönetmelik sonrasında çalışma izni başvurusunda bulunan Suriyeli sayısında ne yazık ki artış görülmemiştir. Bunun temel nedeni olarak çalışma izni başvurusu yapacak olan işverenlerin, başvuru harcını ekonomik anlamda bir yük olarak görmeleri gösterilmektedir. Aynı zamanda işverenin ödemekle yükümlü olduğu sigorta primi ile her yıl ödenecek olan çalışma izni harcı, çalışma izni başvurusunun neden azaldığının bir göstergesidir. Bu durum sonrasında işverenler çalışma izni başvurusu yapıp her yıl belirli bir harcı ödemektense, Türk işçi çalıştırmayı tercih etmekte ve Suriyeli işçilerin işine son vermektedir. Suriyeli işçilerin işten çıkarılmalarının önüne geçebilmek için çalışma izni başvurusu sırasında işverenden talep edilen çalışma izni harcı kaldırılmalı, Suriyeli işçiler için ödenen sigorta prim miktarları düşürülmelidir. Devletin bu anlamda işverenlere teşvik vermesi, Suriyeli işçilerin kayıt dışı çalıştırılmalarını engelleyecek ve iş kaybı yaşamalarının önüne geçilecektir. Aynı zamanda Geçici Koruma Kapsamındakilerin Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik çerçevesinde, bu durumdaki kişilerin en az asgari ücret düzeyinde çalıştırılabileceği belirtilmiştir. Bu ifade ücret konusunda nitelikli personelin emeğinin suistimal edilmesine neden olmuştur. Örneğin geçici koruma kapsamında ülkemizde bulunan sağlık personeli, eğitimci, mühendis olan kişilerin asgari ücret karşılığında çalıştırıldıkları bilinmektedir. Bu gibi durumların önüne geçebilmek adına yabancı uyruklu kişilerin çalıştıkları iş yerlerinin daha sık denetlenmesi gerekmektedir. Başta ekonomi olmak üzere sosyal ve kültürel anlamda da büyük bir sorumluluk olan Suriyeli vatandaşların durumları ile ilgili hem yasal

düzenlemeler hem de üretilen politikalar konusunda daha titiz davranılması gerekmektedir. Toplumun genelinin talep ve isteklerinin de ön planda olduğu politikalar uzun vadeli olarak planlanmalı, STK'lerin ve özel kuruluşların sürece daha fazla katılması sağlanmalıdır.

Göç İdaresi'nden elde edilen veriler Türkiye'de yaşamına devam eden Suriyelilerin sadece % 8'lik kısmının çadır kentlerde barındığını, geriye kalan % 92'lik kesimin ise şehirlerde ikamet etmeye çalıştığını göstermektedir. Ülkeye göç eden Suriyelilerin yarısından fazlası 18 yaş ve altıdır. Eğitim çağındaki Suriyeli vatandaşların sayısı azımsanamayacak kadar çoktur. Ruhsal anlamda büyük bir karmaşanın içinde olan eğitim anlamında önemli bir yaş grubuna ev sahipliği yapan Türkiye, Suriyeli çocukların topluma kazandırılması için güçlü eğitim politikaları geliştirmelidir. Ülkede Suriyelilerin çalışma şartlarının iyileştirilmesinden, barınma sorunları ve eğitim ihtiyaçlarının karşılanmasına kadar önemli çalışmalar ve projeler yürütülmüştür. Ne yazık ki yapılan bu çalışmalar geçici koruma kapsamındaki Suriyeli vatandaşların sorunlarının tam olarak çözüme kavuşmasına olanak sağlamamıştır.

Eğitim çağındaki Suriyelilerin yaşadıkları sorunlar öncelikli çözüm bekleyen sorunlar arasındadır. Kayıp bir neslin Türk toplumu açısından yaratacağı sıkıntıları da göz önünde bulundurduğumuzda, bahsi geçen sorunun ne denli önemli olduğu anlaşılacaktır. Gerek barınma merkezlerinden gerekse bazı illerde oluşturulmuş olan geçici eğitim merkezlerinden faydalanan Suriyeli sayısı, eğitim çağındaki Suriyelilerin % 30'udur. Bir önceki yılın verileri % 13 civarındayken eğitime dâhil olan Suriyeli sayısının artması, illerde artan geçici eğitim merkezi sayısına bağlanabilir. Geçici eğitim merkezlerinde başlangıçta verilen derslerin sadece Arapça olarak yürütülmesi ve Suriye eğitim sistemi müfredatında devam edilmesi eleştirilen bir durumdur. Aynı zamanda burada verilen

Türkçe ders süresinin azlığı da Suriyeli çocukların hem Türkiye'ye hem de Türk eğitim sistemine uyum sağlamalarını güçleştiren bir durum olarak değerlendirilmektedir. Bu merkezlerde Türkçe derslerin sayısının artırılması ve Suriyeli öğretmenlerle beraber Türk öğretmenlerin de görev almaları geçici eğitim merkezlerine katılımın artmasını ve eğitim faaliyetlerinin daha verimli hale gelmesini sağlamıştır. Artan bu verilere rağmen araştırmalar, Türkiye genelinde gerek ekonomik kaygılar gerekse toplumsal yapıdaki farklılıklar gibi nedenlerden dolayı eğitim çağındaki Suriyelilerin %70'e yakınının hâlâ eğitim olanaklarından faydalanamadığını göstermektedir. Eğitim çağındaki Suriyelilerin okula gitmeyi çok istemelerine rağmen küçük yaşta ekonomik nedenlerden dolayı çalışmak zorunda olmaları, çok sık şehir değişikliği yapmaları ve Türkçeye hâkim olamamalarından dolayı okula gidemedikleri tespit edilmiştir.

Geçici korumadan faydalanan Suriyeli çocuklar Türk eğitim sistemine dâhil olan eğitim kurumlarında Suriye'de eğitimlerine ara verdikleri sınıflarından devam edebilme hakkına sahiptirler. Fakat bu çocukların Türkçeye hâkim olmadan Türk akranları ile sadece yaş kriteri dikkate alınarak aynı sınıflarda eğitim almak durumunda kalmaları, akademik başarılarının çok düşük olmasına neden olmakta bu durum da onların okula karşı ön yargılı bir tutum takınmalarına sebep olmaktadır. Özellikle Suriyeli öğrencilerin yoğun olduğu okullarda onlar için dil hazırlık sınıflarının oluşturulması ve kendileriyle aynı durumdaki çocuklarla birlikte eğitim almaları okula karşı oluşturdukları bu ön yargının ortadan kalkmasını sağlayacaktır. Suriyeli nüfusunun yoğun olduğu illerdeki okullarda "Türkçe Sınıfları" oluşturularak bu öğrencilerin temelden Türk eğitim sistemine entegrasyonları sağlanabilir.

Okula devam edebilen Suriyeli öğrencilerinde karşılaştıkları birtakım sorunlar bulunmaktadır. Bunların başında akranları tarafından ötekileştirilmeleri diğer adıyla

karşılaştıkları akran zorbalığı onların yalnızlığa sürüklenmelerine neden olmaktadır. Dışlanan çocuklar derslerinde de başarı gösterememektedir. Bu nedenle özellikle küçük yaş gruplarından başlanarak okullarda uluslararası çapta göç eden çocukların sosyalleşmesine, Türk kültürünü tanımalarına yardımcı olacak yeni arkadaşlar edinebilecekleri projelerin artırılması gerekmektedir.

Çocuk işçiliğinin geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler arasında yaygın olması, okul çağındaki Suriyeli çocukların okula devam etmelerinin önündeki bir diğer engeldir. En temel gereksinimlerden olan barınma ve yiyecek temini nedeniyle eğitimlerini yarıda bırakmak zorunda olan Suriyeli çocukların eğitim ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için yürütülen projelerin sayısı artırılmalıdır. Kayıp bir neslin yetişmesinin önüne geçebilmek için Suriyeli öğrencilerin eğitim sistemine entegre olabilmeleri amacıyla illerde valilikler, ilçelerde kaymakamlıkların öncülüğünde belediyelerden, STK'lerin destek alınarak milli eğitim müdürlükleri koordinesinde bu öğrencilerin temel gereksinimlerinin karşılanması sağlanmalıdır. İllerde oluşturulacak ekipler ile eğitim çağındaki Suriyeli öğrencilerin eğitim durumları tespit edilmelidir. Bu durum tespitinin ardından her il kendi Suriyeli öğrencilerinin seviyesine uygun ana dil dışında ikinci bir dilin öğretimine yönelik kurslar açarak, eğitimin önündeki en büyük engellerden olan dil sorununu aşacak çalışmalar yapabilir. Özellikle Suriye'ye sınırı olan illerin yoğun göç almasından dolayı bu illerde sadece Suriyeli öğrencilerin eğitim alacakları okulların açılması mevcut okulların sayılarının artırılması da geçici koruma kapsamındaki Suriyeli çocukların eğitim sistemine dâhil edilmeleri için önemli bir adım olabilir. Suriye'deki iç savaşın bir gün sona ermesinin ardından, ülkelerine dönecekleri ihtimalinden hareketle çocukların Türk eğitim sisteminin yanı sıra Suriye eğitim sistemine de hâkim olabilmeleri adına Suriye müfredatına bağlı olarak da ders düzenlemeleri yapılmalıdır.

Öğretmenler, lisans eğitimleri sırasında yabancı uyruklu çocukların eğitimi üzerine herhangi bir ders almadıklarını ve özellikle sınıfında Suriyeli öğrenci sayısı fazla olan öğretmenlerin bu nedenle çok zorluk yaşadıklarını dile getirmiştir. Bu sorunu ortadan kaldırmak için sınıfında geçici koruma kapsamındaki yabancı uyruklu öğrencisi bulunan öğretmenlere, gerek akademik anlamda gerekse pedagojik açıdan hızlandırılmış hizmet içi eğitimlerin verilmesi gerekmektedir. Bu eğitimler Suriye halkının kültürünü, içinde yaşadıkları toplumun zorlu hayat şartlarını ve savaş sonrası göç eden toplulukların içinde bulunduğu psikolojik durumun boyutunu kapsayacak şekilde rehberlik edici bilgileri de içeriyor olmalıdır. Ülkelerinden zorunlu göçle ayrılan Suriye vatandaşlarının büyük bir kısmını gençlerin ve kadınların oluşturduğu tespit edilmiştir. Hayatlarının zor şartlar altında devam ettirmek durumunda kalan bu insanların tek istekleri, konforlu bir yaşamdan ziyade, hayatlarını devam ettirebilmek ve güvenli bir yerde barınmaktan başka bir şey değildir. Suriyelilerin bundan sonraki hayatları, hem onlar için hem de onlara kucak açmış olan ülkeler için önemle üzerinde durulması gereken bir konudur (Orhan, 2014: 10).

Ülkeye Suriye'den göç eden nüfusun büyük çoğunluğunun gençlerden oluşması, eğitim ve entegrasyon bakımından avantajlı gibi gözükse de, bu sürecin iyi yönetilememesi durumunda büyük risklerle karşı karşıya kalınabileceği de bir gerçektir. Misafir olarak kabul edilen Suriyeli vatandaşların savaş sürecinin uzaması nedeniyle ülkede kalıcı hale gelmeleri, onlarla ilgili planlanan ekonomik politikalar ile eğitim politikalarını daha da önemli hale getirmiştir. Unutulmamalıdır ki, iyi eğitim almış Suriyeli gençler, başta ülke ekonomisi olmak üzere Türkiye'nin siyasal, sosyal ve kültürel açıdan da gelişmesine katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- 2510 Sayılı İskân Kanunu. (2006). T.C. Resmi Gazete, 26301, 26 Eylül 2006.
- 6458 Sayılı Yabancı ve Uluslararası Koruma Kanunu. (2013). T. C. Resmi Gazete, 28615, 11 Nisan 2013.
- 6575 Sayılı Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İznine Dair Yönetmelik.(2016). T. C. Resmi Gazete, 29594, 15 Ocak 2016.
- 6735 Sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu.(2016). T. C. Resmi Gazete, 29800, 13 Ağustos 2016.
- 6883 Sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği. (2014). T. C. Resmi Gazete, 29153, 22 Ekim 2014.
- Abadan Unat, N. (2006). *Bitmeyen göç, konuk işçilikten ulus-ötesi yurttaşlığa*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Akan, Y. ve Arslan, G. (2008). *Göç ekonomisi: Türkiye üzerine bir uygulama*. Ankara: Ekin Yayınevi.
- Akgül, A., Kaptı, A. ve Demir, O. Ö. (2015). Göç ve kamu politikaları: Suriye krizi üzerine bir analiz. *A Journal of Policy and Strategy*, 1(2), 1-22.
- Akgür, Z. G. (1997). *Türkiye’de kırsal kesimden kente göç ve bölgelerarası dengesizlik*. Ankara: TC Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Aksoy, M. (2004). Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri’nde terörün neden ve sonuçları. *Journal of Human Sciences*, 1(1),1-9.
- Aksoy, Z. (2012). Uluslararası göç ve kültürlerarası iletişim. *Journal of International Social Research*, 5(20), 292-303.
- Aktaş, E. ve Şahin, A. (2019). Harris-Todaro göç modeli: Türkiye örneği. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 28(1), 222-234.
- Aktaş, M. (2015). Türkiye’nin göç politikası ve göçmenlerin sorunları. *Disiplinler arası Göç ve Göç Politikaları Sempozyumu Bildiri Kitabı*, 29-30.
- Aktaş, M. (2015). Ücret odaklı uluslararası işgücü hareketliliğinin işgücü piyasalarına etkileri. *Tesam Akademi*, 2(2),197-219.
- Altınışık, Ç. ve Yıldırım, M. Ş. (2002). *Mülteci haklarının korunması*. Ankara: Ankara Barosu Yayınları.

- Altuğ, Y. (1963). Vatansızlar hakkında iki Birleşmiş Milletler Sözleşmesi. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 29(1-2), 201-217.
- Anderson, K. H., Butler, J. S. ve Sloan, F. A. (1987). Labor market segmentation: a cluster analysis of job groupings and barriers to entry. *Southern Economic Journal*, 571-590.
- Arango, J. (2000). Explaining migration: A critical view. *International Social Science Journal*, 52(165), 283-296.
- Arslan, İ., Bozgeyik, Y. ve Alancioğlu, E. (2017). Göçün ekonomik ve toplumsal yansımaları: Gaziantep'teki Suriyeli göçmenler örneği. *İlahiyat Akademi*, 3(4), 129-148.
- Atasoy, E. ve Atalay, İ. (2011). *Bizden olan ötekiler: asimilasyon kaskacında Bulgaristan Türkleri*. Bursa: MKM Yayıncılık.
- Aydemir, S. ve Şahin, M. C. (2017). Tek tanrılı dinlerde göç olgusuna sosyolojik bir yaklaşım: göç teorileri açısından bir analiz. *İslami Araştırmalar Dergisi*, 28(3), 359-371.
- Aydın, D., Şahin, N. ve Akay, B. (2017). Göç olayının çocuk sağlığı üzerine etkileri. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hast. Dergisi*, 7(1), 8-14.
- Aykırı, K. (2017). Sınıf öğretmenlerinin sınıflarındaki Suriyeli öğrencilerin eğitim durumlarına ilişkin görüşleri. *Turkish Journal of Primary Education*, 2, 44-56.
- Babuş, F. (2006) . *Osmanlı'dan günümüze etnik-sosyal politikalar çerçevesinde Türkiye'de göç ve iskân siyaseti ve uygulamaları*. İstanbul: Ozan Yayıncılık.
- Bademli, K. ve Tuzcu, A. (2014). Göçün psikososyal boyutu. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry*, 6(1), 56-66.
- Baklacioğlu, N. Ö. (2010). *Dış politika ve göç: Yugoslavya'dan Türkiye'ye göçlerde Arnavutlar (1920-1990)*. İstanbul: Derin Yayınları, 16-27.
- Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü. (2017) . *Türkiye'nin dış yardımları*. Erişim Tarihi: 03 Nisan 2017, http://www.byegm.gov.tr/uploads/docs/fact_sheet-insani_yard%C4%B1m.pdf.
- Bayraklı, C. (2007). Dış göçün sosyo-ekonomik etkileri: Görece Göçmen Konutlarında (İzmir) yaşayan Bulgaristan göçmenleri örneği. *Doctoral Dissertation, Adnan Menderes Üniversitesi*, Aydın, 6-43.
- Beltekin, N. (2016). Turkey's progress toward meeting refugee education needs the example of Syrian refugees. *Eurasian Journal of Educational Research*, 66, 175-190.

- Benhabib, S. (2006). *Ötekilerin hakları: yabancılar, yerliler, vatandaşlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Binatlı, A. O. ve Esen, O. (2016). *Suriyeli mültecilerin bölgesel işgücü piyasalarına etkisi. Ortadoğudaki çatışmalar bağlamında göç sorunu*. Ankara: Efil Yayınevi.
- Borjas, G. J. (1989). Economic theory and international migration. *International Migration Review*, 23(3), 457-485.
- Bozdağ, E. G. ve Atan, M. (2009). Avrupa ülkelerine göç eden Türk işçilerin iktisadi etkinliğe katkısı. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(1), 159- 180.
- Bozdağlıoğlu, Y. (2014). Türk-Yunan nüfus mübadelesi ve sonuçları. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 180(180), 9-32.
- Bulut, S., Soysal, Ö. K. ve Gülçiçek, D. (2018). Suriyeli öğrencilerin Türkçe öğretmeni olmak: Suriyeli öğrencilerin eğitiminde karşılaşılan sorunlar. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 7(2), 1210-1238.
- Buz, S. (2008). Türkiye'deki sığınmacıların sosyal profili. *Polis Bilimleri Dergisi*, 10(4), 1-14.
- Büyükikiz, K. K. ve Çangal, Ö. (2016). Suriyeli misafir öğrencilere Türkçe öğretimi projesi üzerine bir değerlendirme. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 5(3), 1414-1430.
- Canatan, K. (2013). Avrupa toplumlarının göç algıları ve tutumları: sosyolojik bir yaklaşım. *Sosyoloji Dergisi*, 3(27) , 317-332.
- Castles, S. ve Miller, M. (2009). *The age of migration: International migration in the modern world*. Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Ceritoglu, E., Yunculer, H. B. G., Torun, H. ve Tumen, S. (2017). The impact of Syrian refugees on natives' labor market outcomes in Turkey: evidence from a quasi-experimental design. *IZA Journal of Labor Policy*, 6(1), 1-28.
- Coşkun, İ., Ökten, C. E., Dama, N., Barkçin, M., Zahed, S., Fouda, M. ve Özserp, H. (2017). Engelleri aşmak: Türkiye'de Suriyeli çocukları okullandırmak. *SETA Yayınları*, (93), 7-92.
- Crisp, J. (1999). *Policy challenges of the new diasporas: migrant networks and their impact on asylum flows and regimes*. Geneva: UNHCR, 1-11.
- Çağlayan, S. (2006). Göç kuramları, göç ve göçmen ilişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (17), 67-91.

- Çağlayan, S. (2015). Suriye savaşı ve Suriyeli göçmenler: Teorik ve kavramsal anlama çabası. *Sosyoloji Divanı*, 6, 193-208.
- Çakır, S. (2011). Geleneksel Türk kültüründe göç ve toplumsal değişme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2011(24), 129-142.
- Çakmak, H. (2018). *Türkiye'deki Suriyelilere Yönelik Eğitim Politikalarının Uyum Sürecine Etkileri*. Uluslararası Osmanlı Devleti'nde ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Göç ve Kültürel Etkileşim Sempozyumu İstanbul.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (2016). *Çalışma hayatına dair referans bilgileri*. Ankara: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma Genel Müdürlüğü.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (2017). *Geçici koruma sağlanan yabancıların çalışma izinlerine dair uygulama rehberi*. Ankara: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma Genel Müdürlüğü.
- Çelik, A., Alkış, M., Sayan, S. ve Ekinci, Y. (2014). *Gaziantep'te Suriyeliler'e yönelik saldırılar ve toplumsal nefretin sebeplerinin analizi*. Gaziantep: Mazlumder.
- Çelik, N. B. (2015). Türk hukukunda uluslararası koruma başvurusunda bulunan veya uluslararası korumadan yararlanan yabancıların hak ve yükümlülükleri. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6(3), 67-148.
- Çelikel, A. ve Öztekin Gelgel, G. (2017). *Yabancılar hukuku*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Çiçekli, B. (2009). *Uluslararası hukukta mülteciler ve sığınmacılar*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Çiçekli, B. (2014). *Yabancılar ve mülteciler hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Çiçeksöğüt, A. (2017). Uluslararası göç hukuku perspektifinde yerinden edilmiş Suriyeliler'in Türkiye'deki statüsü. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(2), 1-20.
- Çoltu, S. ve Öztürk, S. (2018). Suriyeli mültecilerin Türkiye ekonomisine etkileri. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(13), 188-198.
- De Haas, H. (2010). Migration and development: A theoretical perspective 1. *International Migration Review*, 44(1), 227-264.
- Develili, S. E. (2017). 21. yüzyılda göç olgusu: Uluslararası göç teorilerinin ekonomi politiği. *Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22, 1343-1353.

- DeWaard, J., Kim, K. ve Raymer, J. (2012). Avrupa'daki göç sistemleri: Uyumlaştırılmış akış verilerinden elde edilen kanıtlar. *Demografi*, 49 (4), 1307-1333.
- Doeringer, P. B. ve Piore, M. J. (1970). Equal employment opportunity in Boston. *Industrial Relations: A Journal Of Economy And Society*, 9(3), 324-339.
- Doğan, B. ve Ateş, A. (2018). MEB'e bağlı okullarda öğrenim gören Suriyeli öğrencilere yönelik verilen Türkçe dersinin öğretmenler tarafından değerlendirilmesi (Malatya örneği). *Çocuk Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi*, 1(1), 105-124.
- Duran, A. E. (2014). Suriyeli mülteciler işgücü piyasasını nasıl etkileyecek?. How to Syrian refugees labor market effects. *Deutsche Welle*, Erişim Tarihi: 23 Ekim 2014, <https://p.dw.com/p/1DbHL>
- Duruel, M. (2016). Suriyeli sığınmacıların eğitim sorunu. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 5(30), 1399-1414.
- Duruel, M. (2017). Suriyeli sığınmacıların Türk emek piyasasına etkileri fırsatlar ve tehditler. *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 207-222.
- Egbert, H. ve Esser, C. (Eds.). (2007). *Migration and labour markets in the social sciences* (Vol. 2). LIT Verlag Münster.
- Ekici, S. ve Tuncel, G. (2015). Göç ve insan. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 9-22.
- Elçin, D. (2016). Türkiye'de bulunan Suriyeliler'e uygulanan geçici koruma statüsü 2001/55 Sayılı Avrupa Konseyi Yönergesi ile Geçici Koruma Yönetmeliği arasındaki benzerlik ve farklılıklar. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (124), 9-80.
- Emin, M.N. (2016). Türkiye'deki Suriyeli çocukların eğitimi – temel politikalar. *SETA Analiz*, 153,7-28.
- Ercan, F. ve Özar, Ş. (2000). Emek piyasası teorileri ve Türkiye'de emek piyasası çalışmalarına eleştirel bir bakış. *Toplum ve Bilim*, 86(2), 22-71.
- Erder, S.(2018). *Zorla yerleştirmeden yerinden etmeye*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Erdoğan, M. (2016). *Türkiye'deki Suriyeli mülteciler ile birlikte yaşamının çerçevesi. Türkiye'de geçici koruma altındaki Suriyeliler: tespitler ve öneriler*. İstanbul: Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Vakfı (WALD).
- Erdoğan, M. M. (2015). *Türkiye'deki Suriyeliler: toplumsal kabul ve uyum*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Erdoğan, M. M. ve Ünver, C. (2015). *Türk iş dünyasının Türkiye'deki Suriyeliler konusundaki görüş, beklenti ve önerileri*. Ankara: Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu.
- Erdönmez, A. (2016). Türkiye'ye kitlesel göçle gelen mültecilere yönelik yürütülen eğitim öğretim süreci. *Eğitime Bakış*, 12(36), 24-33.
- Eren, Z. (2019). Yönetici ve öğretmen görüşlerine göre göçmen çocukların eğitim sorunları ve çözüm önerileri. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 213-234.
- Ergüven, N. S. ve Özturanlı, B. (2013). Uluslararası mülteci hukuku ve Türkiye. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 62(4), 1007-1062.
- Faist, T. (2003). *Uluslararası göç ve ulusaşırı toplumsal alanlar*. Ankara: Bağlam Yayıncılık.
- Fawcett, J.T. (1989). Ağlar, bağlantılar ve göç sistemleri. *Uluslararası Göç İncelemesi*, 23 (3), 671-680.
- Gezgin, M. (1991). İşgücü göçü teorileri. *Sosyoloji Konferansları*, (23), 31-120.
- Global Humanitarian Assistance Report. (2016). Erişim Tarihi: 03 Nisan 2017, <http://www.globalhumanitarianassistance.org/wp-content/uploads/2016/07/GHA-report-2016-full-report.pdf>.
- Goodwin-Gill, G. S. (1996). *Protecting the human rights of refugee children: some legal and institutional Possi. children on the move: how to implement their right to family life*, London: Martinus Nijhoff Publishers.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2021). *Geçici Koruma*. Erişim Tarihi: 12 Mayıs 2021, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638#>
- Göker, G. ve Keskin, S. (2015). Haber medyası ve mülteciler: Suriyeli mültecilerin Türk yazılı basınındaki temsili. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (41), 229-256.
- Grigg, D. B. (1977). EG Ravenstein and the "laws of migration". *Journal Of Historical Geography*, 3(1), 41-54.
- Güllüpnar, F. (2012). Göç olgusunun ekonomi-politiği ve uluslararası göç kuramları üzerine bir değerlendirme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4), 46-78.
- Gürak, H. (2006). *Ekonomik büyüme ve küresel ekonomi*. Ankara: Ekin Kitabevi.
- Harris, J. R. ve Todaro, M. P. (1970). Migration, unemployment and development: a two-sector analysis. *The American Economic Review*, 60(1), 126-142.

- Ihlamur Öner, S. G. (2014). Türkiye'nin Suriyeli mültecilere yönelik politikası. *Ortadoğu Analiz*, 6(61), 42-45.
- İçduygu, A. (2010). Demografi ve uluslararası göç siyaseti: AB-Türkiye ilişkileri için çıkarımlar. *Balkan ve Yakın Doğu Çalışmaları Dergisi*, 12 (1), 59-71
- İçduygu, A. ve Bielh, K. (2012). *Kentler ve göç Türkiye, İtalya, İspanya örnekleri, Türkiye'ye yönelik göçün değişen yörüngesi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 9-72.
- İnce, C. (2019). Göç kuramları ve Suriye göçü üzerine bir değerlendirme. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 11(18), 2579-2615.
- Jansen, CJ ve Richmond, AH (1970). *Göç sosyolojisi okumaları*. New York: Pergamon Press.
- Kağnıcı, D. Y. (2017). Suriyeli mülteci çocukların kültürel uyum sürecinde okul psikolojik danışmanlarına düşen rol ve sorumluluklar. *Elementary Education Online*, 16(4), 1768-1776.
- Kapu, H., Karakuş, A., Yüce, A., Aykutağp, A., Özyakışır, D., Yıldız, S. ve Tutar, H. (2012). *TRA2'de göç olgusu: sebep ve sonuçlar bağlamında analitik bir araştırma*. Kars: TC Serhat Kalkınma Ajansı.
- Kara, B. (2005). Dramatik bir huzur mücadelesi: mübadele. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 187-198.
- Kara, C. Ö. D. (2016). Türkiye'de yabancıların çalışma hakkı: Suriyelilerin işgücü piyasasındaki durumu. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (2), 151-174.
- Karanfiloğlu, M. (2019). Savaş, kadın, çocuk ve göç üzerine: Suriye örneği. *Muhakeme Dergisi*, 2(1), 99-124.
- Karpat, K. H. (2013). *Kısa Türkiye tarihi, 1800-2012*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kartal, B. ve Başcı, E. (2014). Türkiye'ye yönelik mülteci ve sığınmacı hareketleri. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 275-299.
- Kaya, İ. (2008). Avrupalı Türkler: Misafir İşçilikten Avrupa Vatandaşlığına. *Doğu Coğrafya Dergisi*, (19), 149-166.
- Kaya, Y. ve Hasan, A. (2016). Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların eğitimi. *Eğitime Bakış Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, 12(36), 53-58.

- Kaypak, Ş. ve Bimay, M. (2016). Suriye savaşı nedeniyle yaşanan göçün ekonomik ve sosyo-kültürel etkileri: Batman örneği. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 6(1), 84-110.
- Kızılcılık, S. (1996). Mersin'e göç etmiş insanların sağlık koşulları üzerine bir çalışma. (ss. 20-22). II. *Ulusal Sosyoloji Kongresi Mersin*.
- Kirişçi, K. (2000). Disaggregating Turkish citizenship and immigration practices. *Middle Eastern Studies*, 36(3), 1-22.
- Kirişçi, K. ve Karaca, S. (2015). Hoşgörü ve çelişkiler: 1989, 1991 ve 2011'de Türkiye'ye yönelen kitlesel mülteci akınları. *Türkiye'nin Göç Tarihi Dergisi*, 14, 295-314.
- Kocadaş, B. (2018). Suriyeli sığınmacılar ve çalışma hayatı: Sorunlar, tespitler ve öneriler. *Sosyolojik Düşün*, 3(1-2), 1-13.
- Koç, M., Görücü, İ. ve Akbıyık, N. (2015). Suriyeli sığınmacılar ve istihdam problemleri. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 63-94.
- Koçak, Y. ve Terzi, E. (2012). Türkiye'de göç olgusu, göç edenlerin kentlere olan etkileri ve çözüm önerileri. *Kafkas Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(3), 163-184.
- Koçoğlu, A. ve Yelken, T. Y. (2018). Suriyeli öğrencilere Türkçe dil becerileri kazandırma sürecinde ilkökul Türkçe dersi öğretim programları ile ilgili öğretmen görüşleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 6(2), 131-160.
- Koyuncu, A. (2016). *Nimet mi? Külfet mi? Türkiye'nin Suriyeli sığınmacıları ve göç ekonomisi üzerine bir derkenar. Türkiye'de geçici koruma ltındaki Suriyeliler: tespitler ve öneriler*. İstanbul: WALD: Dünya Yerel Yönetim Ve Demokrasi Akademisi Vakfı Yayını, 107-130.
- Kumaş, H. ve Çağlar, A. (2017). Tabakalı işgücü piyasası teorisine göre Türkiye'de özel-hizmet sektöründe istihdamın kalitesi. *İş, Güç: Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 19(1), 53-86.
- Kutlu, M. (2017). Türkiye'de yabancılara yasak olan meslek grupları. *İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1(3), 105-113.
- Kuzgun, İ. (2012). Türkiye'de Türk kökenli yasa dışı yabancı işgücünün kayıt dışı istihdamı. *Avrasya Etüdleri*, 41(1), 45-70.
- Lee, E. S. (1969). A theory of migration. *Demography*, 3(1), 47-57.
- Levent, F. ve Çayak, S. (2017). Türkiye'de Suriyeli öğrencilerin eğitimine yönelik okul yöneticilerinin görüşleri. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 21-46.

- Lewis, G. J. (1982). *Human migration: a geographical perspective*. Taylor & Francis.
- Lordoğlu, K. ve Aslan, M. (2015). Beş sınır kenti ve işgücü piyasalarında değişim: 2011-2014. *Göç Dergisi*, 2 (2), 249-267.
- Macar, E. (2015). *Yunanistan 'dan Anadolu 'ya göç: nüfus mübadelesi Türkiye'nin göç tarihi*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.171-191.
- Malinvaud, E. (1990). Propos de circonstance sur les orientations de la discipline économique. In *Annales Histoire, Sciences Sociales*, 45(1), 115-121.
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A. ve Taylor, J. E. (2014). Uluslararası göç kuramlarının bir değerlendirmesi. *Göç Dergisi*, 1(1), 11-46.
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A. ve Taylor, J. E. (1993). Theories of international migration: A review and appraisal. *Population And Development Review*, 431-466.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2014). *Yabancılara yönelik eğitim-öğretim hizmetleri*. Erişim tarihi: 6 Ocak 2018, <http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1715>.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2015). *2015-2019 Stratejik Planı*. Ankara: MEB Yayınları.
- Milli Eğitim Bakanlığı.(2019). *Geçici koruma kapsamı altındaki öğrencilerin eğitim hizmetleri*. Erişim Tarihi: 12 Ağustos 2019, http://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_12/03175027_03-12-2018__Yinternet_BYlteni.pdf
- Moralı, G. (2018). Suriyeli mülteci çocuklara Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde karşılaşılan sorunlar. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(15), 1426-1449.
- MSYD, (Mülteciler ve Sığınmacılarla Yardımlaşma Dayanışma ve Destekleme Derneği). (2017). *Geçici koruma altındaki yabancıların eğitim hizmetlerine erişimleri önündeki engeller ve bunların okullaşma oranlarına yansımaları (Ankara örneği)*. Ankara Durum Raporu No: 1. 5-12.
- Nurdoğan, A.K.,Öztürk, M. (2018). Geçici koruma statüsü ile Türkiye'de bulunan Suriyelilerin vatandaşlık hakkı. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(3), 1163-1172.
- Odman, M. T. (1995). *Mülteci hukuku*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İnsan Hakları Merkezi Yayınları.
- Odman, M. T. (2004). *Mülteci hukukunda uluslararası düzenlemeler ve uluslararası standartlar Türk Mülteci Hukuku ve uygulamadaki gelişmeler*. İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları, 17-56.

- Odman, M. T. (2011). *Vatansızların hukuki durumu ve Türk hukuku*. Mersin: Çağ Üniversitesi Yayınları.
- Olejarova, E. (2007). Sosyo-ekonomik bir olgu olarak emek göçü: Karşılaştırmalı bir bakış açısıyla Slovakya ve Çek Cumhuriyeti. *Uluslararası İlişkiler ve Avrupa Çalışmaları Bölümü, Orta Avrupa Üniversitesi*, 9(25), 239-413.
- Oral, B. ve Çetinkaya, F. (2017). Sosyolojik bir olgu olarak göç, tanımı, nedenleri ve göç kuramları. *Türkiye Klinikleri Halk Sağlığı-Özel Konular*, 3(1), 1-8.
- Orhan, O. (2014). *Suriye'ye komşu ülkelerde Suriyeli mültecilerin durumu: bulgular, sonuçlar ve öneriler* (Rapor No: ISBN: 978-605-4615-87-2). Orsam, 9-62.
- Öktem, E. (2013). *Uluslararası teamül hukuku*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Önder, S. (2000). 1913 Türk-Bulgar mübadelesi. *Yeni Türkiye Dergisi*, (31), 342-346.
- Özcan, E. D. E. (2017). Çağdaş göç teorileri üzerine bir değerlendirme. *İş ve Hayat*, 2(4), 183-215.
- Özcan, M. (2005). *Avrupa Birliği sığınma hukuku ortak bir sığınma hukukunun ortaya çıkışı*. Ankara: Usak Yayınları.
- Özdemir, E. (2017). Suriyeli mülteciler krizinin Türkiye'ye etkileri. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 1(3), 114-140.
- Özer, İ. (2004). *Kentleşme, kentlileşme ve kentsel değişme*. Ankara, Ekin Kitabevi.
- Öztürk, N. Ö. (2012). *Uluslararası hukuktaki mülteci tanımının mülteci kavramı ve tanımın oluşum süreci açısından değerlendirilmesi. Prof. Dr. Tuğrul Arat'a armağan*. Ankara: Yetkin Yayınları, 919-950.
- Özyakışır, D. (2013). *Göç: kuram ve bölgesel bir uygulama*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Parlak, B., Şahin, A.U. (2015). Türkiye iltica ve göç mevzuatının coğrafi kısıtlama uygulaması yönünden analizi. *Tesam Akademi Dergisi*, 2(2), 65-79.
- Peker, B. ve Sancar, M. (2001). *Mülteciler ve iltica hakkı: yaşamın kıyısındakilere hoş geldin diyebilmek*. Ankara: İnsan Hakları Derneği Yayınları.
- Piore, M. J. (1972). Notes for a theory of labor market stratification. *Massachusetts Teknoloji Enstitüsü (MIT) Ekonomi Bölümü Dergisi*, 50, 1-56.
- Piore, M. J. (1980). *Birds of passage*. Britain: Cambridge University Press.
- Reçber, S. (2014). Hayatın yok yerindekiler: Mülteciler ve sığınmacılar. Erişim Tarihi: 22.01.2019, <http://www.sosyalhaklar.net/2014/bildiriler/recber.pdf>.

- Reich, M., Gordon, D. M. ve Edwards, R. C. (1973). A theory of labor market segmentation. *The American Economic Review*, 63(2), 359-365
- Robinson, R. (2005). Beyond the state-bounded immigrant incorporation regime. *North-South Institute*, 5-258.
- Sağıroğlu, A. Z. (2016). Not only a burden but also a contribution: Impacts of Syrians on Turkish economy. *Transnational Press London in Turkish migration 2016 Selected Papers*, 132-138.
- Sağlam, S. (2006). Türkiye'de i g olgusu ve kentleşme. *Hacettepe Üniversitesi Trkiyat Araştırmaları (HTAD)*, (5), 33-44.
- Sanduva, Z. M. T. (2013). *Kamp dışında yaşayan Suriyeli sığınmacılar için durum analiz raporu*. CWW ve Mavi Kalem Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, 1-51.
- Sassen, S. (1995). *Global city*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 63-68.
- Sayın, Y., Usanmaz, A. ve Aslangiri, F. (2016). Uluslararası g olgusu ve yol açtığı etkiler: Suriye göçü rneği. *KM Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18(31), 1-13.
- Sencer, Y. (1979). *Türkiye'de kentleşme*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları
- Seydi, A. R. (2014). Türkiye'nin Suriyeli sığınmacıların eğitim sorununun çözümüne yönelik izlediği politikalar. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31(2), 267-305.
- Sinha, V. N. P., Ataullah, M. D. ve Ataullah, M. (1987). *Migration: an interdisciplinary approach*. Seema Publications.
- Sjaastad, L. A. (1962). The costs and returns of human migration. *Journal Of Political Economy*, 70(5), 80-93.
- Stark, O. ve Bloom, D. E. (1985). The new economics of labor migration. *The American Economic Review*, 75(2), 173-178.
- şahin, Y. (2010). *Kentleşme politikası*. Trabzon: Murathan Yayınevi.
- şen, M. (2014). Türkiye'de i göçlerin neden ve sonuç kapsamında incelenmesi. *alışma ve Toplum*, 40(1), 231-256.
- şimşir, B. N. (2012). *Bulgaristan Türkleri (1878-2008)*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. (2015). Afet Raporu I Suriye.

- Tanrıkulu, F. (2017). Türkiye’de yaşayan Suriyeli çocukların eğitim sorunu ve çözüm önerileri. *Liberal Düşünce Dergisi*, (86), 127-144.
- Taştan, C. ve Çelik, Z. (2017). *Türkiye’de Suriyeli çocukların eğitimi: Güçlükler ve öneriler*. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi, 5-97.
- Tatlıldil, E. (1993). Türkiye’de kentleşme ve işgücünün değişen nitelikleri. *Sosyoloji Dergisi*, (4), 59-72.
- Tekeli, İ. ve Erder, L. (1978). *Yerleşme yapısının uyum süreci olarak iç göçler*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- UNHCR. (2016). *Mülteci ve göçmen?* Erişim Tarihi: 02 Şubat 2018, https://www.unhcr.org/cy/wpcontent/uploads/sites/41/2018/02/UNHCR_Refugee_or_Migrant_TR.pdf.
- UNICEF. (2016). Türkiye'deki Suriyeli çocuklar bilgi notu. Erişim Tarihi: 26 Eylül 2017, <https://www.unicef.org/turkey/media/5356/file/T%C3%BCrkiye'deki%20Suriyeli%20%C3%87ocuklar%20Bilgi%20Notu%20Ekim%202016.pdf>.
- Uslu, İ. ve Ceylan, A. (2019). Türkiye Cumhuriyeti’ne yönelen kitlesel göç hareketleri ve kabul mekanizmasındaki yaklaşımlara ilişkin bir inceleme: 1989 Bulgaristan, 1991 Irak ve 2011 Suriye göçleri. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, (36), 199-221.
- Ündüncü, C., Erdoğan, M. ve Işık, Ö. (2009). Avrupa’da uluslararası emeklilik göçü ve bütünleşme kapsamında yönetime katılım üzerine inceleme (Costa Del Sol, Tuscany, Algarve ve Malta örneği). *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 7(1), 159-188.
- Wachter, M. L., Gordon, R. A., Piore, M. J. ve Hall, R. E. (1974). Primary and secondary labor markets: a critique of the dual approach. *Brookings Papers On Economic Activity*, 1974(3), 637-693.
- Watkins, K. ve Zyck, S. A. (2014). *Living on hope, hoping for education. The failed response to the Syrian refugee crisis*. London: ODI.
- Yalçın, C. (2004). *Göç sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yaşar Ekici, F. (2015). Çocukların göçle birlikte yaşadıkları eğitim sorunları üzerine bir inceleme. *Disiplinlerarası Göç ve Göç Politikaları Sempozyumu*, (179-199), İstanbul: İstanbul Zaim Üniversitesi.
- Yıldız, C. A. (2019). Suriye kaynaklı göç ekseninde Türk Göç Mevzuatı’nın tarihsel açıdan yeniden değerlendirilmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 19(43), 237-266.

- Yıldız, İ. (2018). *Türkiye'ye uluslararası göçler ve Türkiye'nin göç politikası*. Ankara: Kırmızı Çatı Yayınları.
- Yonca, A. V. (2014). Türkiye'deki Suriyeli mülteciler. Ed. Servet Karaca ve Uğur Doğan, *Suriyeli Göçmenlerin Sorunları Çalıştayı Sonuç Raporu*. Mersin Üniversitesi Bölgesel İzleme Uygulama Araştırma Merkezi.